

TÜRK HUKUKUNDA ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSUNDA BULUNAN VEYA ULUSLARARASI KORUMADAN YARARLANAN YABANCILARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Neşe Baran Çelik*

ÖZET

Türk hukukunda, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yürürlüğe girinceye kadar, uluslararası koruma ile ilgili hususları düzenleyen temel bir kanun bulunmamakta ve insan haklarını, millî güvenliği ve uluslararası ilişkileri doğrudan etkileyen bu son derece önemli konu uygulamada çoğunlukla idarî düzenlemeler aracılığıyla yürütülmeye çalışılmaktaydı. YUKK, uluslararası korumanın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemesi yanında, hem uluslararası koruma başvurusunda bulunan hem de uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülüklerini de belirlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, uluslararası korumadan yararlananlar, hak ve yükümlülükler, geçici koruma.

THE RIGHTS AND OBLIGATIONS OF THE FOREIGNERS WHO ARE APPLICANTS OR BENEFICIARIES OF INTERNATIONAL PROTECTION IN TURKISH LAW

ABSTRACT

Until the Law On Foreigners and International Protection (LFIP) came into force, there was no fundamental code in Turkish law regulating the relevant issues regarding international protection; and this significant subject which directly affects human rights, national security and international relations had been regulated mostly by administrative regulations. Beside

* Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk ABD

regulating the principles and procedures with regard to international protection, LFIP also determines the rights and obligations for both international protection of applicants and other beneficiaries.

Keywords: Law On Foreigners and International Protection, international protection beneficiaries, rights and obligations, temporary protection.

Giriş

Bir devletin yabancılara ülkesinde sığınma hakkı tanıyıp tanımadığı ve devletin uluslararası yükümlülükleri ve ulusal mevzuatı çerçevesinde değerlendirilir¹. Türk hukuku bakımından bu yükümlülük, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi² ve eki olan 1967 Protokolü³ ile kabul edilmiştir. Ayrıca yine Türkiye'nin taraf olduğu⁴ 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁵ de herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı olduğunu kabul etmektedir(m.14/1). Ulusal mevzuat bakımından ise YUKK⁶ yürürlüğe girene kadar, genel olarak iltica ve sığınma alanını düzenleyen kanun düzeyinde temel bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu nedenle, 1994'ten itibaren kısaca İltica Yönetmeliği⁷ olarak anılan 'Türkiye'ye İltica eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile İltica ve Göç Mevzuatı Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'⁸ ile

¹PAZARCI, H.: Uluslararası Hukuk, Ankara:Turhan Kitabevi, 2010, s.215.

²Türkiye, Sözleşmeyi 24.08.1951'de imzalamış; 29.08.1961 tarihinde onaylamıştır. Sözleşmenin onaylanmasına dair 359 sayılı onay Kanununun kabul tarihi: RG 05.10.1961/10898.

³RG 05.08.1968/12968.

⁴RG 27.05.1949/7217.

⁵Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10.12.1948 tarihli ve 217/A (III) sayılı kararı ile ilan edilen Beyannamenin Türkçe metni için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim tarihi 29.01.2015).

⁶RG 11.04.2014/28615.

⁷RG 30.11.1994/22127.

⁸İltica Yönetmeliği, YUKK yürürlüğe girdikten sonra da kısa bir süre yürürlükte kalmış ancak Geçici Koruma Yönetmeliği ile 12.10.2014 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

düzenlenen konu daha çok İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan genelge ve talimatlarla yürütülmekteydi. Belirtilen bu eksiklik dışında, mevcut düzenlemelerin güncel sorunlar karşısında yetersiz kalması; Türkiye’de, münhasıran göç alanında uzmanlaşmış sağlam bir maddî alt yapıyla donanmış, bu alanda görev yapacak yetkin bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç duyulması⁹ ve de Türkiye’nin uluslararası koruma sistemi ve uygulamalarının Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi¹⁰ de bu alanda bir Kanunun gerekliliğini ortaya koymaktaydı¹¹. Belirtilen gerekçelerle hazırlanan YUKK, gerek göç gerekse de iltica alanındaki eksiklikler ve ihtiyaçlar gözetilerek hazırlanmış olan çağdaş ve kapsamlı bir yasadır. Kanunun gerekçesinde de ifade edildiği üzere, uluslararası koruma başvurusunun şartları ve prosedürü, başvurunun incelenme kriterleri, incelemede dikkat edilecek usûller, karar ve itiraz aşamaları, uluslararası koruma statüsünün sona ermesi ve iptali, uluslararası koruma başvuru sahipleri ile uluslararası koruma statüsü sahiplerinin hak ve yükümlülükleri düzenlenerek, bir uluslararası koruma başvurusunun muhtemel tüm

⁹ Bu bağlamda YUKK, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (m.124) ile Göç Politikaları Kurulunu (m.105) oluşturmuştur. YUKK’tan önce, Türk hukukunda iltica ve sığınma prosedüründe görev ve sorumluluklar farklı birimler tarafından paylaşılmış olup iltica ve sığınma başvuruları ile ilgili işlemler yerel düzeyde valilikler bünyesinde il emniyet müdürlüklerine bağlı yabancılar şubeleri tarafından yürütülürken, merkezdeki işlemler ise İçişleri Bakanlığı bünyesinde Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı tarafından yerine getirilmekteydi. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, B.: “Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar, Vatandaşlık Göç ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler”, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, *TBB Yayınları*, Yayın No:175, 2009, s.36.

¹⁰ 2003 yılında yürürlüğe giren “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”nın (RG 24.07.2003/25178) 24,1 faslı “İltica Alanında AB Mevzuatına Uyumun Başlatılması ve İltica Alanında Kapasitenin Geliştirilmesi” başlığını taşımaktadır. Bu program doğrultusunda hazırlanan ‘İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı’ Avrupa Birliğine katılım müzakereleri süresince, Türkiye’nin göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi için yürürlüğe konması gereken hukukî düzenlemeleri, idarî yapılanma ve fizikî alt yapının tamamlanması için alınması gereken tedbirleri ve yatırım projelerini belirlemiştir. ‘İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’ metni için bkz. http://goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-planı_327_344_699

¹¹ YUKK’un genel gerekçesi için bkz. http://goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330 (Erişim tarihi 29.01.2015).

aşamaları açık kurallara bağlanmıştır. Bununla beraber, YUKK ile uluslararası korumanın bir türü olarak yasal bir temele kavuşturulsa da özellikle Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle 2011 yılı Nisan ayı itibariyle¹² toplu olarak Türkiye’ye girişlerin başlamasıyla sayıları hızla artan¹³ Suriye vatandaşları nedeniyle gündeme gelen ve genel olarak uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirilemeyen yabancılar bakımından kabul edilen ‘geçici koruma’ statüsünün usul ve esasları Kanunda düzenlenmemiştir. Türkiye’ye kabul edilen Suriye vatandaşlarına öncelikle, ‘geçici koruma’ sağlanarak çadırkent, konteynerkent ve diğer konaklama biçimlerinde barındırılmak suretiyle koruma altına alınmaları sağlanarak¹⁴ bu yabancılarla ilişkin işlemleri yürütmek için 30.03.2012’de “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin İçişleri Bakanlığı Yönergesi¹⁵” hazırlanmışsa da, konuyla ilgili ayrıntılı ve kapsamlı bir hukuki düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktaydı. YUKK’un yürürlüğe girmesiyle her ne kadar geçici koruma tanımlanarak yasal bir dayanak kazandırılmış olsa da geçici korumaya ilişkin usul ve esasların ve özellikle bu korumadan faydalanan yabancıların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi çıkarılacak yönetmeliğe bırakıldığı için Kanun da bu yabancılar bakımından beklentiyi karşılamamıştı. Bu bağlamda beklenen yönetmelik, ‘Geçici Koruma

¹²Bkz. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)tarafından yayınlanan ‘Suriye Raporu’ <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi 29.01.2015)

¹³Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin(BMMYK) AFAD’a dayandırdığı güncel verilerine göre 15.03.2015 tarihi itibarıyla Türkiye’de bulunan ve kayıt altına alınmış olan Suriye vatandaşı sayısı 1,5 milyondur.Bkz. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi 15.03.2015).

¹⁴ Bkz. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun ‘Ülkemize Sığınan Suriye Ve Irak Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu’24. Dönem 5. Yasama Yılı 2014, s.2. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/cadirkentler_hak_inceleme_rap.pdf (Erişim tarihi 29.01.2015).

¹⁵Yönerge ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, B.: Yabancılar ve Mülteci Hukuku (Güncellenmiş 5.bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s.323-325.

Yönetmeliği¹⁶, adıyla, YUKK'un tamamen yürürlüğe girmesinden¹⁷ yaklaşık olarak 6 ay sonra yürürlüğe sokulabildi.

Çalışmamızın konusu, genel olarak uluslararası koruma başvurusunda bulunan ve uluslararası korumadan yararlanan yabancıların Türkiye'de sahip oldukları hak ve yükümlülüklerdir. Uluslararası korumadan yararlanan yabancılar söz konusu olduğunda, uluslararası korumadan bireysel olarak yararlanan ve YUKK'un uluslararası koruma statüsü sahipleri olarak tespit ettiği yabancılar ile kitlesel akın durumlarında acil ve geçici bir tedbir olarak düzenlenen ve kitleler halinde gelen bu yabancılar toplu olarak verilen bir statü olan geçici koruma statüsü birbirinden ayrıldığından, çalışmamız dâhilinde bu ayırım esas alınacaktır. Dolayısıyla, Türkiye'de sahip oldukları hak ve yükümlülükler de bireysel korumadan yararlanan ve YUKK'un uluslararası koruma statüsü sahipleri olarak tespit ettiği yabancılar ile geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından, uluslararası koruma başvurusunda buldukları andan itibaren ayrı ayrı incelenecektir. Çalışmamızda, ayrıca yeni Kanunun konumuzla ilgili hükümlerinin Kanunun genel gerekçesinde belirtilen eksikleri giderip gidermediği ve yine gerekçede belirtildiği üzere konuyla ilgili AB müktesebatına uyumun sağlanıp sağlanmadığı soruları da bu hükümlerin Türk hukukundaki konuyla ilgili önceki düzenlemeler ile AB hukukundaki konuyla ilgili mevcut düzenlemelerinde yer alan hükümlerin karşılaştırılması yoluyla cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

I. Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Türleri

Uluslararası koruma, devletlerin kendi vatandaşlarının haklarını güvence altına alma sorumluluğunu yerine getirmemesi ya da getirememesi durumunda bu bireyler bakımından ulusal koruma olanağı kalmadığı için

¹⁶RG 12.10.2014 /25611.

¹⁷6458 sayılı Kanun 04.04.2013'te kabul edilmiş ve 11.4.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak kısmen yürürlüğe girmişti. Kanun uyarınca, Kanunun 122. maddesi, 123.maddesinin birinci, ikinci, beşinci ve yedinci fıkraları ile 124 üncü maddesi hariç olmak üzere Beşinci Kısmı yayımı tarihinde, diğer hükümleri yayımı tarihinden bir yıl sonra, yani 04.04.2014'te yürürlüğe girecekti(m.125). Nitekim, diğer hükümler de 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ihtiyaç duyulan bir koruma biçimidir¹⁸. Uluslararası korumadan yararlanan yabancıların bu koruma sebebiyle Türkiye’de sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini incelemeye geçmeden önce, Türk hukukunda uluslararası korumanın kapsamına giren yabancıları belirlemek gerekmektedir. Uluslararası korumanın kapsamına giren yabancılar, kendilerine sağlanan uluslararası korumanın türünden hareketle tespit edilebilir. YUKK, birden fazla uluslararası koruma türü belirlemiş; bu belirlemeyi de genel olarak Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi¹⁹ ile birlikte Kanunun genel gerekçesinde açıklandığı üzere AB’ye tam üyeliği gerçekleşene kadar, Türkiye’nin uluslararası koruma sisteminin ve uygulamalarının AB müktesebatı ve uygulamalarına paralellik sağlaması hedeflendiğinden, AB’nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi²⁰ oluşturulmasına yönelik temel düzenlemelerini²¹ esas alarak gerçekleştirmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu uluslararası koruma türlerinden biri olarak kabul edilen şartlı mülteci statüsü, adı geçen düzenlemelerde yer almayan ve aşağıda anlatılacağı üzere Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi çekinceye kaynaklanan Türk hukukuna özgü bir koruma statüsüdür.

¹⁸ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.221.

¹⁹Çalışmada bundan böyle ‘Cenevre Sözleşmesi’ olarak anılacaktır.

²⁰AB’nin iltica ve göç politikaları, iltica ve göç prosedürlerinin birbirine karışmaya başlaması ve zulümden kaçanları korumaya almak şeklinde planlanan ‘Ortak Avrupa İltica Sistemi’nin ilk amacından uzaklaşıp salt göç kontrol mekanizması haline gelmesi; üye devletlerin yerinden edilme konusuna savunma duygusu ve kontrol etme arzusu temelinde şekillenen yaklaşımı nedeniyle göçe karşı kontrolleri arttırmak için sorumluluğun dış sınırları olan ülkelere yüklendiği ve yeni üye ülkelere bu konuda daha ağır bir yük düşeceği eleştirisi için bkz. OOSTING, D./ BOUTEILLET PAQUET, D./ HENDERSON, N. (Çeviren: Helmut Oberdiek): ‘AB İltica Politikasına Eleştirel Bir Analiz: Tampere’den Düşüş’, Mülteci Çalıştayları, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi, 2004-2005, s.7. Bkz.http://www.multeci.net/images/stories/AB_Itica_Politikas.pdf. Ayrıca AB dahilinde ortak bir Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulmasına yönelik süreç ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nedime Aslı ŞİRİN ÖNER, N.A.: “In Which Direction Do the Efforts Proceed? The European Union’s Attempts to Develop a Common Immigration and Asylum Policy”, *Marmara Journal of European Studies*, V.20 No:2, 2012, s.123-138.

²¹Uluslararası korumada esas alınan AB düzenlemeleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, N.: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012, s.93-110.

Kanun, uluslararası korumanın mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü ifade ettiğini belirtmiş²² ve uluslararası korumayı düzenlediği 3. Kısımda da uluslararası koruma çeşitleri olarak bu statüleri saymıştır. Dolayısıyla, Türk hukuku uyarınca uluslararası korumadan yararlananların, bu 3 statüden birine sahip olması gerekir. Kanunun 91. maddesinde kitlesel olarak Türkiye'ye gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan acil ve geçici koruma olarak tanımladığı 'geçici koruma' ise tanımı gereği uluslararası koruma ihtiyaçlarının grup temelinde incelenmesini içerdiğinden²³, Kanunda uluslararası koruma statüleri arasında sayılmamıştır. Kanunun 91/2. maddesine dayanılarak çıkarılan ve geçici korumanın usul ve esaslarını düzenleyen Geçici Koruma Yönetmeliği de, geçici koruma kapsamına alınanların YUKK'ta kabul edilen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmayacağını; geçici korumanın uygulandığı süre içinde, geçici koruma kapsamına alınmış olan yabancıların bireysel uluslararası koruma başvurularının geçici koruma tedbirlerinin daha etkin uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmayacağını (m.7/3 ve m.16) belirterek konuya açıklılık getirmiştir. Dolayısıyla Türk hukuku bakımından, kitlesel akın halinde sağlanan acil ve geçici korumayı ifade eden geçici korumanın da uluslararası korumanın bir türü olarak kabul edildiğini; ancak bu korumadan yararlananların YUKK uyarınca uluslararası koruma statüsü sahibi olmadığını söylemek mümkündür.

YUKK'un getirdiği önemli yeniliklerden biri de yabancılara ilişkin çalışma izni hariç tüm işlemleri yürüten polis yerine sivil bir otorite olan İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü²⁴ kurmasıdır²⁵. Böylece yeni Kanuna göre, uluslararası koruma statülerinin

²²Söz konusu tanım Kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasının (r) bendinde yer almaktadır.

²³ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.314.

²⁴Çalışmada bundan böyle 'Genel Müdürlük' olarak anılacaktır.

²⁵YUKK uyarınca göç ve iltica alanında görevli idari teşkilat konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, Tasarı, ss.207-212.

kazanılabilmesi için yapılacak başvurularda müracaat makamı, valilikler²⁶ (m.65) karar makamı da Genel Müdürlük²⁷ olarak belirlenmiştir(m.78/1). Kararlar bireysel olarak verilir; ancak YUKK m. 64/6 uyarınca uluslararası koruma haricinde tutulma kararı verilmesi hali saklı kalmak kaydıyla, aile²⁸ adına yapılan başvuru bütün olarak değerlendirilir ve verilen karar tüm aile üyelerini kapsar (m.78/2). Geçici koruma kararı ise, Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından alınır (m.9/1) ve yine Bakanlar Kurulu kararıyla sonlandırılır²⁹ (m.11/1).

A. Mülteci

Uluslararası hukukta ve Türk hukukunda ‘mülteci’ statüsü farklı şekillerde tanımlanabilmektedir³⁰. Cenevre Sözleşmesinin yürürlüğe

²⁶Başvurunun ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması halinde de derhâl valiliğe bildirilecek ve her durumda, başvuruya ilgili işlemler valilikçe yürütülecektir (m.61/2).

²⁷YUKK uyarınca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur (m.104).Genel Müdürlük, başvuruları, kayıt tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırmalıdır (m.78/1).

²⁸YUKK uyarınca aile üyeleri ile ifade edilen, başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğudur (m.3/1-a).

²⁹Geçici Koruma Yönetmeliği geçici korumanın süresini belirlememiş ve Bakanlar Kurulunun geçici koruma kararında, kararın başlangıç tarihi ve gerekli görülürse süresi ile sürenin uzatılma veya sona erme koşullarının belirleneceğini düzenlemiştir (m.10). AB dahilinde geçici korumayı düzenleyen 2001/55/EC sayılı Geçici Koruma Yönergesi ise geçici korumanın süresini-bu korumanın sona erme hallerini düzenleyen 6. madde saklı tutulma şartıyla-1 yıl olarak belirlemiş ve bu sürenin en fazla bir yıllık bir müddet için altı aylık periyotlar halinde otomatik olarak uzatılabileceğini kabul etmiştir (m.4). Yönerge için bkz. ‘Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving Such Persons and Bearing the Consequences thereof’, *OJ L* 212, 07.08.2001, s.12-23.

³⁰Farklı tanımlarla ilgili bilgi için bkz. ALTUĞ, Y.: Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler, İstanbul:Sermet Matbaası, 1967, ss.4-20; ODMAN, T.:Mülteci Hukuku, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, 1995, s.188-192; EKŞİ, N.:Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular (4.bs.), İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012, s.6-11;ÇİÇEKLİ,

girmesinden önce, Türk hukukunda mülga 2510 sayılı İskân Kanunu³¹ m.3/3. uyarınca mülteci, ‘Türkiye’de yerleşmek amacıyla olmayıp, bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar’ olarak tanımlanmaktaydı. Bu kişiler Türkiye’ye yerleşmek isterlerse, haklarında Kanunun 4. maddesinde belirtilen muhacir olarak kabul edilmelerini engelleyen sebepler olmaması şartıyla, muhacir muamalesine tâbi tutulacaktı (m.3/3). Cenevre Sözleşmesi uyarınca ise mülteci statüsü verilecek olan kişiler; 1 Ocak 1951’den önce³² meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyenler; ya da tâbiyetsiz³³ olup bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunup oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişiler olarak belirlenmiştir (m.1/A-2). Türkiye, Sözleşmeyi onaylarken, yine Sözleşmenin 42. maddesinin taraf devletlere verdiği kısıtlayıcı kayıt beyan etme hakkını kullanarak sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü tanyacağını belirttiğinden, Türk hukukunda kabul edilen mülteci statüsü Cenevre Sözleşmesinin kabul ettiği statüye göre daha dar kapsamlıdır. Nitekim Cenevre Sözleşmesini ve 1967 tarihli Protokol esas alınarak Türkiye’ye iltica ve sığınma işlemlerini düzenlemek için hazırlanan İltica

B.: Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009, s.39-49.

³¹RG 21.06.1934/2733.

³² Sözleşmedeki ‘1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar’ ifadesi nedeniyle ‘zaman sınırlaması ile uygulanan Sözleşme, 1951’den sonra gerçekleşen olaylar sebebiyle mülteci statüsü talep edilmesine imkân vermiyordu. Bu duruma, 1967’de imzalanan ve ‘New York Protokolü’ olarak da adlandırılan ve Türkiye’nin de 1968’de onayladığı 1967 Protokolü ile ‘‘1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar’’ ifadesi Sözleşme metninden çıkarılarak son verildi ve böylece Protokol’ün yürürlüğe girmesiyle birlikte zaman sınırlaması ortadan kalkmış oldu.

³³ Cenevre Sözleşmesine göre, birden fazla tâbiyeti olan bir kişi hakkındaki ‘vatandaşı olduğu ülke’ ifadesi, tâbiyetini haiz olduğu ülkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır (m.1/A-2).

Yönetmeliği de mülteciyi coğrafi kısıtlamayı esas alarak tanımlamıştı³⁴. Türkiye coğrafi kısıtlamayı kaldırmadığından³⁵ YUKK da mülteciyi tanımlarken aynı esastan hareket ederek mülteci statüsünü; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü olarak tanımlamıştır (m.61).

B. Şartlı Mülteci

Şartlı mülteci terimi, Türk hukukuna YUKK ile birlikte giren bir terim olsa da yukarıda da ifade edildiği üzere, sağladığı statü yeni değildir. YUKK'un kabul edilmesinden önce de İltica Yönetmeliği uyarınca, Cenevre Sözleşmesinin belirlediği mültecilik koşullarını taşımakla birlikte Sözleşmeye uygulanan coğrafi sınırlama nedeniyle kendilerine mülteci statüsü verilemeyecek olan Avrupa dışından Türkiye'ye gelen ve uluslararası

³⁴Yönetmelik uyarınca, Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyrugu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır (m.3).

³⁵Türkiye'nin AB ile imzaladığı 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi, 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ile ilgili çalışmalara başlanması konusunu da içermektedir. AB Topluluk Müktesebatının Benimsenmesine İlişkin 2003 yılı Türkiye Ulusal Programında (RG 24.07.2003/25178), 24.1 faslında "İltica Alanında AB Mevzuatına Uyumun Başlatılması ve İltica Alanında Kapasitenin Geliştirilmesi" başlığı altında da coğrafi kısıtlama konusu yer almakta ve Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sırasında coğrafi kısıtlama konusunun etraflıca ele alınarak, katılım aşamasında ülkemize doğudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde, gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesine ve AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermelerine bağlı olarak kaldırılacağı belirtilmiştir. 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi için bkz. http://goc.gov.tr/icerik6/2001-yili-katilim-ortakli-belgesi_344_658_662_icerik (Erişim tarihi 29.01.2015)

koruma talep eden yabancılar, ‘sığınmacı’ olarak kabul edilmekteydi (m.3). Böylece, sığınmacı kavramı uluslararası hukuktan farklı olarak kullanılmakta³⁶ ve mülteci ile sığınmacı kavramları arasında ayırım yapılmaktaydı. YUKK da bu statüyü ifade etmek üzere ‘sığınmacı’ değil ‘şartlı mülteci’ terimini kabul ederek şartlı mülteci statüsünü, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye verilen ve üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalma izni sağlayan bir statü olarak tanımlamaktadır (m.62). Görüldüğü üzere kanunun tanımı esas alındığında, mülteci ve şartlı mülteci statüleri tanınırken esas alınan kriterler arasındaki tek fark, mülteci statüsü tanınmasına neden olan olayların Avrupa ülkelerinde meydana gelmesi iken şartlı mülteci statüsü tanınmasına sebep olanların Avrupa ülkeleri dışında meydana gelmesidir. Ancak Kanunun şartlı mülteci olarak kabul edilenlerin ‘*üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, Türkiye’de kalmasına izin verilir*’ şeklindeki ifadesinden şartlı mülteci statüsünü mülteci statüsü ile karşılaştırıldığında ‘geçici’ olarak kabul ettiği de anlaşılmaktadır. Bu nedenle de her ne kadar kendilerine şartlı mülteci statüsü verilenler ile mülteci statüsü verilenler arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunma ya da sürecin işleyişi bakımından bir ayırım yapılmamışsa da, aşağıda ayrıntılı olarak anlatılacağı

³⁶Uluslararası literatürde ise, mülteci ve sığınmacı farklı statüleri ifade etmek için kullanılmakta birlikte mülteci, mültecilik statüsü hukuken kabul edilmiş ve dolayısıyla 1951 Cenevre Sözleşmesinin tanıdığı tüm haklardan yararlanan bir yabancı (de jure mülteci); sığınmacı ise mültecilik statüsü incelenen ve bu sebeple kendisine geçici koruma sağlanan yabancı (de facto mülteci) statüsünü belirtmek için kullanılmaktadır. ÇİÇEKLİ, B.: Yabancılar Hukuku, (Güncellenmiş 4.b.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s.238. Uluslararası hukukta farklı metinlerde ve Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurul kararlarında sığınmacı teriminin kullanılması konusunda bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 94-102; ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.39-47.

üzere, şartlı mülteci statüsü verilen yabancıların bazı hakları kullanması bakımından bu geçicilik fark yaratabilmektedir.

C. İkincil Koruma

Uluslararası literatürde ‘tamamlayıcı koruma’ olarak nitelendirilen uluslararası koruma türü, YUKK’ta ‘ikincil koruma’ adıyla düzenlenmiştir³⁷. İkincil koruma statüsü, daha önce belirtildiği üzere, YUKK hazırlanırken esas alınan AB’nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulmasına yönelik temel düzenlemelerinde kabul edilen uluslararası koruma türlerinden biridir. Bu düzenlemelerden biri olan ve kısaca “Vasıf Yönergesi” olarak anılan “Üçüncü Ülke Vatandaşlarının ya da Vatansız Kişilerin Mülteci Olarak ya da Başka Şekilde Uluslararası Korumaya Muhtaç Kişiler Olarak Nitelendirilmeleri ve Statüleri ile Sağlanacak Korumanın Kapsamına İlişkin Asgari Standartlar Hakkında 2004/83/EC sayılı Konsey Yönergesi³⁸, uyarınca ikincil koruma (*subsidiary protection*), Cenevre Sözleşmesi uyarınca mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak uluslararası korumaya gereksinimi olduğu kabul edilen kişiler bakımından kabul edilmiştir³⁹. Yönerge uyarınca bu statüden yararlanabilecek olanlar, mülteci olarak nitelendirilemeyen; ancak menşe ülkesine ya da vatansız kişiler söz konusuysa, önceki daimi ikamet yeri olan ülkeye iade edildiği takdirde ciddi bir zarara maruz kalma riski olduğuna dair sağlam gerekçeler gösterilen, dolayısıyla kendisini o ülkenin korumasına bırakamayan ya da söz konusu risk nedeniyle bırakmak istemeyen ve hakkında ikincil koruma

³⁷ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.309.

³⁸Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted’, *OJ L* 304 30.09.2004, ss.12-23. Bu Yönerge 2011’de yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu yeni Yönerge için bkz. ‘Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 On Standards for the Qualification of Third Country Nationals or Stateless Persons as Beneficiaries of International Protection, for a Uniform Status for Refugees or for Persons Eligible for Subsidiary Protection, and for the Content of the Protection Granted (recast)’, *OJ L* 337 20.12.2011, ss.9-26.

³⁹Vasıf Yönergesi bakımından ikincil koruma statüsü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZCAN, M.:Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ankara:Usak Yayınları, 2005, s.214-218; ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.108-112.

statüsünden hariç tutulma sebeplerinden biri gerçekleşmemiş olan üçüncü ülke uyruklu ya da vatansız kişilerdir (m.2/e). YUKK'un ikincil koruma statüsünü düzenleyen 63. maddesi de gerek statünün verilmesi gerekse de içeriği bakımından Yönerge ile paralel hükümler içerir⁴⁰. Bu statü, YUKK uyarınca kendilerine mülteci veya şartlı mülteci statüsü verilemeyen yabancı ya da vatansız kişilere statü belirleme işlemleri sonrasında verilecektir⁴¹. Ancak bu statünün verilebilmesi için, Kanun uyarınca, söz konusu kişinin, menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak olması; uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamıyor veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemiyor olması gerekmektedir.

D. Geçici Koruma

Kitlesel sığınma durumunda uluslararası koruma ihtiyacının sağlanması için acil çözümler bulmak üzere geliştirilen geçici koruma, içerik olarak ülke topraklarına serbest olarak kabul, geri gönderilmeme ilkesine riayet ve temel ihtiyaçların karşılanması unsurlarından oluşur⁴². Geçici koruma⁴³,

⁴⁰Yönerge uyarınca bu statü, mülteci koruması kapsamına girmeyen ancak önceki daimi ikamet ülkesine gönderilmesi halinde 'ciddi bir zarara' uğraması konusunda gerçek bir risk karşısında bulunan kişilere verilir(m.2/e). Ciddi zarar ise, ölüm cezası ya da infazı, menşe ülkede işkence ya da insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye veya cezaya ya da uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet yüzünden sivil bir kişinin yaşamına ya da şahsına yönelik ciddi ve bireysel tehdit olarak tanımlanır (m.15).

⁴¹YUKK'tan önce Türk hukukunda yasal olarak düzenlenmemiş olsa da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (RG 19.03.1954/8662) 3. maddesinin Türk hukuk sistemi bakımından ikincil koruma statüsü konusunda en etkili yasal dayanağı oluşturduğu hususunda bkz. ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.113.

⁴²ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.313, 323.

⁴³Geçici koruma konusu her ne kadar yakın zamanda Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle, Türkiye'ye kitlesel olarak gelmeye başlayan Suriye vatandaşları ile gündeme gelse de daha önce de Türkiye'ye yönelik çeşitli kitlesel göç hareketleri olmuştur. Nitekim İltica Yönetmeliği de sığınmak amacıyla topluca sınırlarımıza gelen yabancıların Türkiye'ye

YUKK'ta da belirtildiği üzere, diğer uluslararası koruma statülerinden farklı olarak, sadece kitlesel sığınma hallerinde acil ve geçici koruma ihtiyacını karşılamak üzere sağlanır (m.91). Bu nedenle, geçici koruma ihtiyacı nedeniyle oluşan uluslararası koruma talepleri, bireysel uluslararası koruma başvurularından farklı olarak grup temelinde incelenir⁴⁴. Daha önce de belirtildiği üzere YUKK, geçici korumayla ilgili düzenlemelerin yapılmasını konuyla ilgili çıkarılacak yönetmeliğe bırakmıştı. Bu nedenle, geçici koruma kararının alınması, süresi, sona ermesi bu statüden yararlanacak olanların hak ve yükümlülüklerini kısaca geçici koruma statüsüyle ilgili usul ve esasa ilişkin tüm konuların düzenlenmesi Geçici Koruma Yönetmeliği ile yapılmıştır.

Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma olarak tanımlanmıştır (m.3/f). Yönetmelik uyarınca, geçici koruma kapsamına alınanlar YUKK'ta kabul edilen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmayacağı gibi geçici korumanın uygulandığı süre içinde bu yabancıların bireysel uluslararası koruma başvuruları da işleme konulmayacaktır (m.7/3 ve m.16). Konuyla ilgili esas alınan AB düzenlemelerinden kısaca 'Geçici Koruma Yönergesi' olarak adlandırılan, 20 Temmuz 2001 tarih ve 2001/55/EC sayılı Konsey Yönergesi ise, geçici korumanın Cenevre Sözleşmesi gereğince mülteci statüsünün tanınmasına halel getirmeyeceğini kabul etmiştir (m.3). Yönerge ayrıca Yönetmelikten farklı olarak geçici korumadan yararlanan kişilerin herhangi bir zamanda sığınma için başvuruda bulunabilmelerine⁴⁵ de imkân

kabul edilmesi halinde yapılacak işlemleri düzenlemişti(m.9-25). Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.Türkiye ve Göç, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, s.8-12. http://goc.gov.tr/icerik3/turkiye-ve-goc_363_382_1445(Erişim tarihi 29.01.2015)

⁴⁴ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.118.

⁴⁵Bu Yönergeye uygun olarak geçici korumadan yararlanan yabancı tarafından yapılan sığınma başvurusunu değerlendirmekten sorumlu üye devlet, bu kişinin kendi sınırlarına

vermektedir (m.17/1). Yönetmeliğe göre ise ancak geçici koruma kararının sona ermesinden sonra Bakanlar Kurulu kararıyla uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine izin verilebilecektir. Buna göre, Bakanlar Kurulu tarafından verilecek geçici korumanın sona erdirilmesi kararının ardından bu yabancıların ülkelerine dönmesi dışında; geçici korunanlara koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine, uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine ya da bu yabancıların YUKK kapsamında belirlenecek koşullar çerçevesinde Türkiye’de kalmasına izin verilebilir (m.11)⁴⁶.

II. Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri

A. Genel Olarak

Türk hukukunda, yabancılar hukuku ile ilgili literatür incelendiğinde, yabancılara tanınacak hak ve özgürlüklerin incelenmesinde çoğunlukla hakların niteliği, kuralların niteliği ya da kaynakları, Anayasanın temel hak ve özgürlükleri düzenlerken kullandığı sistematik ya da yabancıların

geçişini kabul etmiş olan üye devlet olacaktır (m.18). Geçici koruma süresinin sonuna gelinmeden önce işlem görmemiş olan sığınma başvurularının incelenmesi ise bu sürenin sona ermesinden sonra tamamlanacaktır (m.17/2). Üye devletler başvuruların değerlendirilmesi sürmekte iken sığınma arayan kişi statüsü ile aynı anda geçici korumadan yararlanılamayacağını öngörebilirler; geçici korunmadan yararlanmaya hak kazanmış bir kişinin, sığınma için yapılan başvuru incelendikten sonra mülteci statüsü ya da, uygun olduğu durumlarda, daha başka bir korumanın verilmediği durumda ise yabancı hakkında geçici korumadan hariç tutulma sebeplerinin gerçekleşmesi halleri saklı kalma şartıyla, koruma süresinin geri kalan kısmı için geçici korumadan yararlanmasına ya da yararlanmaya devam etmesine izin verecektir (m.19).

⁴⁶Yönetmeliğe göre ayrıca, 28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınacaklar; geçici korumanın uygulandığı süre içinde de bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmayacaktır. Bu yabancılardan 28.04.2011 tarihinden önce uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar da talepleri halinde geçici koruma altına alınacaklardır (geçici madde 1).

hukuksal durumları gibi farklı esasların temel alındığı görülmektedir⁴⁷. Yabancılara tanınacak hak ve özgürlükler, buldukları hukuki durumdan hareketle incelendiğinde, bazı yabancının çeşitli nedenlerle diğerlerine göre daha elverişli bir durumda bulunmalarından ötürü özel statülü yabancı olarak sınıflandırılması⁴⁸ ve incelemenin de kendi statülerine ait hukuki düzenlemelerden hareketle yapılması gerekmektedir. Mülteciler ve sığınmacılar da bu sınıfa dahil edildiğinden⁴⁹ genel olarak, uluslararası korumadan yararlanan yabancının tümünü özel statülü yabancı olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Özel statüdeki yabancılar için kendi statülerine ait düzenleme öncelikle uygulanacağı ve yabancılar ile ilgili genel düzenlemeler ikinci derecede ya da özel statünün dışında kalan alanlarda⁵⁰ uygulanabileceği için⁵¹, çalışmamızın konusunu oluşturan uluslararası korumadan yararlanan yabancının hak ve yükümlülükleri incelenirken, söz

⁴⁷Yabancının hak ve özgürlüklerinin sistematik olarak incelenmesinde literatürde benimsenen sınıflandırma biçimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.TEKİNALP, G.:Türk Yabancılar Hukuku, Beta Yayınevi, 2003, s.28-31; ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.67-69.

⁴⁸TEKİNALP, s.29.

⁴⁹Türk hukukunda genel olarak özel statülü (ya da imtiyazlı) yabancı olarak kabul edilen yabancılar: Diplomatik muafiyetli yabancılar, yabancı askerî personel, uluslararası örgütlerin çalışanları, göçmenler, vatansızlar, mülteci ve sığınmacılar, mavi kart sahipleri, KKTC vatandaşları, AB vatandaşlarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.TEKİNALP, s.29; ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.67; EKŞİ, Temel Konular, s.2-4; ÇELİKEL, A./ÖZTEKİN GELGEL, G.:Yabancılar Hukuku (Yenilenmiş 20.Bası), İstanbul:Beta Yayıncılık, 2014, s.25-27.

⁵⁰Örneğin, uluslararası korumadan yararlanan yabancılar bakımından Türkiye’de taşınmaz mal iktisabı hususunda özel bir düzenleme yoktur. Mülteciler bakımından uygulama imkânı bulacak olan Cenevre sözleşmesi uyarınca, taşınır ve taşınmaz mülkiyeti konusunda, taraf devletler, taşınır ve taşınmaz mülkiyeti edinme ile buna bağlı diğer hakları, bunlara ait kira ve diğer sözleşmelerle ilgili hakları, her mülteciye, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı koşullardaki yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan bir şekilde uygulayacaktır (m.13). Görüldüğü üzere Sözleşme, taraf devletlere taşınmaz mal ile ona bağlı aynı haklar bakımından mültecilere mümkün olduğu kadar diğer yabancılarla aynı muameleyi yapma yükümlülüğü getirmektedir. Dolayısıyla hem mülteciler hem de uluslararası korumadan yararlanan diğer yabancılar, genel olarak yabancının Türkiye’de taşınmaz mal edinmesine ilişkin şart ve sınırlamaları belirleyen hukuki düzenlemeler çerçevesinde Türkiye’de taşınmaz ve sınırlı aynı hak edinebileceklerdir. Yabancıların Türkiye’de taşınmaz mal iktisabı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇELİKEL/GELGEL, 20. Bası, s.258-266.

⁵¹TEKİNALP, s.29.

konusu yabancıların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen Cenevre Sözleşmesi, YUKK ile bu Kanuna dayanarak çıkarılmış olan tali hukuki düzenlemeler ve bu bağlamda özellikle geçici korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen Geçici Koruma Yönetmeliği esas alınacaktır. Bu düzenlemelerin dışında bırakılan ya da genel olarak Türk hukukunda yabancılar bakımından kabul edilen usul ve esasları belirleyen diğer hukuki düzenlemelere atıf yapılan konuların incelenmesinde ise bu hukuki düzenlemelere yer verilecektir.

B. Hak ve Yükümlülüklerle İlişkin Genel İlkeler

YUKK, uluslararası koruma statüsü başvurusunda bulunan veya uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişilerin hak ve yükümlülüklerine ilişkin iki genel ilke kabul etmiştir. Kanununun 88. maddesinde düzenlenen bu iki genel ilke uyarınca:

1. Uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler, karşılıklılık şartından muaftır.
2. Başvuru sahibine, başvurusu reddedilen veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilere sağlanan hak ve imkânlar, Türk vatandaşlarına sağlanan hak ve imkânlardan fazla olacak şekilde yorumlanamaz.

Cenevre Sözleşmesinde de taraf devletlerin mültecileri karşılıklılık şartından muaf tutacağı esası kabul edilmiştir. Sözleşme uyarınca, bu Sözleşmenin daha uygun hükümler içerdiği durumlar hariç tutulmak koşuluyla taraf devletler mültecilere genel olarak yabancılarla uyguladığı muameleyi uygulayacak ve bütün mülteciler taraf devletlerin topraklarında 3 yıl ikamet ettikten sonra kanuni karşılıklılık şartından muafiyet kazanacaklardır (m.7). Kanun, Türk hukuku bakımından Sözleşmeyle sadece mülteciler için kabul edilen bu ilkeyi diğer uluslararası koruma statüleri için de kabul ederek uygulanmasını genişletmiştir. Ayrıca karşılıklılık şartından muafiyet için gerekli olan 3 yıl ikamet şartı da YUKK'ta aranmamıştır. Karşılıklılık şartından muafiyet için uluslararası koruma statüsü sahibi olmak gerekli olduğundan uluslararası koruma statüsü başvuru sahipleri bu muafiyetten yararlanamayacaktır. Kanunun bu düzenlemesi ışığında, şartlı

mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri bu statülerini kazandıkları andan itibaren karşılıklılık şartından muaf olabilecekken, mülteciler bakımından Cenevre Sözleşmesi öncelikli olarak uygulanacağı için mültecilerin karşılıklılık şartından muaf kabul edilebilmeleri için Türkiye’de 3 yıl ikamet etme şartının gerçekleşmesi gerekse de kanaatimizce, Sözleşmenin, ‘Sözleşmenin hiçbir hükmü, taraf devletlerce mültecilere bu Sözleşme dışında sağlanan diğer hakları ve çıkarları ihlâl edemez’ şeklinde düzenlenen 5. maddesinden hareketle, 3 yıllık ikamet etme şartı mülteciler bakımından da aranmayabilecektir.

YUKK’un kabul ettiği ikinci ilke yine Cenevre Sözleşmesine dayanan bir ilkedir. Türkiye’nin Sözleşmeyi imzalarken koyduğu çekince gereği, mültecilere tanınan hak ve imkânlar bakımından bu hak ve imkânların Türk vatandaşlarına sağlananlardan daha fazla olacak şekilde yorumlanamayacağı kabul edilmişti. YUKK bu ilkenin uygulama alanını uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar ile başvurusu reddedilenler ve de mülteci statüsü dışındaki uluslararası koruma statüsü sahibi yabancıları da kapsayacak şekilde genişletmiştir.

Kanunun uluslararası koruma statüsü sahipleri için kabul ettiği bu ilkelerin geçici korumadan yararlanan yabancıları da kapsayıp kapsamadığı sorusu Geçici Koruma Yönetmeliğinde açığa kavuşturulmamıştır. Yönetmelik hak ve yükümlülüklerin tanınmasında esas alacağı farklı ilkeler de düzenlememiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, Geçici Koruma Yönetmeliğinin geçici koruma kapsamına alınanların YUKK’ta kabul edilen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmayacağını açıkça düzenlemesi karşısında, YUKK’ta kabul edilen uluslararası koruma statülerini geçici korumadan ayırmak gereklidir. Bu bağlamda kanaatimizce, YUKK’un uluslararası koruma statüsü sahiplerini karşılıklılıktan muaf kabul eden 88. maddesinin ilk fıkrasının geçici korumadan yararlanan yabancıları da kapsadığını kabul etmek mümkün değildir. Ancak aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen ve genel olarak uluslararası koruma nedeniyle yabancıları tanınan hak ve imkânların Türk vatandaşlarına sağlanan hak ve imkânlardan fazla olacak şekilde

yorumlanamayacağını kabul eden ilkenin, aksi düzenlenmediği sürece, tüm yabancılar bakımından geçerli kabul edilmesi mümkün olduğundan⁵², geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından da geçerli olduğu söylenebilir.

C. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hakları

YUKK, uluslararası koruma statüsü başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin haklarını genel olarak 3. Bölümde düzenlemiştir. Bu bölümde düzenlenen haklar, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetlere erişim hakkı ve harçlıktır (m.89). Geçici korumadan yararlanacak olan yabancıların hakları ise yine Kanunun 91/2. maddesine dayanılarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 6. Bölümünde ‘Geçici Korumadan Yararlanana Sağlanacak Hizmetler’ başlığı altında 26-33 maddeleri arasında sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, iş piyasasına erişim hizmetleri, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık hizmetleri olarak sayılmıştır; Yönetmelik, kamu kurum ve kuruluşlarınca imkân dâhilinde bu sayılanların dışında başka hizmetlerin sağlanabilmesi olanağını da açık bırakmıştır (m.26/2)⁵³. Ancak, belirtilen bu başlıklar altında olmasa da, Kanun ve Yönetmeliğin farklı yerlerinde, uluslararası koruma başvurusunda bulunan ya da bu korumadan yararlanan yabancıların

⁵²Türk Yabancılar Hukukunun temel prensiplerini oluşturan genel esaslar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÇELİKEL/GELGEL, 20. Bası, s. 57-70.

⁵³Yönetmeliğin 26/4 maddesi uyarınca, Yönetmelik kapsamında ilgili Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen hizmetler AFAD koordinasyonunda yürütülecek ve Yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin alt düzenlemeler ise İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ay içinde yürürlüğe konacaktır(m.58). Bu bağlamda AFAD, Yönetmelikte geçici korumadan yararlanacak yabancılar bakımından verileceği belirtilen hizmetleri etkin ve verimli yürütülebilmesi için söz konusu hizmetlerin koordinasyonunda uyulması gereken usul ve esasları belirlemek için ‘Geçici Koruma Altındaki Yabancılar İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi’ başlıklı bir genelge hazırlanmış ve 2014/4 sayılı bu Genelge 18.12.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Genelgeye göre, Yönetmelik kapsamında yürütülecek hizmetlerin bedelinin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçelerinden karşılanması esastır. Kendi bütçelerinden karşılayamamaları halinde Genelgede belirtilen usule uygun olarak afet ve acil durum faaliyetleri ödeneğinden talepte bulunabilecektir. Genelge için bkz. <http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/6f6b76cbd7144fba8cb6bd1c12df6104.pdf> (Erişim tarihi 29.01.2015).

Türkiye'ye giriş, ikamet, barınma ve seyahat hakkı, bilgilendirme, tercümanlık ve adli yardımdan yararlanma, sınırdışı işlemine karşı güvence altına alınma hakkı ile uyum faaliyetlerinden yararlanmaları da düzenleme altına alınmıştır. Bu nedenle, çalışmanın bütünlüğünü sağlamak amacıyla adı geçen bu haklar da diğerleriyle birlikte çalışmamıza dâhil edilmiştir.

YUKK'un uluslararası koruma statüsü sahipleri için kullandığı 'haklar' terimi yerine Yönetmelik 'hizmetler' terimini kullanmıştır. Nitekim AB Konseyi Geçici Koruma Yönergesi de geçici korumadan yararlananların bu statü nedeniyle yararlanabilecekleri hakları düzenlerken, hak yerine 'geçici korumadan yararlananlar lehine üye devletlerin yükümlülükleri' ifadesini tercih etmiştir⁵⁴. Bu tercihle, üye devletlerin geçici korumadan yararlananlara karşı belirli minimum muameleleri yapmaktan sorumlu olduğu; ancak bunun bireyler açısından talep edilebilecek subjektif haklar doğurmadığının ima edildiği belirtilmektedir⁵⁵.

1. Türkiye'ye Giriş Hakkı ve Geri Gönderme Yasağı

Devletlerin genel olarak yabancıları ülkelerine kabul etme yükümlülüğü olmadığından bu hususta gerekli gördükleri şartları belirlemede serbesttirler⁵⁶. Bununla birlikte, mülteci ve sığınmacıların ülkeye kabulünün bu ilkeye istisna oluşturduğu ve bu yabancıların azından geçici olarak ülkeye kabul edilmelerinin, uluslararası koruma prosedürüne ulaşabilmeleri, 'geri göndermeme (*non-refoulement*)' ilkesinden yararlanabilmeleri ve insani standartlarda muamele görebilmeleri açısından önemli olduğu kabul edilir⁵⁷. Bu bağlamda, YUKK da uluslararası korumadan yararlanmak isteyen yabancıların Türkiye'ye geçerli giriş şartları bakımından tâbi olacakları hukuki rejimi aşağıda anlatılacağı üzere özel olarak düzenlenmiştir.

Uluslararası korumadan yararlanmak isteyen yabancıların ülkeye geçerli giriş şartları bakımından tâbi olacakları hukuki rejimin incelenmesine

⁵⁴Yönerge'nin 3. Bölümü 'Geçici korumadan yararlanan kişilere karşı üye devletlerin yükümlülükleri' başlığını taşımaktadır.

⁵⁵ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s. 319.

⁵⁶ÇELİKEL/GELGEL, 20. Bası, dn.89.

⁵⁷ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.329.

geçmeden önce, bu yabancıların ülkeye kabulünde uygulanması etkili olacak geri göndermeme ilkesinin açıklanması gerekmektedir⁵⁸. Genel olarak geri gönderme işlemi, geçerli giriş belgeleri olmayan yabancıların ülkeye girişine izin verilmemesi ve özellikle yasa dışı yollardan ülkeye giriş yapmış olan yabancıların ülkeden çıkarılması şeklinde gerçekleşen idari uygulamaları içermektedir⁵⁹. Bu uygulama ise çeşitli uluslararası sözleşmelerde⁶⁰ yer verilen geri göndermeme ilkesi⁶¹ bağlamında kısıtlanmaktadır. Uluslararası hukukta özellikle sığınmacı ve mültecilerin korunması için geliştirilen bu ilke⁶² mülteci ya da sığınmacıyı ırkı, dini, vatandaşlığı, belirli bir sosyal gruba aidiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı hayat ve hürriyetinin tehlikeye düşeceği ülkeye göndermeme yükümlülüğünü ifade eder⁶³ ve bu ilkenin uygulanması hem bu yabancıların ülkeye kabulünde hem de ülkeden sınır dışı edilmelerinde etkili olur⁶⁴. Bu bağlamda, konuyla ilgili temel metinlerden biri olan Cenevre Sözleşmesi de taraf devletlerden hiçbiri bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal

⁵⁸Geri göndermeme ilkesinin hem sınırdaki hem de ülke içinde koruma sağlayacağı yönünde yorumlanması hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.282-284.

⁵⁹ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.28.

⁶⁰Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ilkenin uygulanması bakımından esas alınan bu sözleşmelerden biridir. Sözleşme uyarınca, ‘hiç kimse işkenceye, gayri insani ya da haysiyet kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulamaz’ (m.3). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının19/2 maddesinde de bu ilkeyi görmekteyiz. Belirtilen madde uyarınca hiç kimsenin ölüm cezası, işkence veya başka bir insanlık dışı ceza yahut muameleye tâbi olma riskinin bulunduğu ülkeye gönderilemeyeceğini, sınır dışı edilemeyeceğini ya da iade edilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Geri göndermeme ilkesinin gelişmesini ve gerçek anlamda uygulanabilmesini sağlayan ise yargı kararları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları olmuştur. Ayrıntılı bilgi ve ilkenin uygulanışıyla ilgili örnek kararlar için bkz. MICHAELSEN, C.: “The Renaissance of Non-Refoulement? The Othman(Abu Qatada) Decision of the European Court of Human Rights”, *ICLQ*, V. 61, Issue 3, 2012, s.753-765; ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.102-108.

⁶¹Geri göndermeme ilkesinin sözleşme dışında da bir örf adet hukuku kuralı ya da *jus cogens* kuralı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususundaki tartışmalar için bkz. UZUN, E.: “Geri Göndermeme (*Non-Refoulement*) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı: 30, 2012, s.41-54.

⁶²ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.67.

⁶³EKŞİ, Temel Konular, s.79.

⁶⁴Bkz. ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.81-82.

gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehlike altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun⁶⁵ geri göndermeme veya iade etmeme yükümlülüğü getirmiştir (m.33). AB hukukunda da, göç ve iltica ile ilgili hukuki düzenlemelerde, üye devletlerin uluslararası sorumluluklarına uygun olarak geri gönderme yasağına uyması gerektiği kabul edilmiştir⁶⁶. YUKK da geri göndermeme ilkesini ‘geri gönderme yasağı’ başlıklı 4. maddesinde, uluslararası sözleşme ve metinleri esas alarak düzenlemiştir. Söz konusu madde uyarınca, ‘ *Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez*’. YUKK, bu şekilde, ilkeyi sadece mülteci statüsü tanınan yabancılar için değil; tüm yabancılar için kabul etmiştir. Dolayısıyla, Kanun uluslararası korumadan yararlanan ya da yararlanmak üzere başvuruda bulunan tüm yabancıları bu ilkenin kapsamına aldığından, ilkeyi sadece mülteciler bakımından düzenleyen Cenevre

⁶⁵Sözleşme aynı maddenin ikinci fıkrasında ise bu ilkenin uygulanmayabileceği istisnai halleri saymıştır. Buna göre, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.

⁶⁶Bu düzenlemelerden ilki, AB dahilinde birden fazla üye devlete yapılan sığınma başvurusu taleplerini incelemekle yükümlü devleti belirleyebilmek amacıyla kabul edilmiş olan ve kısaca Dublin II Tüzüğü olarak anılan, ‘Bir Üçüncü Ülke Vatandaşının Üye devletlerden Birinde Yaptığı Sığınma Başvurusunun İncelenmesinden Sorumlu Üye Devletin Belirlenmesine İlişkin Kriter ve Mekanizmaların Saptanması Hakkında AB Konsey Tüzüğüdür. Tüzük uyarınca, AB Konseyi, Cenevre Sözleşmesi’nin tam ve kapsayıcı bir şekilde uygulanmasına dayanan bir Avrupa Ortak Sığınma Sistemi kurulması ve bu şekilde kimsenin zulüm gördüğü yere geri gönderilmemesinin sağlanması, başka deyişle geri göndermeme ilkesinin muhafaza edilmesi yönünde çalışmak konusunda mutabakata varmıştır, bkz. ‘Council Regulation (EC) No. 343/2003 of 18.02.2003 Establishing the Criteria and Mechanisms for Determining the Member State Responsible for Examining an Asylum Application Lodged in One of the Member States’, *OJ L 50*, 25.02.2003, s.1. paragraf.2. Dublin II Tüzüğü dışında, Vasıf Yönergesinin 21. maddesi (bkz.dn.37) ve Geçici Koruma Yönergesinin 3. maddesi de üye devletlerin (bkz.dn.38) geri göndermeme ilkesine uyma yükümlülüğünü kabul eder.

Sözleşmesinden⁶⁷ daha kapsamlı bir güvence sağlamaktadır. Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi kısıtlama dikkate alındığında, YUKK'un bu hükmüyle, YUKK'tan önce de bu ilkenin sadece mülteci statüsü tanınan yabancılar değil, İltica Yönetmeliğinin sığınmacı olarak kabul ettiği yabancıları da kapsamaya gerektiği yönündeki uygulama ve görüşlerin⁶⁸ de yasal düzenlemeye kavuşturulduğu söylenebilir.

YUKK'ta kabul edilen geri göndermeme ilkesi, Geçici Koruma Yönetmeliğinde de tekrar edilmiş ve Yönetmelik kapsamına giren hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği; ilgili mevzuata göre geri gönderilmesi gerektiği halde geri gönderme yasağı kapsamında bulunanlar hakkında ise Genel Müdürlük tarafından ancak idari tedbirler alınabileceği kabul edilmiştir (m.6).

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

Türk hukuku bakımından genel olarak yabancıların Türkiye'ye geçerli bir giriş yapmaları için aranan şartlar YUKK da şu şekilde sayılmıştır⁶⁹: Türkiye'ye girişin sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılması (m.5, m.6); yabancıların

⁶⁷Sözleşmenin lafzından çıkarılmasa da Sözleşmenin amacı dikkate alındığında, geri göndermeme ilkesinden ülkeye henüz giriş yapmamış ülke sınırlarına (sınır kapısı, liman, havalimanı) gelerek iltica talebini beyan eden kişilerin yararlanma imkânı bulunduğu kabul edilebileceği yönünde bkz. UZUN, s.31.

⁶⁸ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.272.

⁶⁹YUKK'un yürürlüğe girmesi ile birlikte daha önce Türkiye'ye geçerli giriş şartlarını düzenleyen Pasaport Kanununun (RG 24.07.1950/7564) pek çok hükmü yürürlükten kalkmışsa da YUKK da Türkiye'ye geçerli giriş bakımından Pasaport Kanununun yürürlükten kalkan maddelerinde yer alan temel şartları korumuştur. Ancak bu şartlara gerek içerik gerek usul bakımından getirdiği değişikliklerle birlikte getirdiği yeni hükümlerle de konuyu daha kapsamlı olarak düzenlemiştir. YUKK'un Türkiye'ye geçerli giriş şartlarıyla ilgili hükümlerinin ayrıntılı değerlendirmesi için bkz. DARDAĞAN KİBAR, E.: "An Overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection", Perceptions, Autumn 2013, V.XVIII, N.3, s.110-115.

Türkiye'ye girişine izin verilmeyerek geri çevrilecek kişilerden olmaması(m.7); vize alınması⁷⁰ (m.11). YUKK, sayılan bu şartların uluslararası koruma başvurusu yapmayı engelleyici şekilde yorumlanamayacağını ve uygulanamayacağını hükme bağlamıştır (m.8). YUKK yürürlüğe girmeden önce de mülteci ve sığınmacılar söz konusu olduğunda, genel olarak yabancıların Türkiye'ye geçerli giriş yapabilmeleri için Pasaport Kanununda aranan şartlar, durumlarının özelliği nedeniyle bu yabancılar bakımından aranmayarak, ülkeye kabulleri Cenevre Sözleşmesi ve İltica Yönetmeliğine göre yapılmaktaydı. Gerek Cenevre Sözleşmesi (m.31) gerekse de İltica Yönetmeliği (m.4), iltica/sığınma başvurusu yapacak yabancıların ülkeye yasa dışı yollardan da girmiş olabileceğini kabul etmekte, yürürlükteki genelge ve talimatlar da iltica/sığınma başvurusunda bulunacak yabancıların sırf usulsüz giriş nedeniyle cezalandırılmayacağını; ancak bunların giriş yaptıktan sonra makul bir süre içerisinde gecikmeksizin yetkili makamlara başvuruda bulunmaları gerektiğini kabul etmişti⁷¹. Pasaport Kanununun, YUKK ile birlikte

⁷⁰Yabancıların vize alma zorunluluğu ile ilgili YUKK'un getirdiği değişiklikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. TEKSOY, B.: "6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu", *AÜHFD* 62(3), 2013, s.855-906.

⁷¹İltica Yönetmeliğinin 4. maddesinin, Yönetmelik yürürlüğe girdiği tarihte ülkeye yasal olarak girmeyen mülteci ve sığınmacıların başvuruları için öngördüğü beş günlük süre kısıtlamasının hukuka uygun olmadığı hem iç hukuk hem de AIHM kararlarına yansımış ve bunun sonucunda söz konusu süre önce 1999 yılında yapılan değişiklikle on güne çıkarılmış daha sonra 27.01.2006 tarih ve 2006/9983 sayılı Yönetmelik değişikliğiyle de (RG 27.01.2006/26062) Cenevre Sözleşmesine uygun olarak 'gecikmeksizin makul sürede' yapılacak başvuruların değerlendirmeye alınacağı esası kabul edilmiştir. Makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmeyenlerin ise yetkili makamlara gecikme nedenlerini açıklamak ve konuyla ilgili olarak yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorunda olduğu belirtilerek sırf usulsüz giriş nedeniyle sığınma prosedürüne başvurma hakkının ortadan kalkmayacağı hususu açığa kavuşturulmuştur. Yönetmeliğin ilk halindeki süre kısıtlaması nedeniyle Türkiye aleyhine yapılan müracaatlara ilişkin AIHM kararlarından Jabari-Türkiye Davası (Jabari v. Turkey, Application no. 40035/98, 11/07/2000, Final 11/10/2000) için bkz. http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/40035_98.pdf (16.11.2014); G.H.H ve diğerleri Türkiye Davası (G.H.H and others v. Turkey, Application no. 43258/98, 11/07/2000, Final 11/10/2000) için bkz. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\"dmdocnumber\":\[\"696776\"\],\"itemid\":\[\"001-58899\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\). (Erişim tarihi 29.01.2015). Ayrıca karar özetleri için bkz. EKŞİ, Tasarı, s.43-47.

yürürlükten kalkan ve genel olarak pasaportsuz veya vesikasız gelen yabancıların durumunu düzenleyen 4. maddesi de mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabullerini İçişleri Bakanlığının kararına bağlamıştı (m.4/4). YUKK da konuyla ilgili olarak kendisinden önceki hukuki düzenlemelerin kabul ettiği bu esasa bağlı kalarak, ilke olarak yasa dışı giriş⁷² halinde de yabancıların uluslararası koruma başvurusunda bulunma hakkını kabul etmiş; ancak bu istisnai hali yine makul bir süre içerisinde başvurma şartıyla⁷³ sınırlandırmıştır. Buna göre, Kanun uyarınca, makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye'ye yasal giriş şartlarını ihlâl etmek veya Türkiye'de yasal şekilde bulunmaktan dolayı cezai işlem yapılmayacaktır⁷⁴(m.65/4).

Uluslararası koruma talebinde bulunan ya da bulunmak isteyen yabancıların Türkiye'ye kabulü bakımından geri göndermeme ilkesi de dikkate alınacak ve söz konusu yabancılar için bu ilkenin uygulanması da güvence oluşturacaktır. Bu ilke, ülkeye giriş ya da sığınma hakkı ile eş

⁷²YUKK, ülkeye yasa dışı giriş sebebiyle taşıyıcılara da bazı yükümlülükler getirmiştir. Buna göre taşıyıcılar, genel olarak taşıdıkları kişilerin belge ve izinlerini kontrol etmekle; ülkeye giriş yapmak veya ülkeden transit geçmek üzere sınır kapılarına getirmiş oldukları yabancıardan herhangi bir nedenle Türkiye'ye girişleri ve Türkiye'den transit geçişleri reddedilenleri, geldikleri ya da kesin olarak kabul edilecekleri bir ülkeye geri götürmekle ve yabancıya refakat edilmesi gerekli görüldüğü durumlarda refakatçilerin gidiş ve dönüşlerini sağlamakla yükümlüdür(m.98). Taşıyıcının yükümlülüğü konusunun uluslararası mülteci hukuku bakımından değerlendirilmesi ile ilgili bkz. BAŞARAN, E.: "Evaluation of the 'Carrier's Liability' Regime as a Part of the EU Asylum Policy under Public International Law", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.4, N.15, 2008, s.156-158.

⁷³Makul sürede başvuru koşulu AB Kabul Koşulları Yönergesinde de kabul edilmiştir. Yönerge uyarınca, sığınma başvurusunda bulunan yabancı, üye devlete varışından sonra mümkün ve makul olan en kısa süre içerisinde sığınma talebinde bulunduğunu kanıtlayamazsa üye devletler bu yabancı için ülkeye kabul koşulları sağlamayı reddedebilir (m.16/2).

⁷⁴Kanun, hürriyeti kısıtlanan kişilerin de uluslararası koruma başvurularının derhâl valiliğe bildirilmesi gerektiğini hükme bağlayarak, başvuruların alınması ve değerlendirilmesinin, diğer adli ve idari işlemlerin ya da tedbir ve yaptırımların uygulanmasını engellemeyeceğini belirtmiştir (m.65/5).

anlamli olmamakla birlikte, sınırda ÷lkeye girişin reddedilmemesi ve en azından bireysel statüsünün belirlenmesi amacıyla yabancının ÷lkeye kabulünü gerektirecek⁷⁵ ve böylece uluslararası koruma başvurusunda bulunmasını sağlayacaktır. Kanunda aksi düzenlenmediğinden, bu yabancıların, Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmiş olması da geri göndermeme ilkesinin getirdiğı güvenceyi ortadan kaldırmayacaktır.

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliğı de kapsamına giren yabancılar söz konusu olduğunda YUKK'un kabul ettiği genel ilkelere uygun olarak, YUKK'da genel olarak yabancıların Türkiye'ye yasal girişi için aranan şartların geçici koruma kapsamına alınma talebini engelleyici şekilde yorumlanamayacağını ve uygulanamayacağını kabul etmiştir(m.4). Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, Türkiye'ye giriş yaparken yetkililer tarafından tespit edilmeleri ya da makul bir süre içinde yetkili birimlere kendiliğinden kayıt yaptırılmaları halinde Türkiye'ye yasadışı giriş ve bulunuştan dolayı cezalandırılmayacaktır(m.5). Yine Yönetmelik uyarınca, YUKK'ta kabul edilen geri gönderme yasağı, Yönetmelik kapsamındaki kişiler için de geçerli olacaktır (m.6) .

Yukarıda belirtilen genel esaslar dışında, geçici koruma kapsamına alınacak yabancıların Türkiye'ye kabul usulü diğeri yabancıardan farklıdır ve Geçici Koruma Yönetmeliğı'nde özel olarak düzenlenmiştir. Öncelikle, geçici koruma bulmak amacıyla Türkiye'ye gelen yabancıların Türkiye'ye kabul edilecekleri sınır kapıları ile sınır geçiş yerleri İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecektir (m.17)⁷⁶. Sınır kapılarına veya sınır geçiş yerlerine geçici koruma amacıyla gelen yabancıların⁷⁷ belgesiz olmaları ya da

⁷⁵GOODWIN-GILL, G. /MCADAM, J.: The Refugee in International Law, Oxford University Press, 2007, s.215'ten aktaran ÇIÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.283.

⁷⁶Türkiye'nin kara sınırlarına veya kara sularına acil ve geçici koruma bulmak amacıyla gelen yabancıların, Türkiye'ye kabul edilecekleri ve Türkiye'den çıkış yapacakları sınır kapıları ile sınır geçiş yerleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınarak Bakanlık tarafından belirlenir. Acil hallerde bu yerlerin belirlenmesine Bakanlık doğrudan karar verir ve ilgili kurumlara bildirir (m.17/1).

⁷⁷÷lke içinde olup da geçici korumanın kapsamına girenler, valiliklere bizzat başvuru yapılmaları halinde en yakın sevk merkezine yönlendirilirler. Ancak bu kişilerin yetkili

belgelerinin geçersiz olmaları durumunda da Türkiye'ye girişlerine valiliklerce izin verilebilecektir (m.17/2). Yabancı ve varsa aile üyeleri, ülkeye giriş yaptıktan sonra güvenlik kontrolünün⁷⁸ ardından en yakın sevk merkezine götürülmek üzere mümkün olabilecek en kısa sürede yetkili kolluk birimlerine teslim edilecektir.

Yönetmeliğin 18. maddesi ise, geçici koruma bulmak amacıyla Türkiye sınırlarına gelen asker olmayan silahlı unsurlar ile ülkesinin silahlı kuvvetlerinin mensubu olup da askerlik hizmetini tek taraflı olarak sonlandırmış olan yabancıların ülkeye kabulünü düzenlemiştir. Bu gruba giren yabancılar ile Yönetmeliğin 8. maddesi uyarınca geçici koruma kapsamı dışında tutulması gereken ya da geçici koruma kapsamına alınmış olsalar dahi bu koruma iptal edilecek olan yabancılar⁷⁹ sınırlarımıza geldiğinde (ya da herhangi bir şekilde sınırlarımızdan giriş yaptığında) sivillerden ayrı ve güvenli bir yerde silahlarından arındırılacak⁸⁰ ve sonra kendileri için belirlenmiş olan yerlere yerleştirilmek üzere en kısa sürede sevkleri sağlanacaktır.

2. İkamet, Barınma ve Seyahat Hakkı

Cenevre Sözleşmesi, taraf devletlere, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere hem ikamet edecekleri yeri seçme hem de özgürce seyahat etme hakkını tanıma yükümlülüğü getirerek bu hakların genel olarak aynı koşullardaki yabancılarla tanınanla aynı kapsamda olması gerektiğini kabul etmiştir (m.26). Uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası

makamlar tarafından tespit edilmeleri durumunda en yakın sevk merkezine yetkili kolluk refakatinde götürülürler (m.17/7).

⁷⁸Yönetmelik uyarınca geçici koruma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıların üzerlerinde, esyalarında ve taşıtlarında, sınırda Kara Kuvvetleri Komutanlığı Hudut Birlikleri, sınır kapılarında yetkili kolluk birimleri ile deniz yetki alanlarında Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından güvenlik kontrolü yapılır (m.17/3).

⁷⁹Bu yabancıların aile üyeleri; aynı yerde barındırılabilir, herhangi bir sakınca bulunmaması durumunda geçici korunanların bulunduğu ayrı bir geçici barınma merkezinde veya Genel Müdürlükçe belirlenen bir ilde ya da valilik tarafından belirlenen yerde ikamet edebilir (m.18/3).

⁸⁰Silahtan arındırma işlemi yetki alanına göre sınırlarda Kara Kuvvetleri Komutanlığı Hudut Birlikleri ve Sahil Güvenlik Komutanlığı; ülke içinde ise ilgili kolluk birimleri tarafından yapılacaktır (m.18/1).

korumadan yararlanan yabancıların ikamet ve seyahat hakkı, bu yabancıların özel statülerinden dolayı aşağıda anlatılacağı üzere diğer yabancılardan farklı usul ve esaslara bağlı olarak düzenlenmiştir

a. İkamet ve Barınma Hakkı

YUKK'tan önce yürürlükte olan Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanuna⁸¹(YİSHK) göre Türkiye'ye gelip de bir aydan fazla⁸² kalmak isteyen yabancıların (ikamet izni ile ilgili muafiyetler ve kolaylıklar saklı kalmak kaydıyla)⁸³ emniyet makamlarından ikamet tezkeresi alması gerekmektedir(m.3). Kanunda, mülteci ve sığınmacılar bakımından da bu zorunluluğa istisna getiren bir hüküm yer almamaktaydı. Mülteci ve sığınmacıların ikamet izni ile ilgili olarak, Cenevre Sözleşmesi ile İltica Yönetmeliği çerçevesinde Türkiye'de sığınma başvurusunda bulunan yabancı uyruklu ya da vatansız kişilere uygulanacak usul ve esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmış olan 57 sayılı İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı⁸⁴ da izin bakımından muafiyet sağlamıyordu. 57 No'lu Talimat, ülkemizden sığınma/iltica talebinde bulunan başvuru sahiplerine resen altı ay süreli ikamet izni verilerek ikamet tezkeresi düzenleneceğini kabul etmişti(m.11). Bu yabancıların ikamet edecekleri yeri seçebilme özgürlükleri de yoktu. YİSHK ve diğer hukuki düzenlemeler⁸⁵ Türkiye'ye

⁸¹RG 24.07.1950/7564.

⁸²Bu süre, 22.12.2003 tarih ve 2003/6641 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile (RG 08.01.2004/25340) vize muafiyet süresinin ya da yabancıların hamili olduğu vize etiketindeki ikamet süresinin yeterli olması kaydıyla 90 güne çıkarılmıştı. Ancak daha sonra yeni yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu kararı ile (RG 24.10.2011/28094) bu uygulama da sona erdirilmiş ve giriş vizesi veya vize muafiyeti kapsamında ülkede kalış süresi, vize muafiyeti süresi ya da vizede belirtilen kalış süresi yeterliyse, yabancıların Türkiye'den çıktığı gün itibarıyla önceki 180 gün zarfında 90 gün olarak belirlenmişti.

⁸³YİSHK döneminde ikamet izni alınması hususunda yabancılarla sağlanan kolaylıklar ve muafiyetlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.101-105.

⁸⁴22.06.2006 tarihli talimat için bkz. http://www.egm.gov.tr/Documents/uygulama_talimati_2010_genelge.pdf (Erişim tarihi 29.01.2015).

⁸⁵YİSHK uyarınca, siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirlerdi (m.17). İltica Yönetmeliği uyarınca da Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılar, İçişleri Bakanlığından bir talimat gelinceye kadar İçişleri Bakanlığınca uygun görülecek bir merkez veya misafirhanede barındırılır veya İçişleri

sığınan yabancılara ancak İçişleri Bakanlığının göstereceği yerlerde⁸⁶ ikamet edebilme hakkı tanıyordu (m.17). YUKK uluslararası koruma başvurusunda bulunan ya da bu korumadan yararlanan yabancılar bakımından aşağıda anlatılacağı üzere önemli değişiklikler getirmiştir.

aa. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK, uluslararası koruma statüsü sahiplerini ikamet izni almaktan muaf tutmuştur. Kanuna göre bu muafiyeti sağlayacak olan da ‘uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi’dir⁸⁷. Buna göre, kendilerine uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi verilen mülteciler⁸⁸ bu belgeyle üçer yıl; şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenler ise birer yıl süreyle Türkiye’de geçerli yasal ikamet iznine sahip olacaktır (m.83). Kanun, henüz uluslararası koruma statüsü elde edememiş yabancıların durumunu da düzenlemiştir. Buna göre, uluslararası koruma başvurusu kaydedilen yabancıya verilecek ve gerektiğinde otuz günlük sürelerle uzatılabilecek olan kayıt belgesi⁸⁹ ile uluslararası koruma başvurusunda

Bakanlığınca gösterilecek bir yerde serbest ikamete tâbi tutulurdu(m.5/d). Mülteci ve sığınmacılardan durumları uygun olanların yurt içinde serbest ikamet ve seyahatlerine, ilgili bakanlık ve kuruluşların esasa ilişkin görüşü alınarak, yine İçişleri Bakanlığınca izin verilebilirdi(m.15/3). 57 sayılı Uygulama Talimatı da aynı doğrultuda, ikamet tezkeresinin yalnızca sığınmacı/mülteci yerleştirmesi yapılan ve listede belirtilen illerce düzenleneceğini kabul etmişti. Bu iller dışındaki illerde ikamet edilebilmesi ancak insani mülahazalar ile uygun görülmesi halinde, İçişleri Bakanlığınca verilecek talimat üzerine mümkün olabilecekti (m.11).

⁸⁶Uygulamada, ikamet izni verilen bu yerlerin genellikle nüfusu yoğun olmayan ve asayiş yönünden problemi bulunmayan uydu iller olduğu yönünde bkz. ÇİÇEKLİ, Sempozyum, s.355.

⁸⁷Bu belgeler YUKK’un 83. maddesinde düzenlenmiştir. Kanuna göre mülteci statüsü verilenlere yabancı kimlik numarasını içeren üçer yıl süreli; şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilenlere yine yabancı kimlik numarasını içeren ve hiçbir harca tabi olmayan birer yıl süreli kimlik belgesi düzenlenir.

⁸⁸Cenevre Sözleşmesi taraf devletlere, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ülkelerinde genel olarak aynı koşullardaki yabancılar için kabul edilen kurallar çerçevesinde, ikamet yerlerini seçme hakkı tanıma yükümlülüğü getirmiştir (m.26).

⁸⁹YUKK m.69/7 kayıt belgesini düzenlemektedir. Kanuna göre, başvuru sahibine kayıt esnasında; kimlik bilgilerini içeren, uluslararası koruma başvurusunda bulunduğunu belirten, otuz gün geçerli kayıt belgesi verilir. Kayıt belgesi, gerektiğinde otuz günlük

bulunan ve mülakatı tamamlanan başvuru sahibine (ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine) verilen uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi⁹⁰ de ikamet izni yerine geçecek ve sahipleri için ikamet izninden muafiyet sağlayacaktır⁹¹ (m.20/1-g). YUKK'un ikamet izniyle ilgili süreleri belirlerken AB Vasıf Yönergesi'ni esas aldığı söylenebilir. Yönerge de milli güvenlik ya da kamu düzeninin aksini gerektirmediği sürece, mülteci statüsü verildikten sonra en kısa zamanda bu statüden yararlanan kişilere en az üç yıl süreli⁹² ve süresi uzatılabilen ikamet izni⁹³; ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere ise yine bu statüyü almalarından sonra en az bir yıl süreyle geçerli ve süresi uzatılabilen ikamet izni verileceğini kabul etmiştir (m.24).

YUKK'un uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancıların ikamet hakkı ile ilgili yeniliklerinden biri de Türkiye'ye sığınan yabancılara ancak İçişleri Bakanlığının göstereceği yerlerde ikamet edebilme hakkı tanıyan YİSHK'nın ve diğer hukuki düzenlemelerin aksine, kural olarak uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancılara, genel olarak yabancılar bakımından kabul edilen sınırlar çerçevesinde, istedikleri yerde ikamet etme hakkı

sürelerle uzatılabilir. Kayıt belgesi, hiçbir harca tâbi olmayıp başvuru sahibinin Türkiye'de kalışına imkân sağlar.

⁹⁰YUKK uyarınca uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi, mülakatı tamamlanan başvuru sahibine ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine, uluslararası koruma talebinde bulunduğunu belirten ve yabancı kimlik numarasını içeren altı ay süreli (başvurusu sonuçlandırılmayanların kimlik belgeleri altı aylık sürelerle uzatılır) düzenlenen ve hiçbir harca tabi olmayan bir belgedir.(m.76).

⁹¹İltica Yönetmeliği, sığınma talebinde bulunan yabancıların, İçişleri Bakanlığından bir talimat gelinceye kadar İçişleri Bakanlığınca uygun görülecek bir merkez veya misafirhanede barındırılmasını (bu bağlamda İltica Yönetmeliği yabancılar için, aksi gerekmedikçe İçişleri Bakanlığınca hazırlanan Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği (RG 29.04.1983/18032) ile Mülteci Misafirhaneleri İç Hizmet Yönergesi hükümleri uygulanmasını kabul etmişti (m.15/2)) veya İçişleri Bakanlığınca gösterilecek bir yerde serbest ikamete tabi tutulacağını hükme bağlamıştı(m.5/d). YUKK, ise kayıt anından itibaren beklemeden ikamet iznine sahip olabileme imkânı sağlamaktadır.

⁹²Yönerge uyarınca, mülteciler hakkında geri gönderme kararı alınması halinde ikamet izinleri iptal edilebilir, sona erdirilebilir ya da uzatılması reddedilebilir (m.21/3). Bu madde ikamet izni verilirken de dikkate alınacaktır.

⁹³Aile birliğinin sürdürülmesinin sağlanmasını temin etme yükümlülüğü saklı kalmak kaydıyla, mülteci statüsünden yararlanan kişilerin aile üyeleri için düzenlenecek ikamet izinleri üç yıldan kısa süreli olabilir ve süresi uzatılabilir (m.24/1).

tanımasıdır. Bu durum ancak, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi yabancılar bakımından, Genel Müdürlük tarafından, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, yükümlülüğü⁹⁴ getirilmesi halinde istinaya (m.95) uğratılabilecektir.

YUKK, ikamet izinleri ve türleri ile ilgili olarak da YİSHK'dan oldukça farklı ve kapsamlı hükümler içermektedir⁹⁵. YUKK'un ikamet türleriyle ilgili düzenlemeleri incelendiğinde, uluslararası korumadan yararlanan yabancıların durumlarıyla ilgili olarak aşağıda ayrıntılı olarak anlatılacak olan aile ikamet izni dışında, uzun dönem ve insani ikamet izinlerini düzenleyen maddelerin de belirli esasların kabul edildiği görülür. Uzun dönem ikamet izni, Türkiye'de süresiz olarak kalma imkânının yanı sıra askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tâbi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanma hakkı sağlar⁹⁶(m.44). Uluslararası korumadan yararlanan yabancılar ise uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmamıştır⁹⁷ (m.42/2). Kanun, uluslararası koruma başvurusu

⁹⁴Bu kişiler, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adreslerini valiliğe bildirmekle de yükümlüdür (m.82).

⁹⁵YUKK, ikamet izniyle ilgili eski mevzuattan farklı ve ayrıntılı düzenlemeler kabul ederek; kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere 6 tür ikamet izni düzenlenmiştir (m.30). YUKK'un düzenlediği ikamet izni türleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. TEKİN, E.: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Türkiye'de İkameti, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2014 (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), s.85-112.

⁹⁶Uzun dönem ikamet izni alan yabancıların durumunun adeta mavi kart sahipleriyle eşitlendiği; ancak uzun dönem ikamet izni söz konusu olduğunda bu izne sahip olanlara tanınan haklara Bakanlar Kurulu tarafından kısmen ya da tamamen kısıtlama getirme yetkisi tanındığı yönünde bkz. EKŞİ, N.:Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014, s.93.

⁹⁷Kanun uyarınca mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri dışında insani ikamet izni sahipleri ile geçici koruma sağlanan yabancılar da uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmayacaktır (m.42/2). YUKK'un uzun dönem ikamet izniyle ilgili düzenlemesinde esas aldığı Avrupa Birliğinin 'Uzun Dönemli İkamet Eden Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Durumu Hakkındaki 25.10.2003 tarihli ve 2003/109/EC sayılı Konsey

kabul edilemez olarak değerlendirilen ya da başvurusunu geri çeken veya geri çekilmiş sayılan, dolayısıyla Türkiye’de ikamet iznine sahip olmayan başvuru sahibinin bu işlemlere karşı yargı yoluna başvurusu halinde ya da başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince, en fazla birer yıllık olma şartıyla⁹⁸ İçişleri Bakanlığının onayı ile valilikçe insani ikamet izni verilebilmesine de imkân tanımaktadır(m.46). Bu izin, özellikle uluslararası koruma başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen ya da başvurusunu geri çeken veya geri çekilmiş sayılan, dolayısıyla Türkiye’de ikamet iznine sahip olmayıp haklarında sınır dışı etme kararı alınabilecek olan yabancılar bakımından haklarındaki yargı kararı kesinleşinceye kadar Türkiye’de yasal olarak bulunabilme imkânı sağlaması bakımından önemlidir.

YUKK, uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi yabancıların, barınma ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamasının esas olduğunu kabul etmişse de Genel Müdürlüğün, bu yabancıların barınma, iâşe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı yönetimi ve işletilmesiyle ilgili usul ve esasların ise yönetmelikle düzenleneceği kabul ve barınma merkezleri kurabileceğini de hükme bağlamıştır (m.95). Nitekim, YUKK’un yürürlüğe girmesinin hemen ardından 22.04.2014’te ‘Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik’ yayınlanarak yürürlüğe girmiştir⁹⁹. Yönetmelik uyarınca, merkezler, doğrudan işletilebileceği gibi YUKK’un 58 inci ve 95 inci maddelerine istinaden; yönetim birimi görev alanına girmeyen beslenme, barınma, temizlik, güvenlik, sağlık, sosyal ve psikolojik destek, sosyal, sanatsal ve sportif

Yönergesi’ de aynı şekilde mülteci olan veya mülteci olarak kabul edilmek için başvurmuş olup başvurusu henüz kesin karar aşamasına gelmemiş olan 3. ülke vatandaşları için Yönergenin uygulanmayacağını kabul etmiştir (m.3/2-d). Yönerge ‘mülteci’ teriminin 31 Ocak 1967 tarihinde New York’ta imzalanan Protokol ile değiştirilmiş haliyle, Cenevre Sözleşmesi’ndeki anlam çerçevesinde mülteci statüsünden yararlanan kişileri kapsadığını belirtmiştir (m.2/f). Yönerge için bkz. *OJ L* 16 23.01.2004, s.44-53.

⁹⁸Bu izinlerin uzatılabilmesi mümkündür (m.46/1). İnsani ikamet izni Bakanlığın onayı alınmak kaydıyla, iznin verilmesini zorunlu kılan şartlar ortadan kalktığında valiliklerce iptal edilir ve uzatılmaz (m.47).

⁹⁹RG 22.04.2014/28980

faaliyetler gibi hizmetlerin gördürülebilmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşları, Türk Kızılay Derneği ya da kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlara işlettirilebilir¹⁰⁰(m.8). Kanun, ikamet ve barınma hakkı bağlamında refakatsiz çocukların¹⁰¹ durumunu özel olarak düzenlemiş ve bu çocukların görüşleri de dikkate alınmak suretiyle, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, uygun konaklama yerlerine veya yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirileceğini; on altı yaşını doldurmuş olanların, uygun koşullar sağlandığında kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilceğini kabul etmiştir (m.66/1b, c)¹⁰². Kanuna göre, kabul ve barınma merkezi dışında ikamet etseler bile, uluslararası koruma başvuru sahibi veya statüsü sahibi kişilerle aile üyeleri bu merkezlerdeki, aşağıda ayrıntılı olarak anlatılacak hizmetlerden yararlandırılabilir (m.95/5).

bb. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca, geçici koruma amacıyla ülkemize gelen yabancılar, geçici barınma merkezlerine sevk edilinceye veya bu merkezlerin dışında kalacaklarsa ikâmetlerine yönlendirilinceye kadar kayıt ve diğer işlemler için geçici olarak sevk merkezlerinde¹⁰³ bekletileceklerdir. Kimlik tespiti ve kayıt işlemlerinin tamamlanmasının

¹⁰⁰Konuyla ilgili Türkiye aleyhindeki yargı kararları da dikkate alınarak düzenlenen Yönetmelik uyarınca merkezlerin kurulması, işletilmesi ve işlettirilmesinde ,verilecek hizmetlerin yerine getirilmesinde yaşam hakkının korunması, insan odaklı yaklaşım, refakatsiz çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, özel ihtiyaç sahiplerine öncelik tanınması, kişisel bilgilerin gizli tutulması, yapılacak işlemlerde ilgililerin bilgilendirilmesi, barınanların sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesi, barınanların inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi, barınanlara dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin hizmet verilmesi esas alınacaktır (m.4).

¹⁰¹Kanuna göre refakatsiz çocuk, sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuktur (m.3/1-m).

¹⁰²Kanun uyarınca, çocukların yararı, yaşları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınarak, mümkün olduğu ölçüde kardeşler bir arada bulundurulur; zorunlu olmadığı sürece konaklama yerlerinde değişiklik yapılmaz (m.66/1-ç).

¹⁰³Sevk merkezlerinin kurulması, yönetimi ve bu merkezlerdeki hizmetler, valilikler tarafından sağlanır (m.36).

ardından bu yabancılara şekli ve içeriği Genel Müdürlük tarafından belirlenecek, süreli veya süresiz olarak¹⁰⁴ ‘geçici koruma kimlik belgesi’ ve yabancı kimlik numarası verilecektir¹⁰⁵ (m.22). Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalış hakkı sağlasa da YUKK’da düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmamaktadır (m.25).Yönetmelik bu belgenin Türkiye’de kalış hakkı sağlayacağını kabul etmiş¹⁰⁶; ancak bu belgeye bağlı olarak geçen sürenin ikamet izni toplamında dikkate alınmayacağını ve bu belgenin sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamayacağını da hükme bağlamıştır (m.25). Bu bakımdan süreli ya da süresiz olarak düzenlenebileceği ve geçici koruma kararı sona erinceye kadar geçerli olacağı belirtilen bu belgeler ancak geçerli koruma kararının yürürlükte olduğu süre için Türkiye’de ‘kalış hakkı’ sağlayacaktır. Yönetmeliğe göre, geçici koruma uygulamasının sona ermesi ya da kararının bireysel olarak sona ermesi ve iptali durumlarında bu yabancıların Türkiye’den çıkış yapması esas olmakla birlikte, istisnai olarak Bakanlar Kurulu tarafından, geçici korumadan yararlanmış olanlara koşullarını taşıdıkları statünün grup temelli olarak verilmesi kararının alınması veya uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirmeye alınması ya da bu yabancıların Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmasına izin verilmesinin kararlaştırılması mümkündür (m.14). Bu durumlarda, ilgili hükümlere göre gerekli işlemlerin yapılacağını belirtildiğinden, söz konusu kişilere uluslararası koruma statüsü verilip verilmemesine göre Türkiye’de ikamet hakları belirlenecektir. Eğer uluslararası koruma statüsü verilirse ikamet

¹⁰⁴Bu belge geçici koruma sona erdiğinde geçerliliğini kaybedecek ve yabancından geri alınacaktır. Geçici koruma kararının iptal edilmesi halinde de belge iptal edilecektir (m.22/5 ve m.22/1).

¹⁰⁵Geçici koruma sağlanan yabancılar adres kayıt sistemine kaydedilir (m.21/5). Ancak geçici koruma kapsamına alınmayacak ya da haklarındaki geçici koruma kararı iptal edilmiş olan yabancıların adres kayıt sistemine kayıtlarının yapılmasına Genel Müdürlük karar verir (m.21/5).

¹⁰⁶AB Konseyi Geçici Koruma Yönergesi de üye devletlere koruma süresinin tamamı boyunca, geçici korumadan yararlanan kişilere oturma izni tahsis etmek için gerekli önlemleri kabul etme ve bu amaçla belgeler ve diğer eşdeğer kanıtlar temin etme yükümlülüğü getirmiştir (m.8/1).

hakları aldıkları statü kapsamında değerlendirilecek; uluslararası koruma statüsü verilmeyerek Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalma izni verilmesi durumunda ise ikamet ile ilgili YUKK’taki genel olarak yabancılar bakımından geçerli olan hükümlerin uygulanması gerekecektir. Yönetmeliğin 25. maddesi uyarınca bu yabancılara uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmadığı gibi geçici koruma belgesine bağlı olarak geçen sürenin ikamet izni toplamında dikkate alınmayacağıın kabul edilmesi nedeniyle söz konusu yabancılar kanunda düzenlenen diğer ikamet izni türlerine şartlarını taşıma koşuluyla başvurabilir. Bu bağlamda, Suriye’den gelip geçici koruma sağlanan yabancılara coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci statüsü verilmesi mümkün olmadığından ancak şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsü verilmesi mümkündür. Dolayısıyla ikamet izni için başvuruları da bu kapsamda değerlendirilecektir. Eğer uluslararası koruma statüsü tanınmadan Türkiye’de kalmalarına izin verilirse de genel olarak yabancılar için kabul edilen koşullar çerçevesinde YUKK’a tabi olacaklardır.

Geçici korumadan yararlanan yabancılar, valilikler tarafından işletilen veya işletirilen¹⁰⁷ geçici barınma merkezlerinde¹⁰⁸ kalacaklardır. Geçici koruma altında bulundurulanan yabancıların, geçici barınma merkezleri dışında kalmalarına ise bazı şartlarla izin verilebilecektir. Buna göre, Genel

¹⁰⁷Yönetmelik uyarınca, yabancı ülke heyetleri, uluslararası kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, basın mensupları, bilimsel amaçla araştırma yapanlar ile diğer kurum ve kuruluş temsilcilerinin geçici barınma merkezlerini ziyaret etmesine ilişkin usul ve esaslar, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınarak Dışişleri Bakanlığı, Bakanlık ve AFAD tarafından müşterek olarak belirlenir ve AFAD tarafından uygulanır (m.39).

¹⁰⁸Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca, geçici barınma merkezi Yönetmelik kapsamındaki yabancıların toplu olarak barınma ve işlerinin sağlanması amacıyla kurulan merkezlerdir (m.3/1-e). Geçici korumadan yararlananların bu merkezlere sevkleri yapılırken talepleri, ailevi durumları ve özel ihtiyaç sahibi olup olmadıkları gibi hususlar dikkate alınacaktır (m.23). Yönetmelik kapsamındaki yabancıların geçici barınma merkezlerinde yararlanacağı hizmetler aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere genel olarak, imkânlar ölçüsünde beslenme, barınma, sağlık, sosyal yardım, eğitim ve benzeri hizmetler olarak sayılmış; yine imkânlar ölçüsünde geçici barınma merkezlerinin dışında kalan geçici korunanların da bu merkezlerdeki hizmetlerden yararlandırılacağı kabul edilmiştir (m.38).

Müdürlük tarafından belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak yine Genel Müdürlüğün belirleyeceği illerde kalmalarına, kamu güvenliği, kamu düzeni ya da kamu sağlığı bakımından herhangi bir sakınca görülmezse, izin verilebilecektir (m.24/1). Geçici koruma altına alınan yabancının ihtiyaç sahibi olması halinde imkân dahilinde valilikler tarafından belirlenecek yerlerde barındırılabilmesi de mümkündür (m.24/2). AFAD'ın 2014/4 sayılı Genelgesine göre refakatsiz çocuklar ve engelliler gibi özel ihtiyaç sahiplerinin barındırılması, bakılması ve gözetiminden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumludur¹⁰⁹. Bakanlık geçici koruma merkezleri dışında bulunan hassas grupların da, çocuk yuvaları, kadın sığınma evleri gibi kuruluşlardan yararlandırılmasını sağlayacaktır¹¹⁰.

b. Seyahat Hakkı

Yukarıda da belirtildiği üzere, Cenevre Sözleşmesi, buldukları ülkede yasal olarak ikamet eden mültecilerin özgürce seyahat etme hakkı olduğunu kabul etmiş ve bu hakkın genel olarak aynı koşullardaki yabancılara sağlanan ile eşit kapsamda tanınması gerektiğini hükme bağlamıştır. Ayrıca Sözleşme uyarınca, taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, ulusal güvenlikleri veya kamu düzenleri ile ilgili engelleyici ciddi sebepler bulunmadıkça, kendi toprakları dışında seyahatlerini temin edecek seyahat belgeleri vermekle de yükümlüdür (m.28).

aa. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK, seyahat hak ve özgürlüğünün temini bakımından mülteciler için valiliklerce, Cenevre Sözleşmesinde belirtilen seyahat belgesinin düzenleneceğini; şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin seyahat belgesi taleplerinin ise Pasaport Kanununun 18. maddesi çerçevesinde değerlendirileceğini hükme bağlamıştır (m.84). Buna göre şartlı mülteci ve

¹⁰⁹Refakatsiz çocuklar, esas olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde barındırılmakla birlikte, Yönetmelik uyarınca, uygun koşullar sağlanırsa geçici barınma merkezlerinde ayrı bir bölümde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kontrol ve sorumluluğunda AFAD ile işbirliği halinde barındırılabilir (m.23/4).

¹¹⁰Genelge, Sosyal Yardımlar, s.7.

ikincil koruma statüsü verilenlere, Pasaport Kanununun 18. maddesinde düzenlenen, İçişleri Bakanlığı ve yabancı memleketlerde ise İçişleri Bakanlığının talebi veya tasvibi üzerine Dışişleri Bakanlığınca verilecek talimata istinaden, Türkiye Cumhuriyeti konsolosluk makamları tarafından ‘yabancılara mahsus damgalı pasaport’¹¹¹ verilebilecektir. YUKK uyarınca, Pasaport Kanununa göre verilmiş ve geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahiplerine vize muafiyeti de tanınacaktır (m.12/1-c). AB Vasıf Yönergesi de üye devletlere mülteciler için Cenevre Sözleşmesinde belirlenen seyahat belgelerini; ülke pasaportu alamayan ikincil koruma statüsü sahiplerine ise ulusal güvenlik ve kamu düzeni kaynaklı zorunlu nedenler aksini gerektirmedikçe, en azından başka bir devlette bulunmalarını gerektiren ciddi insani nedenler ortaya çıktığında seyahat etmelerini sağlayan seyahat belgeleri düzenleme yükümlülüğü getirmektedir (m.25). Bu bağlamda ‘yabancılara mahsus damgalı pasaport’ ile ikincil koruma statüsü sahipleri için düzenlenecek olan seyahat belgeleri aynı işlevi görecektir. Yönerge uyarınca bu belgeler, ‘ciddi insani nedenler ortaya çıktığında’ bir başka devlete seyahati temin için verilecektir. Dolayısıyla, söz konusu belgelerin düzenlenmesi Yönergede belirtilen istisnai durumlarda mümkün olabilecektir. Türk hukukunda ise, yabancılara mahsus damgalı pasaportların verileceği yabancıların belirlenmesinde genel olarak takdir yetkisinin İçişleri Bakanlığına verildiği söylenebilir¹¹².

¹¹¹Pasaport Kanunu uyarınca, bu pasaportlar Türkiye'ye yalnız bir giriş veya Türkiye'den yalnız bir çıkış için geçerlidir. Pasaportlar giriş için verildiği takdirde Türkiye'ye girişin gerçekleşmesiyle; Türkiye'den çıkış için verildiği takdirde de üzerindeki şerhte belirtilen ülkeye giriş ile geçerliliğini yitirecek olan bu pasaportların sahipleri tarafından ita tarihinden itibaren bir ay içinde bulunduğu memleketi terketmek suretiyle kullanılmalıdır; zira aksi takdirde yenilenmesi gerekir (m.18).

¹¹²Pasaport Kanunu uyarınca, "yabancılara mahsus" damgasını taşıyan bu pasaportlar, vatansızlara veya vatandaşlık durumlarının muntazam bulunmaması nedeniyle ikamet ve seyahatleri bakımından fiilen vatansızlara tatbik edilen muamelelere tâbi tutulmasında İçişleri Bakanlığınca zaruret görülen kimselere icabında yine İçişleri Bakanlığın alacağı kararlarla verilebilir. Türkiye Cumhuriyeti konsolosluk makamları bu pasaportları, Türkiye içinde İçişleri Bakanlığının, Türkiye dışında ise yine İçişleri Bakanlığının talebi veya tasvibi üzerine Dışişleri Bakanlığının talimatına istinaden verecektir (m.18/1).

bb. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliğine göre, kendilerine geçici koruma sağlanan yabancılardan geçerli seyahat belgesi olmayan ya da seyahat belgesi temin edemeyenlerin bu husustaki talepleri¹¹³, Pasaport Kanunu çerçevesinde Genel Müdürlük tarafından değerlendirilecektir (m.42). Dolayısıyla yine Pasaport Kanununun yabancılara mahsus damgalı pasaportlarla ilgili yukarıda anlatılan hükümleri uygulanacaktır. Geçici koruma sağlanan yabancıların, geçici veya daimi olarak üçüncü ülkeye çıkışları için Genel Müdürlüğün izni gerekli olup¹¹⁴; bu kişilerden ülkemizden çıkış yapanlar veya yapacak olanlar hakkında giriş yasağına ilişkin hususlar ise YUKK'taki genel hükümlere tâbi kılınmıştır (m.43).

3. Aile Birleştirme Talep Hakkı

Ailenin korunması ve aile hayatına saygı yükümlülüğü pek çok uluslararası belge ile birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile AB Temel Haklar Şartında¹¹⁵ da düzenlenen temel haklardan biridir¹¹⁶. Aile birliği ilkesinin önemli bir mülteci hakkı olduğu Cenevre Sözleşmesinin Nihai Belgesi'nde de kabul edilmiştir¹¹⁷. Yabancılar bakımından aile hayat

¹¹³AB Konseyi Geçici Koruma Yönergesi ise üye devletlere, gerektiği takdirde, geçici koruma amacı ile sınırlarına kabul ettikleri kişilere, transit vizeler de dâhil olmak üzere gerekli vizeleri almak için gerekli her imkânı sağlama yükümlülüğü getirmiştir Yönergeye göre ayrıca durumun aciliyeti sebebi ile formaliteler en aza indirilmeli; vizeler için her hangi bir ücret talep edilmemeli ya da vizelerin ücreti en aza indirilmelidir (m.8).

¹¹⁴Yönetmelik uyarınca, Genel Müdürlük geçici koruma sağlanan yabancıların geçici veya daimi olarak üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri amacıyla uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve ülkelerle işbirliği yapabilir, proje ve programlar geliştirebilir ve uygulayabilir (m.44/2).

¹¹⁵'EU Charter of Fundamental Rights', *OJ C 364*, 18.12.2000.

¹¹⁶AİHS'in 'Özel hayatın ve aile hayatının korunması' başlığını taşıyan 8. maddesi uyarınca herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir; bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir. AB Temel Haklar Şartı da "Herkesin özel, aile yaşamına, ikametine ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkı vardır" hükmüyle aile hayatının korunması gereken haklardan olduğunu kabul etmiştir (m.7).

¹¹⁷ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.180.

hakkının bir yönünü oluşturan ve yabancının giriş yaptığı ülkede, hâlihazırda evli olması nedeniyle eş ve çocukları dâhil diğer aile fertlerinin ülkeye girişini ve ikametini talep etmesine ‘aile birleşimi’ denir¹¹⁸.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

Yukarıda da belirtildiği üzere YUKK hazırlanırken AB’nin ortak Avrupa Sığınma Sistemi oluşturulmasına yönelik temel düzenlemeleri esas alınmıştır. Bu bağlamda, uluslararası korumadan yararlanan yabancılara tanınan temel haklardan olan ‘aile birleştirme talep hakkı’ da YUKK’ta ‘aile birleştirme talep hakkı’ adı altında olmasa da aile ikamet izni yoluyla tanınmıştır. Aile ikamet izni, AB’nin aile birleştirme hakkı ile ilgili ‘2003/86/EC Aile Birleşimi Konsey Yönergesi’¹¹⁹, esas alınarak düzenlenmiştir. Yönergede düzenlenen aile birleştirme talep hakkı¹²⁰, aileyi korumak ve aile hayatını kurmak ya da muhafaza etmek bakımından üye devletlerden birinde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşına

¹¹⁸ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.59.

¹¹⁹‘Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 On the Right to Family Reunification’, *OJL* 251, 03.10.2003, s.14-15.

¹²⁰Yönerge, üye devletlerin topraklarında yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının aile birleştirme hakkını kullanmaları için gerekli olan şartları belirlemek amacıyla kabul edilmiştir (m.1). Yönerge bu bağlamda, temel olarak, ‘sponsor’ ya da ‘destekleyici’ olarak adlandırılan ve aile birleştirme için başvuran ya da aile üyelerinin kendisine katılmak üzere başvurduğu, bir üye devlette yasal olarak ikamet eden Birliğin vatandaşı olmayan kişinin aile üyelerinin bu devlette aile birliğinin oluşması için ailenin meydana gelişinin ikamet edenin ülkeye girişinden önce ya da sonra olmuş olmasına bakılmaksızın, aile birliğini korumak üzere üye devlete girişi ve ikamet etmesi hak ve koşullarını düzenlemektedir. Yönerge dâhilinde ülkelere girişine ve ikametine izin verilecek aile üyeleri 4. maddede sayılmıştır. Buna göre, sponsorun eşi; sponsorun küçük çocukları ve eşleri, ilgili üye devlet’in yetkili makamlarınca verilen bir karara, veya o üye devletin uluslararası yükümlülükleri nedeniyle otomatik olarak icra edilen ya da uluslararası yükümlülüklerce tanınan bir karara uygun olarak evlat edinilmiş çocukları; sponsorun velayetinde olan evlat edinilmişler de dahil olmak üzere kendisine bağımlı olan çocuklar (üye devletler velayet paylaşılan diğer tarafın iznine bağlı olarak ortak velayet altındaki çocukların birleştirilmesine de izin verebilirler). Doğrudan üstsoy akrabalara, evlenmemiş çocuklara ve evlenmemiş ya da kayıtsız eşlere de, çok eşlilik durumunda diğer eş ile sponsorun küçük çocuklarına ve de aile birleştirme izninin tanınıp tanınmayacağına karar verecek olan üye devletlerdir (m.4 giriş10).

ailesinin birleştirilmesi için başvuruda bulunma hakkı sağlar (m.5-6). Yönerge, mülteci ailelerinin yeniden birleştirilmesi hususunu ise diğer yabancılardan ayrı olarak düzenlemiştir¹²¹ ve Yönerge'nin sadece üye devletler tarafından tanınmış mültecilere uygulanabileceği kabul edilmiştir (m.9/1)¹²².

Yukarıda da belirtildiği üzere YUKK aile birleştirme talep hakkını düzenlememiştir. Ancak aile ikamet izni talep edebilecek yabancılar arasında mültecileri ve ikincil koruma statüsü sahiplerini de saymıştır (m.34/1). Böylelikle de mülteci ya da ikincil koruma statüsü sahibi olan yabancıların aile ikamet izni aracılığıyla aile birleştirme hakkından yararlanması mümkün kılınmıştır. Kanun, söz konusu yabancılara aile ikamet izninden yararlanma konusunda bu izinden yararlanma hakkı tanınan diğer yabancılara göre bazı kolaylıklar da sağlamaktadır. Aile ikamet izninin şartlarının düzenlendiği 35. maddenin 4. fıkrasında, Türkiye'de bulunan

¹²¹Yönerge mültecilerin aile birleştirme hakkından yararlanmasını ise özel olarak 5. kısımda 9-13. maddeler arasında düzenlemiştir. Genel olarak aile üyeleri belirlenirken 4. maddenin kıstasları mülteciler için de geçerli olmakla birlikte mülteciler lehine istisnalar da getirilmiştir. Buna göre, üye devletler tarafından tanınmış mültecilerin ailelerinin yeniden birleştirilmesinde mülteciye bağımlı olmaları durumunda madde 4'te bahsedilmeyen aile üyelerine de aile birleştirme hakkını verebilir. 4. maddenin kapsadığı küçük çocuklar kural olarak, üye devletin hukuku uyarınca ergenlik yaşının altında olmalı ve evli olmamalıdır. 10. maddenin birinci fıkrası uyarınca bu şart mültecilerin çocukları bakımından uygulanmayacaktır. Mültecinin refakatsiz bir küçük olması durumunda ise üye devletler, 4. maddesinin 2. fıkrasının a bendinde belirtilen hükümleri uygulamaksızın birinci dereceden üstsoy akrabalarına aile birleştirme amacıyla giriş ve ikamet izni verecektir ve birinci dereceden üstsoy akrabalarının olmaması ya da bu kişilerin izinin bulunamaması durumunda mültecinin yasal vasisine ya da herhangi bir aile üyesine de aile birleştirme amacıyla giriş ve ikamet izni verebilecektir (m.10/3).

¹²²Bu hükümden hareketle Yönergenin gerek talepleri henüz kesin bir karara konu olmamış mülteci niteliği tanınmasını talep eden üçüncü ülke vatandaşlarına, gerek ikincil koruma biçimleri uyarınca üye ülkede ikametine izin verilmiş olan yabancılara uygulanmayacağı ve bu düzenleme şeklinin de AİHS'nin 8. maddesi ile bağdaşmadığı belirtilerek Yönerge eleştirisi konusu yapılmıştır. Konuyla ilgili bkz. ERGÜL, E.: "Avrupa Birliği Müktesabatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması", *Ankara Barosu Dergisi* S.3, 2013, s.204. Ancak daha sonra yürürlüğe giren Vasıf Yönergesi üye devletlere ikincil koruma statüsü sahipleri için de aile birliğinin sürdürülmesini temin etme yükümlülüğü getirmiş ve bu bağlamda mülteci ya da ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilerin söz konusu statü için aranan şartları şahsen karşılamayan aile üyelerinin, üye devletlerden ulusal mevzuatları çerçevesinde ve aile üyesinin kişisel yasal statüsüne uygun olduğu ölçüde ikamet izni talep edebileceğini kabul etmiştir (m.23/2).

mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin başvuruları bakımından aynı maddenin birinci fıkrasında sayılan ve aile izni taleplerinde destekleyicide¹²³ aranan şartların¹²⁴ idarenin takdirine göre aranmayabileceği kabul edilmiştir.

Aile ikamet izni, mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin yabancı eşlerine¹²⁵, kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna, hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşmamama kaydıyla, her defasında iki yılı aşmayacak şekilde¹²⁶ verilebilecektir(m.34/1). Kanun başvuranların birden fazla eşe sahip bulunması durumunda ne yapılacağı konusuna da açıklık getirmiştir. Buna göre vatandaşı buldukları ülke hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik mevcutsa, eşlerden yalnız birine aile ikamet izni verilecek; ancak diğer eşlerden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilecektir (m.34/2)¹²⁷.

¹²³YUKK uyarınca destekleyici, aile birliği amacıyla Türkiye'ye gelecek yabancıların masraflarını üstlenen ve ikamet izni talebinde bulunanlar tarafından başvuruya dayanak gösterilen Türk vatandaşını veya Türkiye'de yasal olarak bulunan yabancıyı ifade eder (m.3/1-f).

¹²⁴YUKK uyarınca destekleyici de aranan bu şartlar şunlardır: Toplam geliri asgari ücretten az olmamak üzere, ailedeki fert başına asgari ücretin üçte birinden az olmayan aylık geliri bulunmak; ailenin nüfusuna göre, genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına sahip olmak ve tüm aile fertlerini kapsayan sağlık sigortası yaptırmış olmak; başvuru tarihi itibarıyla, beş yıl içinde aile düzenine karşı suçlardan herhangi birinden hüküm giymemiş olduğunu adli sicil kaydıyla belgelemek; Türkiye'de en az bir yıldır ikamet izniyle kalıyor olmak ve adres kayıt sisteminde kaydı bulunmak (m.35).

¹²⁵YUKK uyarınca, aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir; aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilir. (m.37/1-2). Yine, aile ikamet izninin, verilmiş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi halinde iptal edileceği veya uzatılma talebinin reddedileceği de hükme bağlanmıştır (m.36/1-ç).

¹²⁶Ancak destekleyicinin ölümü hâlinde, bu kişiye bağlı aile ikamet izniyle kalanlara, süre şartı aranmadan kısa dönem ikamet izni verilebilir (m.34/7).

¹²⁷Aile Birleştirme Hakkı Yönergesi aile üyelerini daha kapsamlı bir şekilde düzenlemiştir. Buna göre Yönerge dâhilinde üye ülkelere girişine ve ikametine izin verilecek aile üyeleri sponsorun eşi; sponsorun küçük çocukları ve eşleri, ilgili üye devlet'in yetkili makamlarınca verilen bir karara, veya o üye devletin uluslararası yükümlülükleri nedeniyle otomatik

Kanun, aile ikamet izninden yararlanma hakkından yararlanacak yabancılar arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunanları¹²⁸, şartlı mültecileri ve geçici korumadan yararlanan yabancıları saymamıştır. Bunun sebebinin, Kanunun anılan bu yabancıların ülkede kalışını geçici olarak görmesi olabileceği ifade edilmektedir¹²⁹. Oysa YUKK'tan sonra yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği, aşağıda anlatılacağı üzere, geçici korumadan yararlanan yabancılarla aile birleştirme talep hakkı tanımıştır. Kanaatimizce, şartlı mültecilerin aile birleştirme hakkından yararlanabilmelerini sağlayacak herhangi bir hukuki düzenleme bulunmaması nedeniyle bunu sağlayacak bir yol olan aile ikamet izninin kapsamı dışında bırakılmaları bir eksiklik¹³⁰ ve bu eksiklik aile birleştirme hakkından mahrum kalmalarına sebep olabilecektir.

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca, geçici korumadan yararlanan yabancılar, başka bir ülkede bulunan eşleri, ergin olmayan çocukları ve bağımlı ergin çocukları ile Türkiye'de bir araya gelmek üzere aile birleşimi talebinde bulunabilir¹³¹ (m.49/1). Refakatsiz olduğu tespit edilen çocuklarla

olarak icra edilen ya da uluslararası yükümlülüklerce tanınan bir karara uygun olarak evlat edinilmiş çocukları; sponsorun velayetinde olan evlat edinilmişler de dâhil olmak üzere kendisine bağımlı olan çocuklarıdır (m.4).

¹²⁸Sığınma başvurusunda bulunanlar bakımından konuyu düzenleyen Dublin II Tüzüğü'nün 15. maddesine göre, ilgili kişinin rıza göstermesi şartıyla, her üye devlet Tüzükte belirtilen kriterlere göre, sığınma başvurusunu incelemekle sorumlu olmasa bile, özellikle aileyle ilgili veya kültürel kaygılara dayalı insani nedenlerle aile fertlerinin ve himayeye muhtaç farklı akrabalarının sığınma başvurusunu inceleyebileceği; ilgili kişinin hamilelik ya da yeni doğmuş çocuk, ciddi hastalık, ciddi sakatlık ya da yaşlılık nedeniyle diğerinin yardımına muhtaç olması durumunda, aile bağlarının menşe ülkede mevcut olması şartıyla, sığınma isteyen kişiyi üye devletlerden birinde bulunan başka bir akrabasıyla bir araya getirebileceği kabul edilmiştir. Bu maddenin dar yorumlanmasının parçalanmış sığınmacı ailelerin bir araya gelmesinin önünde ciddi bir engel olduğu; örneğin evli olmadığı halde uzun süre birlikte yaşayan çiftlerin “insani nedenler” gerekçesiyle bir araya gelme olanağının olmayacağı yönünde eleştiriler için bkz. ERGÜL, s.203.

¹²⁹ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.385.

¹³⁰Özellikle Türkiye'de şartlı mülteci olarak uzun sürelerle kalacak yabancılar bakımından durumun sorunlu gözüktüğü yönünde bkz. ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.385.

¹³¹Bu başvurular, Genel Müdürlük tarafından değerlendirilir ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde gerekli çalışmalar yapılabilir (m.49).

ilgili olarak ise çocukların talebi beklenmeksizin aile birleşimine ilişkin işlemler derhal başlatılır. AB Geçici Koruma Yönergesi de aile birleştirme hakkını düzenlemiştir (m.15). Yönerge'nin aynı ailenin üyesi olarak kabul ettiği kişiler Yönetmeliğin kabul ettiğinden daha kapsamlıdır¹³². Yönerge hem aile fertlerinin farklı üye devletlerde geçici korumadan yararlanmaları durumunda hem de sponsorun üye devletlerden birinde geçici korumadan yararlandığı ve aile fertlerinden birinin ya da bazılarının henüz bir üye devlette bulunmaması durumunda aile birleştirme hakkı tanımakta; ancak Yönerge'de 'yakın akrabalar' olarak ifade edilen aile fertlerinin ancak tekrardan birleşme olmaması durumunda çekecekleri büyük zorlukları somut durum bazında göz önünde bulundurarak birleştirebileceğini kabul etmektedir (m.15/2).

4. Eğitim ve Öğrenim Hakkı

Yabancıların Türkiye'de eğitim ve öğrenim görme hak ve özgürlüğü¹³³ Anayasanın kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağını kabul eden 42. maddesi gereği güvence altına alınmıştır. Ancak, bu hak yine Anayasanın 16. maddesinden hareketle¹³⁴ yabancılar söz konusu olduğunda bazı kanunlarla vatandaşlardan farklı esaslara tutulmuş ve

¹³²Yönerge, evli olan çiftler dışında, sponsorun istikrarlı bir ilişki içinde olduğu, aralarında evlilik bağı olmayan partnerini sponsorun ya da eşinin evlilik içi ya da dışında doğmuş olmalarına ya da evlat edinilmiş olmalarına dair herhangi bir ayırım yapılmaksızın, reşit olmayan, evlenmemiş çocuklarını ve de kitlesel sığınmaya yol açan olaylar sırasında aile topluluğunun bir parçası olarak beraber yaşamakta olan ve bu sırada tamamen ya da büyük ölçüde sponsora bağımlı olan diğer yakın akrabaları aile ferdi olarak kabul etmiştir (m.15/1-a). Yönerge uyarınca evlilik dışı ilişkilerde aile birleştirme hakkının kapsamına girebilecek olan partner, ilgili üye devletin yabancılar hukuku kapsamında kanunları ya da uygulamaları çerçevesinde evli olmayan çiftleri evli olan çiftler ile eşit tuttuğu durumlarda, sponsorun istikrarlı bir ilişki içinde olduğu ve aralarında evlilik bağı olmayan partneridir (m.15/1-a).

¹³³Yabancıların Türkiye'de eğitim öğrenim özgürlüğü konusu, yabancıların Türkiye'de bireysel olarak eğitim öğrenim görme hakkı, yanı sıra, Türkiye'de yabancılar(gerçek ya da tüzel kişiler) tarafından eğitim öğretim kurumları açılabilmesi, bu kurumlarda eğitim öğrenim görebilecek yabancıların kimler olduğu, bu kurumların özellikleri gibi hususları da kapsamakla birlikte konumuz itibarıyla sadece uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyelerinin Türkiye'de eğitim ve öğrenim hizmetlerinden yararlanması incelenecektir.

¹³⁴Anayasa uyarınca temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir (m.16).

bazı şartlara bağlanmıştır¹³⁵. Uluslararası korumadan yararlanan yabancıların eğitim ve öğrenim hakkından yararlanması ise diğer yabancılardan ayrı olarak Cenevre Sözleşmesi, YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğinde aşağıda anlatılacağı üzere ayrıca düzenlenmişse de konuyla ilgili çoğunlukla Türk hukukunda genel olarak yabancılar için kabul edilen genel hükümlere atıfta bulunulmuştur.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

Cenevre Sözleşmesi taraf devletlere, temel eğitim konusunda mültecileri vatandaşlarla aynı muameleye tâbi tutma yükümlülüğü getirmiştir (m.22/1)¹³⁶. YUKK'un yürürlüğe girmesinden önce, İltica Yönetmeliği ise mülteci ve sığınmacıların ülkemizde kalacakları süre ile sınırlı olarak öğrenim görme hakkını kabul ederek bu hakkın kullanılmasını Türk hukukunda genel olarak yabancılar için kabul edilen genel hükümlere tâbi kılmıştı (m.27).

AB'nin konuyla ilgili düzenlemeleri incelendiğinde, sığınma talebinde bulunan yabancılar bakımından konuyu düzenleyen ve kısaca 'Asgari Koşullar Yönergesi' olarak adlandırılan 27.01.2003 tarihli 'Sığınma İsteyenlerin Ülkeye Kabulüne İlişkin Asgari Standartları Belirleyen 2003/9/EC sayılı Konsey Yönergesi'¹³⁷,nin üye devletlere, sığınma isteyenlerin küçük çocukları ile sığınma isteyen küçük çocuklara, kendilerine ya da ebeveynlerine sınırdışı kararı uygulanmadığı sürece, kendi

¹³⁵5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu (RG 14.02.2007/26434) ve Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin 2922 sayılı Kanun (RG 19.10.1983/18196) bu tür kurallar içerir. Yabancıların Türkiye'de eğitim öğrenim hakkı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇELİKEL/GELGEL ÖZTEKİN, 20. Bası, s.236-248.

¹³⁶Ayrıca Sözleşme uyarınca taraf devletler, mültecilere, temel eğitimin dışındaki eğitim konusunda ve özellikle çalışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edeceklerdir(m.22/2). AB Vasıf Yönergesine göre de üye devletler, mülteci ya da ikincil koruma statüsü verilen tüm küçüklerin eğitim sisteminden kendi vatandaşlarıyla aynı koşullar altında tam olarak yararlanabilmesine olanak tanıyacaktırlar (m.27).

¹³⁷'Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 Laying Down Minimum Standards for the Reception of Asylum Seekers', *OJ L* 31, 06.02.2013, s.18-25.

vatandaşlarıyla benzer şekilde eğitim sistemine erişim imkânı tanıma yükümlülüğü getirdiği; ancak üye devletlerin bu erişimi devlet eğitim sistemiyle sınırlı olmasını hükme bağlayabileceğini kabul ettiği anlaşılmaktadır (m.10). Birlik dahilinde mülteci ya da ikincil koruma statüsü sahibi olan yabancılar söz konusu olduğunda uygulanacak olan Vasıf Yönergesi ise, mülteci ya da ikincil koruma statüsü verilen tüm küçüklerin eğitim sisteminden üye devletlerin vatandaşlarıyla aynı koşullar altında tam olarak yararlanabilmesine olanak tanınması esasını kabul etmiştir (m.27/1). Mülteci ya da ikincil koruma statüsü verilen yetişkinlere ise üye devletlerde yasal olarak ikamet eden 3. devlet vatandaşlarıyla aynı koşullar altında genel eğitim, ileri eğitim ya da yeniden eğitimden yararlanabilme izni verilecektir (m.27/2). Yönerge, uluslararası koruma statüsü sahibi olan yetişkinlerin eğitim hakkından yararlanmasını üye devletlerde yasal olarak ikamet eden diğer yabancılarla aynı esaslara tabi tutmuştur. Bu bağlamda, Türk hukukunda da genel olarak aynı esasın benimsendiği söylenebilir; zira YUKK'un uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyelerinin Türkiye'de eğitim ve öğrenim hizmetlerinden yararlanma hakları olduğunu belirtmekle yetinmesi (m.89/1) sebebiyle konuyla ilgili olarak usul ve esasları belirleyecek olan Türk hukukundaki genel olarak yabancılarla tanınan eğitim ve öğretim hakkını düzenleyen yasal düzenlemeler olacaktır¹³⁸. Milli Eğitim Bakanlığı

¹³⁸YUKK'un kabul ve barınma merkezlerini düzenlediği 95. maddesinde merkezlerde verilecek hizmetler arasında eğitim ve öğretim hizmeti zikredilmemiş; Merkezler Yönetmeliğinde de merkezlerde verilecek hizmetler arasında eğitim ve öğretimle ilgili hizmetler sayılmamıştır. Merkez Müdürlüğünün görevleri arasında da bu hizmetlere erişimin sağlanması yoktur. Ancak kanımızca YUKK'un gerek bu merkezlerde karşılanacak ihtiyaçları sayarken 'diğer ihtiyaçlar' şeklinde idareye takdir hakkı tanınması (m.95/2) gerekse de Merkezler Yönetmeliğinin 14. maddesinin Genel Müdürlük tarafından uygun görülen diğer hizmetlerin de verilebileceğini kabul etmesi sebebiyle, bu merkezlerde ihtiyaç duyulması ya da gerek görülmesi halinde eğitim ve öğrenim hizmetlerinin de verilebileceği sonucu çıkarılabilir. YUKK idari gözetim halinde geri gönderme merkezlerinde verilecek hizmetler arasında ise eğitim ve öğretim hizmetini düzenlemiştir. Kanun uyarınca, geri gönderme merkezlerinde çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınacaktır (m.59/d).

tarafından çıkarılan ‘Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi¹³⁹’ bu düzenlemelerden biridir. Söz konusu Genelge, yabancı uyruklu öğrencilerin, vatansızların, sığınma ya da iltica başvuru sahibi ya da mülteci ve sığınmacı durumunda olan çocukların yükseköğrenim hariç eğitim ve öğretimle ilgili işlemlerinde izlenecek usul ve esasları tayin etmek üzere hazırlanmıştır. Türk Hukukunda mülteci ya da sığınmacıların ilk ve orta öğrenim dışında da lise ya da yükseköğrenim kurumlarında eğitim öğrenim hakkını kısıtlayan hükümler bulunmamaktadır¹⁴⁰. Nitekim her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim gören yabancı öğrencilerin Türkiye’ye gelişleri, öğretim kurumlarını kabulleri, ayrılışları, ilgili kurum ve kuruluşlar ve bu öğrencilerin yükümlülükleri ile diğer hususları düzenleyen ‘Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik¹⁴¹’ de Yönetmelikte düzenlenen yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle (aksine bir düzenleme olmadığı takdirde) yabancı öğrencilerin Türkiye’de her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim görmesini mümkün kılmaktadır (m.6-8).

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici korumadan yararlanan yabancıların eğitim ve öğretim hakkı Geçici Koruma Yönetmeliğinde özel olarak düzenlenmiştir¹⁴². Yönetmelik uyarınca, öncelikle geçici barınma merkezlerinde¹⁴³ bulunanlara, imkânlar ölçüsünde eğitim hizmeti¹⁴⁴ sağlanacak; geçici barınma merkezlerinin dışında kalan geçici korunanlar da bu merkezlerdeki hizmetlerden imkânlar

¹³⁹MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün 16.08.2010 tarih ve 2010/48 sayılı genelgesi için bkz.http://mevzuat.meb.gov.tr/html/6544_48.html (Erişim tarihi 29.01.2015).

¹⁴⁰ÇİÇEKLİ, Mülteciler, s.203.

¹⁴¹RG 30.04.1985/18740.

¹⁴²Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleriyle ilgili Yönetmelikte düzenlenmemiş olan usul ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenecektir (m.28/4).

¹⁴³AFAD’ın 2014/4 sayılı Genelgesine göre ise, geçici koruma altında bulunan yabancılar kayıtlı buldukları illerde bulunan eğitim-öğretim merkezlerinde, Türkiye’deki eğitim-öğretimle ilgili müfredatla çalışmıyacak şekilde hizmet alacaktır. Gerekirse bu illerde geçici eğitim merkezleri de kurulabilecektir (Genelge, Eğitim Hizmetleri, s.5).

¹⁴⁴Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülecektir (m.28/1).

ölçüsünde yararlandırılabilir¹⁴⁵(m.38). Geçici koruma merkezlerinde, talebe bağlı olarak, her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları da düzenlenebilecektir (m.28/1-c).

Yönetmelik uyarınca eğitim ve öğretim hizmetleri kapsamında okul öncesi eğitim verilebilecek; ilköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri ise Milli Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülecektir (m.28/1). Geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar ise Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından¹⁴⁶ belirlenecektir (m.28/2). Görüldüğü üzere geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından da eğitim öğrenim hakkı kabul edilmiş ancak bu haktan yararlanmanın imkânlar ölçüsünde sağlanacağı belirtilerek şartları ve usulü de ilgili kamu ve kuruluşlarının konuyu düzenleyen mevzuatına tâbi kılınmıştır. Konuyla ilgili AB düzenlemelerine baktığımızda, AB Geçici Koruma Yönergesinin üye devletlere geçici korumadan yararlanan 18 yaşın altındaki kişilere ev sahibi üye devletin kendi vatandaşlarıyla eşit koşullar altında eğitim sisteminden yararlanmalarını sağlama yükümlülüğü getirdiği görülmektedir. Ancak yetişkinler söz konusu olduğunda, üye devletlerce yetişkinlerin eğitim

¹⁴⁵Bu Yönetmelik kapsamında Türkiye’de eğitim alan yabancılara, aldıkları eğitimin içeriğini ve süresini gösteren belge verilir (m.28/3). Aynı madde uyarınca, farklı müfredatta eğitim alınmış ve belgelendirme yapılmış ise bu belgeler Milli Eğitim Bakanlığı veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı ilgili birimleri tarafından değerlendirilir ve uygun bulunan seviyelere denklikleri yapılır.

¹⁴⁶YÖK tarafından 09.01.2015 tarihinde yapılan basın açıklamasına göre, ülkelerindeki kriz nedeniyle Türkiye’de bulunan Suriyeli öğrencilerin üniversitelerimizde eğitim ve öğretimlerini alabilmelerine yönelik çalışma kapsamında gerçekleştirilen toplantı sonucunda Yükseköğretim Yürütme Kurulu’nda "Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş, Çift Anadal, Yan Dal ile Kurumlar Arası Kredi Transferi Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Ek 2. maddesi uyarınca, şiddet olayları ve krizler nedeniyle eğitim öğretimin sürdürülemez olduğu tespit edilen Suriye’den Türkiye’ye gelenlerin, Çukurova, Gaziantep, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Kilis 7 Aralık, Harran, Mersin, Mustafa Kemal, Osmaniye Korkut Ata Üniversitelerinde eğitim öğretim görmesi hususu görüşmeye açılmış ve yapılan görüşmeler sonunda, bu üniversitelerin Suriye’den gelen öğrencilere yönelik olmak üzere Yükseköğretim Yürütme Kurulunun onayıyla yurt dışından öğrenci kabulü çerçevesinde öğretim dili Türkçe ve/veya yabancı dilde program açabilmesine" karar verilmiştir. Basın açıklaması için bkz. <http://www.yok.gov.tr/web/guest/duyurular> (Erişim tarihi 09.01.2015).

sisteminden yararlanabilmesine izin verilebileceğini kabul ederek bu hususu bir yükümlülük olarak düzenlememiştir (m.14/2).

5. Sosyal Yardım ve Hizmetlere Erişim ile Sağlık Güvencesi Hakkı

Sağlık ve sosyal yardım hakkı genel olarak herkes için çeşitli uluslararası insan hakları belgeleri ve sözleşmeler ile güvence altına alınan haklardandır¹⁴⁷. Uluslararası koruma statüsü sahiplerinin sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanması söz konusu olduğunda, Cenevre Sözleşmesi de taraf devletlere, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, sosyal yardım ve iâşe konularında vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulama yükümlülüğü getirmiştir (m.23). AB hukukunda ise Vasıf Yönergesi üye devletlere, mülteci ya da ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilerin, bu statüyü veren üye devletin kendi uyruklarına sağladığı uygunluk koşulları altında sosyal yardım hizmetlerinden yararlanmalarını temin etme yükümlülüğü getirmiştir (m.28/1)¹⁴⁸.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK, genel olarak uluslararası başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden ihtiyaç sahibi olanların, sosyal yardım ve hizmetlere erişimlerinin sağlanabileceğini hükme bağlamış ama Vasıf Yönergesinden farklı olarak bu hak ya da hizmetlerden yararlanmanın Türk vatandaşları ile aynı uygunluk koşulları altında olacağını düzenlememiştir (m.89/2)¹⁴⁹. YUKK dışında, uluslararası koruma kapsamında uygulanma imkânı bulacak olan 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu¹⁵⁰ da amacının fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda

¹⁴⁷Uluslararası hukukta konuyu düzenleyen bu belge ve sözleşmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.190-192.

¹⁴⁸Bu genel kurala istisna olarak, üye devletler mülteci ya da ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere verilen sosyal yardımı temel yardımlarla da sınırlayabilir; ancak bu temel yardımlar da kendi vatandaşlarıyla aynı düzeylerde ve aynı uygunluk koşulları altında sağlanır (m.28/2).

¹⁴⁹Kanun uyarınca, kabul ve barınma merkezlerinde, hem başvuru sahipleri hem de uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin iâşe ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanacağı esas kabul edilmiştir (m.95/2).

¹⁵⁰RG 14.06.1986/19134.

bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek olduğunu kabul etmiştir (m.1). Kanunun lafzından hem uluslararası koruma başvuru sahipleri hem de uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin Kanunun kapsamında sosyal yardımdan yararlanabileceği kabul edilebilirse de, bu yararlanmanın Türk vatandaşlarıyla eşit koşullar altında olacağı çıkarımında bulunmak kanaatimizce mümkün değildir.

YUKK, uluslararası koruma başvurusu reddedilenler ile talepleri hızlı değerlendirmeye tâbi tutulacak olanlar hariç olmak üzere, muhtaç olduğu tespit edilen başvuru sahibine, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlığın belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde harçlık da verilebileceğini hükme bağlamıştır (m.89/5).

Uluslararası koruma statüsü başvurusunda bulunanlar ile bu statüyü kazanmış olan yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları bakımından ise YUKK¹⁵¹, bu yabancılardan herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanların, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu¹⁵² hükümlerine tâbi olacağını hükme bağlamıştır¹⁵³. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primleri Genel Müdürlük tarafından ödenir; ancak ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir

¹⁵¹YUKK'tan önce, İltica Yönetmeliği de mülteci ve sığınmacılar için sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkını düzenlemişti. Yönetmeliğe göre sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen mülteci ve sığınmacılar için sağlık fişi tanzim edilerek bu yabancıların preyodik sağlık muayeneleri yapılır; ağır bir hastalığa yakalanan veya durumları özel bir tedaviyi, tıbbi müdahaleyi veya hastaneye yatırılmalarını gerektiren yabancıların muayene ve tedavileri ile koruyucu aşıların yapılması devlete ait hastanelerde yapılarak tedavi ücretleri genel hükümler çerçevesinde karşılanacaktı. Ayrıca organ nakli, protez, ortez, hemodiyaliz veya uzun süreli tedaviyi gerektiren kronik hastalıkların tedavisine ait ücret ve bedeller ise ilgili kişilerin kendileri tarafından karşılanacaktı (m.19).

¹⁵²RG 16.06.2006 /26200.

¹⁵³Bu yabancılardan sağlık güvencesi veya ödeme gücünün bulunduğu veya başvurunun sadece tıbbi tedavi görmek amacıyla yapıldığı sonradan anlaşılanların ise genel sağlık sigortalılıklarının sona erdirilmesi için Sosyal Güvenlik Kurumuna bildiriye bulunulacak ve yapılan tedavi ve ilaç masrafları ilgililerden geri alınacaktır (m.89/3).

oranı bu kişilerden talep edilir (m.89/3-a). 5510 sayılı Kanun bakımından, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi yabancılar¹⁵⁴, uluslararası koruma başvurusu yaptıkları veya uluslararası koruma statüsü aldıkları, korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaya başladıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılacaktır (m. 60/c-2, m.61/b). Dolayısıyla hem uluslararası koruma statüsü başvurusunda bulunanlar¹⁵⁵ hem de bu statüyü kazanmış olanlar, 5510 sayılı Kanun kapsamında genel sigortalı sayılanların yararlanabilecekleri sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerdir¹⁵⁶. AB'nin konuyla ilgili düzenlemelerine baktığımızda ise YUKK'un uluslararası koruma statüsü sahipleri bakımından sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkını düzenlerken, Vasıf Yönergesi ile aynı esastan hareket ettiğini görebiliriz. Yönerge de sağlık hizmetlerinden yararlanma hususunda üye devletlere, mülteci ya da ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere bu statüyü veren üye devletin kendi vatandaşlarına sağladığı uygunluk koşulları altında yararlanmalarını temin etme yükümlülüğü getirmiştir (m.29/1). Ancak, YUKK, sağlık hizmetlerinden yararlanılması bakımından, uluslararası koruma başvurusunda bulunanları da bu statüyü kazanmış olanlarla ve genel sağlık sigortası sahibi olan Türk vatandaşları ile eşit kabul etmiş olması itibarıyla, sığınma başvurusunda bulunanlar bakımından sağlık hizmetlerinden yararlanmayı temel hastalık tedavisi ile acil bakımı kapsayacak şekilde kabul eden Asgari Koşullar Yönergesine¹⁵⁷ göre daha kapsamlı bir düzenleme kabul etmiştir.

¹⁵⁴5510 sayılı Kanunun YUKK m.123/8-a bendi ile değiştirilen 3. maddesinin 1. fıkrasının 27. bendinde yer alan bu tanım, İçişleri Bakanlığı tarafından başvuru sahibi, mülteci, ikincil koruma veya şartlı mülteci statüsü sahibi olarak tanınan kişileri kapsamaktadır.

¹⁵⁵Asgari Koşullar Yönergesi, sığınma başvurusunda bulunan yabancılar bakımından sağlık hizmetlerini düzenleyerek başvuru sahiplerinin en azından temel hastalık tedavisi ile acil bakımı kapsayacak olan genel sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesinin sağlanması gerektiğini kabul etmiştir (m.15/1).

¹⁵⁶5510 sayılı Kanun kapsamında genel sigortalı sayılanların yararlanabilecekleri sağlık hizmetleri, Kanunun 63. maddesinde sayılmıştır.

¹⁵⁷Asgari Koşullar Yönergesi, sığınma başvurusu sahiplerinin en azından temel hastalık tedavisi ile acil bakımı kapsayacak olan genel sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesinin sağlanması gerektiğini kabul etmiştir (m.15/1).

YUKK uyarınca, özel ihtiyaç sahiplerine diğer haklarda olduğu gibi sağlık ve sosyal yardım hizmetlerine erişim bakımından da öncelik tanınacak; ayrıca işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalan kişilere, bu türden fiillerin neden olduğu hasarlarını giderecek yeterli tedavi imkânı sağlanacaktır (m.67).

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliği, bu korumanın kapsamına giren yabancılardan ihtiyaç sahibi olanların, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu¹⁵⁸ kapsamındaki sosyal yardımlardan yararlandırılabilceğini¹⁵⁹ kabul etmiştir (m.30)¹⁶⁰.

Sağlık hizmetlerinin verilmesi¹⁶¹ ile ilgili esaslar ile bu hizmetlerin içeriği ise Yönetmeliğin 27. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeyi incelediğimizde, geçici korumadan yararlanan yabancıların temel ve acil sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği ve bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı¹⁶² alınmayacağı anlaşılmaktadır. Bu

¹⁵⁸RG 14.06.1986/19134.

¹⁵⁹3294 sayılı Kanun uyarınca, bu yardımlardan, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde yararlanabileceklerdir(m.3). Yönetmelik, özel ihtiyaç sahibi olanlar bakımından özel hüküm kabul ederek bu kapsamdaki yabancıların sosyal hizmetlere erişimlerinin İçişleri Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslara göre sağlanacağını kabul etmiştir (m.30).

¹⁶⁰Aynı madde uyarınca Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan ihtiyaç sahibi olanların, sosyal hizmetlere erişimleri İçişleri Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslara göre sağlanır.

¹⁶¹Geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında verilecek olan sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır (m.27/1). Kişisel veya toplu kullanım alanlarının sağlığa uygunluğu kontrol edilerek, tespit edilen aksaklıkların giderilmesi ve geçici barınma merkezlerinin bulunduğu çevre koşullarının sağlık açısından uygun hale getirilmesi sağlanır ve barınma merkezleri oluşturulurken gerekli olan uygun fiziki donanım kurulurak Sağlık Bakanlığına teslim edilir. Aynı madde uyarınca, sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri de kurulabilir.

¹⁶²İkinci ve üçüncü basamakta sunulan sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçemez ve bu bedel Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödenir (m.27/1-c).

yabancılara, aşılar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Güvenlik Kurumunca bedeli karşılanmayan sağlık hizmetleri kapsamında sağlık hizmeti verilemeyecektir (m.27/1-b). Yönetmelik, bu şekilde, geçici korunan yabancılardan sağlık hizmetlerinden yararlanmasını, geçici korumadan yararlananlar bakımından sağlık hizmetlerini acil bakım ve hastalıklar için gerekli tedavi ile sınırladığı için eleştirilen¹⁶³ AB Konseyi Geçici Koruma Yönergesi ile aynı esasa bağlamıştır.

Geçici korumadan yararlananların Türkiye’de yararlanabileceği sağlık hizmetleri ile ilgili bir diğer düzenleme olan AFAD’ın 2014/4 numaralı Genelgesi ise sağlık hizmetlerinin verilmesiyle ilgili usulü düzenlemiştir. Buna göre, geçici korumadan yararlananların sağlık hizmetlerinin kayıtlı buldukları illerde almaları esas olup ancak bu illerde tedavilerinin yapılamadığını usulüne uygun olarak yapılmış doktor sevkiyle belgeleyenlerin tedavisinin yapılabileceği uygun bir ile sevki mümkündür¹⁶⁴. Giderler, geçici koruma altındaki yabancının kayıtlı olduğu valilik¹⁶⁵ tarafından ödenecektir¹⁶⁶.

¹⁶³Yönerge de geçici korumadan yararlananlar bakımından sağlık hizmetlerinin acil bakım ve hastalıklar için gerekli tedaviyi sağlayacak kapsamda olmasını kabul etmiştir(m.13/2). Geçici korumadan yararlanan herkese genel sağlık yardımı garanti etmek yerine sadece acil ve ciddi hastalık durumunda sağlık yardımını garanti etmesi nedeniyle de eleştirilmektedir. Bilgi için bkz. ÖZCAN, s.165.

¹⁶⁴Genelge, acil ve zorunlu haller ile yoğun bakım hali dışında özel sağlık kuruluşlarına ve üniversitelerin sağlık uygulama ve araştırma merkezlerine sevk yapılamayacağını kabul etmiştir. Bu hükme aykırı olarak yapılan sevklerden kaynaklı sağlık harcamaları ise valilikçe ödenemeyecektir. Yönetmelikte de acil ve zorunlu haller dışında, özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurulamayacağı kabul edilmiştir (m.27/d). Genelge, sağlık hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili şu esasları da belirlemiştir: Geçici koruma altındaki yabancılardan sağlık hizmetlerinden yararlanmaları için öncelikle birinci basamak sağlık hizmeti vermekte olan bir sağlık kuruluşuna başvurmaları esastır. Birinci basamak sağlık kuruluşunca gerekli görülmesi halinde geçici koruma altındaki yabancı sevk zincirine uygun olarak ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşuna yönlendirilir. Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvurulmadan ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşuna doğrudan başvurulamaz (Genelge, Sağlık Hizmetleri, s.3-4).

¹⁶⁵Sınırı ilk geçişlerinde ve acil durumlarda, henüz kayıt işlemlerini tamamlamış olanların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kimlik bilgilerine göre işlem yapılır (m.27/4).

¹⁶⁶Genel olarak geçici korumadan yararlanan yabancılara, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için sunulan sağlık hizmetleri dışında sağlık hizmeti sağlanamayacağı Genelgede de tekrarlanmıştır. Bu bağlamda, örneğin, Türkiye’ye

Yönetmelik de YUKK gibi özel ihtiyaç sahibi olanların sağlık ve sosyal hizmetlerinden yararlanmalarını özel olarak düzenlemiştir¹⁶⁷. Buna göre, özel ihtiyaç sahibi olanlara sağlanacak başta sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon olmak üzere, her türlü yardım ve destek imkânlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanacak; çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri¹⁶⁸ uygulanacak ve şiddet mağduru olduğu değerlendirilenler¹⁶⁹ ile insan ticareti mağduru olabileceği değerlendirilenler hakkında gerekli tedbirler alınacaktır (m.48).

6. İş Piyasasına Erişim Hakkı

Cenevre Sözleşmesi, taraf devletlerin, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışma hakkı bakımından aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulamaları yükümlülüğü¹⁷⁰ getirmektedir (m.17). YUKK

girmeden önce oluşmuş olan organ ve uzuv kayıplarına ilişkin tedavi giderleri karşılanmayacaktır; ancak sınırlarımızdan yararlı olarak geçen organ ve uzuv kayıplarına uğramış olanlar için asgari düzeyde basit, mekanik ortez ve protezlerine ilişkin asgari düzeyde tedavi masrafları karşılanabilir (Genelge, Sağlık Hizmetleri, s.5).

¹⁶⁷AFAD'ın 2014/4 sayılı Genelgesi'ne göre refakatsiz çocuklar ve engelliler gibi özel ihtiyaç sahiplerinin barındırılması, bakılması ve gözetiminden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumludur. Bakanlık geçici koruma merkezleri dışında bulunan hassas grupların da, çocuk yuvaları, kadın sığınma evleri gibi kuruluşlardan yararlandırılmasını sağlayacaktır (Genelge, Sosyal Yardımlar, s.7).

¹⁶⁸Gerek YUKK gerekse de Geçici Koruma Yönetmeliği, çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilerek uluslararası koruma başvuruları alındığı andan itibaren, haklarında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (RG 15.07.2005/ 25876) hükümlerinin uygulanacağını kabul etmiştir.

¹⁶⁹Yönetmelik uyarınca bu değerlendirme, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (RG 20.03.2012/28239) ve ilgili Yönetmelik (RG 18.01.2013/28532) kapsamında yapılacaktır.

¹⁷⁰Bu bağlamda, mültecilerle sınırlı olmak üzere, 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun (RG 29.09.1981/17473) ile 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG 12.06.2009/ 27256) m.28'in yabancıların çalışma hakları açısından, Türk yabancılar hukukunda yabancılar bakımından en müsait hükümleri içeren yasal düzenlemeler olduğundan, Cenevre Sözleşmesi m.17 gereği, mültecilerin bu düzenlemelerden yararlanabileceğinin kabul edilebileceği yönünde bkz. EKŞİ, Tasarı, s.198-199.

öncesi dönemde, İltica Yönetmeliği ile mülteci ve sığınmacılara ülkemizde kalacakları süre ile sınırlı olmak üzere çalışma hakkı tanınmış, konuyla ilgili olarak da yabancıların çalışma hakkını düzenleyen genel hükümlerin geçerli olacağı kabul edilmişti. Dolayısıyla, mülteci ve sığınmacıların çalışma hakkı, genel olarak yabancıların çalışma konusunu düzenleyen 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun¹⁷¹(YÇİHK) ve Kanuna bağlı olarak çıkarılan Uygulama Yönetmeliği¹⁷² ile kabul edilen izin koşuluna¹⁷³ bağlanmıştı. Ayrıca Türk hukukunda, yabancıların çalışamayacağı iş kolları ve mesleklere ilişkin yasal düzenlemeler¹⁷⁴ mülteci ve sığınmacılar bakımından da geçerliydi.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK, uluslararası korumadan yararlanan yabancıların çalışma hakkını düzenleyen yeni hükümler kabul etmesi yanında YÇİHK'nın çeşitli hükümlerinde de değişiklikler yapmıştır (m.123/5). YUKK'un uluslararası korumadan yararlanan yabancıların çalışma hakkını düzenleyen hükümleri incelendiğinde, Kanunun hem uluslararası koruma başvurusu hem de uluslararası koruma statüsü sahiplerine çalışma hakkı tanıdığı; ancak bu hak kapsamında yabancıların sahip oldukları uluslararası koruma statüsüne göre farklı usul ve esaslar kabul ettiği görülmektedir. Öncelikle YUKK, mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi olan yabancıların çalışma izni alma zorunluluğunu kaldırmıştır. Kanuna göre, mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi olan yabancılara verilmiş olan uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi çalışma izni yerine geçecek ve bu durum kimlik belgesine yazılacaktır (m.89/4-b). Böylece, Kanunun AB Vasıf

¹⁷¹RG 06.03.2003/25040.

¹⁷²RG 29.08.2003/25214.

¹⁷³Türkiye'de çalışmak isteyen yabancılar kural olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izni almak zorundadır (m.4). Ancak yabancıların belirli durumlarda çalışma izni almaktan muaf tutulması da mümkündür. Nitekim, YÇİHK'nın Uygulama Yönetmeliğinin 55. maddesinde yabancıların çalışma izninden muaf tutulacağı bu durumlar sayılmıştır.

¹⁷⁴Türk hukukunda yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.133-139; EKŞİ, Uluslararası Koruma, s.228-242.

Yönergesinden hareketle¹⁷⁵ kabul ettiği hükmü uyarınca da mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi olan bu yabancılar kendilerine statü tanındıktan sonra ayrıca çalışma izni almalarına gerek kalmadan bağımlı veya bağımsız olarak çalışabileceklerdir¹⁷⁶; ancak bunlar bakımından da yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere ilişkin diğer mevzuatta yer alan hükümler geçerli olacaktır (m.89/4-b). Ayrıca YUKK, mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibinin iş piyasasına erişimi, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler ile istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik şartların gerekli kıldığı hâllerde, belirli bir süre için, tarım, sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, iş kolu veya mülki ve coğrafi alan itibarıyla sınırlandırılabilir de Türkiye’de üç yıl ikamet eden veya Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için bu sınırlamaların uygulanmayacağını hükme bağlamıştır (m.89/4-c). Mülteciler bakımından kabul edilen bu istisnai hüküm Cenevre Sözleşmesine¹⁷⁷ dayanmaktadır.

Kanun, uluslararası koruma statüsü başvuru sahibi veya şartlı mülteci statüsü sahibi olan yabancılar bakımından ise çalışma izni almayı zorunlu

¹⁷⁵AB Konseyi Vasıf Yönergesi uyarınca, üye devletler, mülteci ve ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere bu statüleri verildikten hemen sonra mesleğe ve kamu hizmetine genel olarak uygulanan kurallara tabi olarak istihdam ya da serbest meslek faaliyetlerine girişebilmelerine izin vereceklerdir (m.26/2 ve m.3).

¹⁷⁶YÇİHK Uygulama Yönetmeliğinin 7. maddesine 2010’da eklenen fıkrayla (RG 21.01.2010/27469) İçişleri Bakanlığınca mülteci veya sığınmacı statüsü verilmiş yabancılar bakımından yurt içi başvuruları için diğer yabancılar bakımından aranan en az 6 ay süreli ikamet tezkeresi sahibi olma koşulu aranmayacağı ve bu statüde bulunanların çalışma izin talepleri değerlendirilirken Yönetmeliğin 13. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen ve çalışma izinlerin verilmesi veya uzatılmasında değerlendirme yapılırken esas alınacağı belirtilen hususların da dikkate alınmayacağı ve çalışma izin işlemlerinin en kısa sürede neticelendirilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı, YUKK’tan önce de hükme bağlanmıştı.

¹⁷⁷Ayrıca Sözleşme, her halde ulusal işgücü piyasasını korumak amacıyla, yabancılar veya yabancıların çalıştırılmalarına konan sınırlama tedbirleri, bu Sözleşmenin, ilgili taraf devlette yürürlüğe girdiği tarihte söz konusu tedbirlerden muaf tutulan veya şu koşullardan birine sahip olan mültecilere uygulanmayacaktır: Ülkede üç yıl ikamet etmiş olan; ikamet ettiği ülkenin vatandaşı olan bir kimse ile evli bulunan (eşini terk etmiş olan bir mülteci bu hükümden istifadeyi iddia edemeyebilir); ikamet ettiği ülkenin vatandaşlığını taşıyan bir veya daha fazla çocuğu olan (m.17/2).

kabul etmiştir. Bu yabancılar, çalışmak istediklerinde, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra, YÇİHK kapsamında çalışma izni almak için başvurmalıdır¹⁷⁸ (m.89/4). Konuyu düzenleyen YÇİHK ise bu yabancılara çalışma izni verilirken Kanunda öngörülen sürelerle tâbi olunmayacağını kabul etmiştir (m.8/1) ¹⁷⁹.

YÇİHK uyarınca Türkiye’de çalışmak isteyen yabancılar ilk çalışma izni başvurularını buldukları ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti konsolosluklarına yapar (m.12/1). Aynı maddenin 2. fıkrası uyarınca da Türkiye’de geçerli ikamet izni olan yabancılar veya bunların işverenleri yurt içinden de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvuru¹⁸⁰ yapabilecektir. YUKK uyarınca, uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi ve uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi ikamet izni yerine geçeceğinden bu yabancılar veya bunların işverenleri yurt içinden başvuru yapacaktır. YUKK ile birlikte genel olarak yabancılara verilen çalışma izni hem ikamet izni yerine geçecek¹⁸¹ (m.27) hem de vize muafiyeti sağlayacaktır (m.12/b).

¹⁷⁸Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin çalışmasına ilişkin usul ve esaslar, İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlenir (m.89/4-ç).

¹⁷⁹Söz konusu fıkra YUKK ile YÇİHK’nın çalışma izniyle ilgili istisnai halleri düzenlediği 8. maddesine eklenmiştir (m.123).

¹⁸⁰YÇİHK Uygulama Yönetmeliğinin 5. maddesi (Değişik fıkra:RG-28.04.2011/27918) uyarınca Kanun kapsamında Bakanlığa yapılacak başvuruların elektronik ortamda yapılması ve kağıt ortamında imzalanarak Yönetmelik ekinde belirlenen diğer belgelerle birlikte Bakanlığa ulaştırılması gerekir.

¹⁸¹YUKK uyarınca çalışma izni ikamet izni sayılacağından (m.27) YUKK’un yürürlüğe girmesinden önce çalışma izni düzenlenmiş bulunan yabancıların (ikamet izin harcını ödemiş olmaları koşuluyla) ayrıca ikamet izni almaları gerekmemekte olup, bu yabancıların ellerinde bulunan çalışma izinleri aynı zamanda ikamet izni yerine geçecektir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, 11.04.2014 tarihinden önce çalışma izin talebi uygun görülerek çalışma izin harcı yatırılan ancak Bakanlıkça çalışma izni henüz düzenlenmeyen yabancılar için çalışma izin harcına ilaveten yatırılması gereken ikamet izin harcı miktarı ve nereye yatırılacağı Bakanlık tarafından ilgililere e-posta ile bildirilmektedir. Söz konusu ikamet izin harcı yatırılan yabancıların çalışma/ikamet izin belgeleri de Bakanlıkça adreslerine gönderilecektir. 11.04.2014 tarihinden önce çalışma izni düzenlenip, ikamet izin harcı da yatırılmış bulunan yabancılar için, bu ödemeye ilişkin makbuzların bir dilekçe ekinde Bakanlığa gönderilmesi halinde mevcut çalışma izninin aynı zamanda ikamet izni yerine de geçtiği hususunda gerekli bilgilendirme yazısı ilgililerin

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliği¹⁸² uyarınca, geçici korumadan yararlanan yabancılar da çalışma izni alma hakkına sahiptir. Bu yabancılar geçici koruma kimlik belgesine¹⁸³ sahip olma kaydıyla, Bakanlar Kurulunca¹⁸⁴ belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda (il, ilçe veya köylerde) çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilecektir; ancak yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere ilişkin mevzuatta yer alan hükümler yine gözetilecektir (m.29). Yönetmelik uyarınca, geçici korunanlara verilen çalışma izinlerinin süreleri,

adreslerine gönderilecektir. Konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığınca (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) tüm valiliklere gönderilen 10.04.2014 tarih ve 2092 sayılı yazıda ise, 11.04.2014 tarihinden önce çalışma izni almış olup da henüz ikamet izni almayanlardan, çalışma izni süresi kadar ikamet izni harcı alındıktan sonra ayrıca ikamet izni almalarına gerek kalmaksızın mevcut çalışma izinlerini kullanacakları ifade edilmekte ve bu işlemlerin, ikamet izni işlemleri için müracaat edildiğinde valiliklerce gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Yine aynı yazı uyarınca, YÇİHK Uygulama Yönetmeliğinin 55. maddesinde sayılan çalışma izin muafiyetleri kapsamında, halen konsolosluklardan amaçlarına uygun meşruhatlı (montaj, tur operatörü vb.) vize olarak gelen yabancılar verilmekte olan ikamet izinlerinin, bundan böyle YUKK'un 32. maddesinde belirtilen "kısa dönem" ikamet izni olarak verileceği öngörülmüştür. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının konuyla ilgili duyuruları için bkz. <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/yabancilar.portal?page=duyurular> (Erişim tarihi 11.09.2014).

¹⁸²Geçici Koruma Yönetmeliği yayımlanmadan önce ülkelerindeki iç karışıklık nedeniyle Türkiye'ye gelmiş ve Emniyet makamlarınca ikamet izni verilmiş bulunan Suriye uyruklu yabancılar ikamet izin sürelerini aşmamak üzere, değerlendirme kriterlerine tabi tutulmaksızın çalışma izni verilmesi kabul edilmişti. Buna göre, Emniyet makamlarından alınmış en az 6 ay süreli ikamet tezkeresi bulunan Suriye vatandaşlarını istihdam etmek isteyen işverenlerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının belirlediği usul ve esaslara göre başvuru yapmaları halinde talepler Bakanlıkça değerlendirmeye alınacaktı. Söz konusu usul ve esaslar Bakanlığın web sitesinde ilan edilmiştir. Bkz. <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/yabancilar.portal?page=duyurular> (Erişim tarihi 11.09.2014).

¹⁸³AFAD'ın 2014/4 sayılı Genelgesi ise Geçici Koruma Yönetmeliğinin 29. maddesi uyarınca 'Geçici Koruma Kimlik Belgesi'ne sahip olanlar Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabileceğini belirtmektedir. Bkz. Genelge, Çalışma Hayatına İlişkin Hizmetler, s.6.

¹⁸⁴Geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar, İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenecektir (m.29/1).

geçici korumanın süresinden fazla olamaz ve geçici koruma sona erdiğinde, bu kapsamda verilen çalışma izni sona erer (m.29/4). AB Konseyi Geçici Koruma Yönergesi, de benzer hükümler içermektedir. Yönerge de üye devletlere, geçici koruma süresini aşmayan bir süre ile geçici korumadan yararlanan yabancıların (yetişkinler için eğitim olanakları, mesleki eğitim ve pratikte işyeri deneyimi gibi eylemlerden yararlanmaları gibi faaliyetler de dâhil olmak üzere) ilgili mesleğe uygulanan kurallara tâbi olarak, ücretli ya da serbest meslek sahibi olarak çalışmalarına izin verme yükümlülüğü getirmiştir (m.12).

Yönetmelik uyarınca, geçici korunanlara verilen çalışma izni, diğer yabancılara verilen çalışma izninden farklı olarak Kanunda düzenlenen ikamet izinleri yerine geçmeyecektir (m.29/5).

7. Bilgilendirme, Tercümanlık ve Adli Yardım Hizmetlerinden Yararlanma Hakkı

YUKK'tan önce 57 sayılı Uygulama Talimatı da iltica/sığınma başvuru sahiplerinin tercümanlık hizmetlerinden yararlandırılma hakkı ile iltica/sığınma işlemlerinin aşamalarıyla ilgili bilgilendirme hakkını düzenlemişti¹⁸⁵. Bu düzenlemeler ise AB Konseyi'nin üye devletlerin sınırlarında ya da transit bölgelerde yapılanlar da dâhil olmak üzere ülke topraklarında yapılan tüm iltica başvuruları ile mülteci statüsünün geri alınmasına ilişkin usulleri belirlemek üzere kabul ettiği ve kısaca 'Usul Yönergesi' olarak anılan 'Üye Devletlerde Mülteci Statüsünün Verilmesi ve Geri Alınmasına dair Asgari Standartlara İlişkin Konsey Yönergesi'¹⁸⁶ esas alınarak hazırlanmıştı.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK, uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların takip edilecek usuller, başvurusunun değerlendirilmesi sürecindeki hak ve

¹⁸⁵Belirtilen bu haklar 57 sayılı Uygulama Talimatında 'Temel İlkeler' başlığı altında düzenlenmiştir.

¹⁸⁶'Council Directive 2005/85/EC of 01.12.2005 on Minimum Standards on Procedures in Member States for Granting and Withdrawing Refugee Status', *OJ L* 326, 13.12.2005, s.13-34.

yükümlülükleri, yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği ve bu yükümlülüklerle uymaması ya da yetkililerle iş birliğinde bulunmaması hâlinde ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar, itiraz usulleri ve süreleri konusunda kayıt esnasında bilgilendirileceğini hükme bağlamıştır (m.70/1). Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca da başvuru sahibinin talep etmesi hâlinde, başvuru, kayıt ve mülakat aşamalarındaki kişisel görüşmelerde tercümanlık hizmetleri sağlanacaktır. Kanun, başvuru sonuçlanıncaya kadar geçen aşamalar bakımından da yetkili makamlara talepte bulunanları bilgilendirme yükümlülüğü getirmiştir

YUKK uyarınca, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayan başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin uluslararası koruma süreci ile ilgili iş ve işlemlerle ilgili olarak, yargı önündeki başvurularında ise 1136 sayılı Avukatlık Kanununun¹⁸⁷ adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanacaktır (m.81)¹⁸⁸. Avukatlık Kanununa göre adlî yardım hizmeti, baro merkezlerinde, baro yönetim kurullarınca avukatlar arasından oluşturulan adlî yardım bürosu tarafından yürütülür (m.177).

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliği de Yönetmelik kapsamındaki yabancıların, geçici korumayla ilgili süreç, hak ve yükümlülükleri ile diğer hususlarda anlayabilecekleri dilde bilgilendirileceğine dair hüküm içermektedir (m.19/5). Ayrıca Yönetmelik geçici koruma kapsamındaki iş ve işlemlerle ilgili olarak yabancıyla tercüman olmaksızın istenilen düzeyde iletişim kurulamadığında terciümanlık hizmetlerinin ücretsiz olarak sağlanmasını da kabul etmiştir (m.31). Geçici korumadan yararlanan yabancılar da Avukatlık Kanunu kapsamında adli yardımdan yararlanabilecektir (m.53).

¹⁸⁷RG 07.04.1969/13168.

¹⁸⁸Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilir (m.81/3).

8. Sınırdışı Etme İşlemine Karşı Güvenceler

Sınırdışı etme, devletlerin, ülke güvenliğini veya kamu düzeninin korumak amacıyla, davranışları tehlikeli görülen yabancıları ülkeden çıkarmak için yararlandıkları bir amaç ve vazgeçmek istemedikleri bir yetki olarak ifade edilmektedir¹⁸⁹. Devletlerin bu yetkisinin ise milletlerarası anlaşmalar, ulusal mevzuat hükümleri ve milletlerarası nezaket çerçevesinde daraltılabileceği kabul edilmektedir¹⁹⁰. YUKK öncesi dönemde sınırdışı sebepleri birden fazla yasal düzenlemede yer almaktaydı¹⁹¹. Uluslararası korumadan yararlanan yabancılar bakımından ise kanuni bir düzenleme bulunmamaktaydı. İltica Yönetmeliği, konuyla ilgili olarak Cenevre Sözleşmesinin mülteciler bakımından kabul ettiği genel esas doğrultusunda, Türkiye’de yasal olarak bulunan sığınmacı ya da mültecilerin ancak ulusal güvenlik veya kamu düzeni sebepleriyle yine Sözleşme çerçevesinde sınır dışı edebileceklerini kabul etmişti (m. 29). YUKK ile birlikte¹⁹² Türk hukukunda farklı kanunlarda dağınık bir şekilde düzenlenmiş olan sınır dışı etme sebepleri tek bir kanunda toplanabilmiş; ayrıca uluslararası korumadan yararlanan yabancılar bakımından sınır dışı etme işlemi kanuni bir dayanağa ve güvenceye kavuşturulabilmiştir.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK, uluslararası korumadan yararlanan yabancıların sınır dışı edilmesi konusunu düzenlerken, bu yabancılar bakımından, gerek sınır dışı etme kararının verilmesi gerekse de bu işlemin icrası ile ilgili birtakım güvenceler kabul etmiştir¹⁹³. Öncelikle, YUKK, hakkında sınırdışı etme

¹⁸⁹AYBAY, R.: Yabancılar Hukuku, İstanbul 2005, s.227-228.

¹⁹⁰EKŞİ, Temel Konular, s.45.

¹⁹¹YUKK öncesi dönemde sınır dışı konusuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, Temel Konular, s.48-66; ÇELİKEL, A./ÖZTEKİN GELGEL, G.: Yabancılar Hukuku (17.bs.), İstanbul:Beta Yayıncılık, 2012, s.109-116; ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.191-198.

¹⁹²YUKK uyarınca yabancıların sınırdışı edilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, G.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, *TBB Dergisi*, S.108, 2013, s.211-256.

¹⁹³YUKK ile birlikte, uluslararası korumadan yararlanan yabancılar dışında kalan yabancılar için de sınır dışı etme işlemi ile ilgili çeşitli güvenceler sağlayan hükümler kabul edilmiştir.

kararı verilecek olan yabancıları 54. maddesinde sayma suretiyle belirlemiştir. Böylece, hem hangi yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınabileceği konusu sağlam bir hukuki temele oturtulmuş¹⁹⁴ hem de YUKK öncesi dönemde, uygulamada özellikle genel sınır dışı etme sebebi olarak kabul edilen YİSHK'nın 19. maddesine¹⁹⁵ dayandırılan genel ve belirsiz sınır dışı etme işlemleri somut bir düzenlemeye kavuşturulmuştur¹⁹⁶. YUKK uyarınca haklarında sınır dışı etme kararı alınacak yabancılar arasında, uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüsü sona eren veya iptal edilen kişilerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayan yabancılar da bulunmaktadır. Uluslararası koruma statüsü başvurusunda bulunan ve başvurusu henüz sonuçlandırılmamış olan yabancılar ile uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancılar hakkında ise özel bir şart kabul ederek, belirtilen kişiler hakkında sadece ülke güvenliği için tehlike

Bu hükümler, genel olarak tüm yabancılar bakımından uygulanacaktır. Çalışma konumuz uluslararası korumadan yararlanan yabancılar olduğundan sınır dışı etme işlemi esas olarak sadece söz konusu yabancılar bakımından incelenecek; ancak sadece uluslararası korumadan yararlanan yabancılar bakımından değil tüm yabancılar bakımından kabul edilen güvenceler bağlamında ilgili ortak hükümlere de yer verilecektir.

¹⁹⁴YUKK'un genel gerekçesine göre, Kanun, özgürlük ve güvenlik ilkeleri noktasında önemli sonuçları olan sınır dışı etme uygulamasına yönelik olarak da berrak bir hukukî çerçeve oluşturmakta; kimler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı, sınır dışı etme kararının hangi durumlarda uygulanamayacağı, alınan kararın nasıl yerine getirileceği hususlarını sağlam bir temele oturtmaktadır Bkz. YUKK'un genel gerekçesi, s.2.

¹⁹⁵YİSHK'nın 'Muzır Şahıslar' başlığını taşıyan 19. maddesi uyarınca, İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek belirli süre zarfında Türkiye'den çıkmaya davet edilecek ve bu sürenin sonunda Türkiye'yi terketmeyenler sınır dışı edilebilecekti. Kanun maddesinde geçen , 'umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplar' kavramlarının belirsiz olması doktrinde haklı olarak eleştirilmekteydi. YİSHK'nın sınır dışı konusunu düzenleyen hükümleriyle ilgili eleştiriler için bkz. DARDAĞAN KİBAR, E.: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 11, No:2, 2012, s.56-57; ÇELİKEL/ GELGEL, *Yabancılar*, s.111; ÇİÇEKLİ, *Yabancılar*, s.192.

¹⁹⁶BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, s.216-217.

oluşturduklarına dair ciddî emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabileceğini hükme bağlayarak (m.54/2) Cenevre Sözleşmesi ile kabul ettiği ve İltica Yönetmeliği¹⁹⁷ ile uygulaya geldiği esası tekrarlamıştır. Ayrıca, YUKK, anılan kanun hükmünde yer alan şartların gerçekleşmesi durumunda dahi idareye takdir hakkı tanıyarak bu yabancıların sınır dışı edilmeleri konusunda bir zorunluluk öngörmediğinden, m.54/2'deki şartlar gerçekleşse bile, idare yabancıların sınır dışı edilmesini gerekli görmeyebilir¹⁹⁸.

YUKK, sınır dışı etme kararının verilmesi bakımından bir diğer güvence olarak değerlendirebileceğimiz 55. maddesiyle de¹⁹⁹ sınır dışı etme işlemine konu olabilecek yabancılar bakımından bazı sebepleri 'sınır dışı etme işlemi önleyici sebep'²⁰⁰ olarak kabul ederek, hangi durumlarda sınır dışı etme kararı alınamayacağını belirlemiştir. Bu bağlamda, uluslararası

¹⁹⁷İltica Yönetmeliğinin mülteci ve sığınmacıların sınır dışı edilmesiyle ilgili esasları içeren 29. maddesi uyarınca ise Türkiye'de muntazam surette bulunan bir mülteci veya sığınmacı ancak milli emniyet veya kamu düzeni sebebi ile Cenevre Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığınca sınırdışı edilebilirdi. Yönetmelik bu bağlamda, hem sığınmacılar için hem de mülteciler ile aynı esasları kabul etmişti.

¹⁹⁸BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, s.232.

¹⁹⁹Konuyu düzenleyen 55. madde uyarınca 54. madde kapsamında haklarında sınır dışı etme kararı alınabilecek olsa dahi, aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz:

- a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar
- b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler
- c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar
- ç) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
- d) Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları

YUKK uyarınca söz konusu kişilerin durumuyla ilgili değerlendirmeler bireysel olarak yapılacak ve bu kişilere, belli bir adreste ikamet etme ya da istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilecektir (m.55/2).

²⁰⁰YUKK'un konuyu genel olarak yabancılar bakımından düzenleme şekli hususunda, AB hukukunda yer alan ikamet süresi, aile birliğinin korunması, kişinin bulunduğu ülke ile bağlantıları, ev sahibi devletle sosyal ve kültürel entegrasyonu, gibi faktörlerin dikkate alınmadığı; ancak mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağdurlarının ve tedavileri devam eden şiddet mağdurlarının sınır dışı etme işleminden muaf tutulmaları yeni, çağdaş bir anlayışı yansıtmakta olduğu için olumlu olarak değerlendirilmektedir. Bkz. DARDAĞAN KİBAR, Karşılaştırma, s.62.

korumadan yararlanan yabancıların da haklarında sınır dışı etme kararı alınmasını gerektiren bir sebep meydana gelse dahi Kanunda sayılan önleyici sebeplere bağlı olarak sınır dışı edilmemeleri mümkündür.

Sınır dışı etme kararının uygulanması bakımından güvence sağlayacak bir diğer husus, geri göndermeme ilkesidir. Daha önce de belirtildiği üzere hem Cenevre Sözleşmesinde²⁰¹ hem de YUKK'ta kabul edilen geri göndermeme ilkesi, yabancıların hayat ya da özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir ülkeye gönderilmemesini içerdiğinden, bu yasak da sınır dışı etme işlemine karşı güvence sağlayacaktır. Bu bağlamda, sınır dışı işlemi ile ilgili hükümlerinin oluşturulmasında, AIHM'in, Türkiye aleyhine açılan davalarda, Türkiye'nin sığınma ve mülteci statüsü alamayan ancak geri göndermeme yasağı kapsamına giren yabancılar için verdiği sınır dışı etme kararlarının AIHS'in 3. maddesinin ihlâli olarak kabul ettiği kararlarının dikkate alındığı söylenebilir²⁰².

Sınır dışı etme işlemine YUKK usulî güvenceler de sağlamaktadır. Kanun uyarınca, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir ve mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır; mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Kanun ayrıca, yabancının rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancının sınır dışı edilemeyeceğini de hükme bağlamıştır (m.53/3).

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici koruma sağlanan yabancıların sınır dışı edilmesi ile ilgili özel bir hüküm içermemektedir. Bu nedenle geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından da sınır dışı işlemi ile ilgili olarak YUKK'taki hükümler geçerli olacak ve sınır dışı etme kararının

²⁰¹Ancak Cenevre Sözleşmesi mutlak bir 'geri gönderme yasağı' ortaya koymadığı için bu yasağa sınırlama getiren 32/2. maddesindeki şartların gerçekleşmesi durumunda ilke istisnaya uğrayacaktır. Bkz. ÇIÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.288-289.

²⁰²Ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, N.: "İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye'den Sınır dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılar İlişkin AIHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Etkisi", *TAAD*, Yıl:5, Sayı:19, Ekim 2014, s.88-91.

verilmesi ve bu işlemin icrası ile ilgili genel olarak yabancılar için kabul edilen güvenceler geçici korumadan yararlanan yabancılar için de uygulanabilecektir. YUKK'un uluslararası koruma statüsü başvurusunda bulunanlar ile uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancılar için kabul ederek bu yabancıların sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabileceği yönündeki istisnai hükmünün Yönetmeliğin geçici koruma kapsamına alınanların YUKK'ta kabul edilen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmayacağına dair düzenlemesi dikkate alındığında geçici korumadan yararlanan yabancılar için de uygulanıp uygulanamayacağı tartışılabilir. Kanununun 91. maddesinde kitlesel olarak Türkiye'ye gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılar sağlanan acil ve geçici koruma olarak tanımladığı 'geçici koruma' tanımı gereği uluslararası koruma ihtiyaçlarının grup bazında incelenmesini içerdiğinden Kanuna göre uluslararası koruma statüsü olarak sayılmamıştır. Ancak, kanaatimizce, her ne kadar YUKK'un kabul ettiği bireysel uluslararası koruma statüleri arasında sayılmamış olsa da Kanun tarafından da hükme bağlandığı üzere uluslararası korumanın bir türü olan ve daha önce de belirtildiği üzere içerik olarak ülke topraklarına serbest olarak kabul ve geri gönderilmeme ilkesine riayet unsurlarını barındıran geçici korumanın uygulanabilmesi için, YUKK'un söz konusu istisnai hükmüyle bireysel uluslararası koruma statüsü sahiplerine sağlanan güvencenin, geçici koruma kararı yürürlükte olduğu sürece, geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından da geçerli olacağını kabul etmek gereklidir.

9. Uyum

YUKK ile birlikte Türk hukukunda ilk kez düzenlenen konulardan biri de 'uyum' konusudur²⁰³. Kanunun sadece uluslararası koruma statüsü

²⁰³Yerel entegrasyon, gönüllü geri dönüş ve yeniden yerleştirme genel olarak mülteci sorunlarına kalıcı çözümü hedefleyen bir mülteci rejiminin gerektirdiği kalıcı çözüm yolları arasında kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.165-170. YUKK da bu bağlamda, uyumun yanında gönüllü geri dönüş konusunu da düzenlemiştir.

sahipleri için değil tüm yabancılar bakımından kabul ettiği uyumla ilgili hükümler, Kanunun gerekçesine göre, kimi ülkelerde olduğu gibi göçü kısıtlama amaçlı değil; yabancıların ve toplumun bilinçli ve düzenli bir şekilde birlikte yaşamalarını mümkün kılacak ve kolaylaştıracak esnek bir yapıda düzenlenmiştir. Genel Müdürlük de Kanunda ve Genel Müdürlüğün çalışmalarında öngörülen uyumun; ne asimilasyon ne de entegrasyon olmadığını; göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyon olduğunu ifade etmektedir²⁰⁴.

a. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

Genel olarak literatürde mülteci ve sığınmacıların yerinden edilme döngülerini sona erdirerek normal bir yaşam sürmelerine olanak sağlayacak geleneksel kalıcı çözüm yollarından biri olarak kabul edilen ‘yerel entegrasyon’, sığınma ülkesinin mülteci için kalıcı ikamet ve yerleşim hakkı sağlaması olarak ifade edilmektedir²⁰⁵. Yerel entegrasyon kavramı, sığınma ülkesinin mültecilere daimi ikamet hakkı ile birlikte nihai olarak vatandaşlık kazanma olasılığı sunmasını öngördüğünden²⁰⁶ YUKK’ta 96. maddede düzenlenen ‘uyum’ dan farklıdır. Kanun uyarınca, Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, uluslararası koruma başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden

Kanuna göre, uluslararası koruma talebinde bulunan ya da bu statüden yararlan yabancılar, gönüllü olarak geri dönmek istediklerinde aynı ve nakdi destek sağlanabileceğini kabul etmiştir(m.87/1).Geçici Koruma Yönetmeliği de geçici korumadan yararlanan yabancıların gönüllü olarak ülkelerine dönmek istemeleri halinde gerekli kolaylık gösterilerek imkânlar ölçüsünde destek sağlanabileceğini ve Genel Müdürlüğün bu çalışmaları ilgili kamu kuruluşlarıyla uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde planlayabileceğini düzenlemiştir (m.42/1).Geçici Koruma Yönetmeliği, ‘yeniden yerleştirme’ konusuyla ilgili olarak da Genel Müdürlüğün, bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların geçici veya daimi olarak üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri amacıyla uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve ülkelerle işbirliği yapabileceğini, proje ve programlar geliştirip uygulanabileceğini düzenlemiştir (m.44/2).

²⁰⁴YUKK Gereği Uyum Faaliyetleri hususunda bkz.http://www.goc.gov.tr/icerik3/uyum-hakinda_409_564_566 (Erişim tarihi 29.01.2015).

²⁰⁵ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.165.

²⁰⁶ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.358.

yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir²⁰⁷ (m.96). Bu bağlamda, kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri, genel olarak yabancıların, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılımın sağlanabileceği kabul edilmiştir²⁰⁸.

Sığınma ülkesinin vatandaşlığını kazanma, gerek hukuksal entegrasyonun sağlanması gerekse de ekonomik, sosyal, ya da kültürel entegrasyona katkı sağlaması açısından önemli bir araçtır²⁰⁹. Nitekim Cenevre Sözleşmesi de taraf devletlere, mültecilerin vatandaşlığa alma işlemlerini çabuklaştırma ve bu işlemlerin masraf ve resimlerini her türlü imkân ölçüsünde azaltmaya özel çaba gösterme yükümlülüğü getirmiştir (m.34). Türk hukukunda ise Türk vatandaşlığının kazanılması Türk Vatandaşlığı Kanunda (TVK)²¹⁰ düzenlenmiş olup sadece göçmenlerin istisnai yolla Türk vatandaşlığını kazanmasını düzenleyen İskân Kanununda²¹¹ da mülteci ya da sığınmacılar için özel bir hüküm yoktur.

²⁰⁷ Genel Müdürlükçe uyum düzenleme ve çalışmalarında iki yönlü aktif bir etkileşim ve gönüllülük hedeflenmekte olup göçmen odaklı bir yaklaşım benimsenecektir. Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere Genel Müdürlüğün Uyum ve İletişim Dairesi görevlidir. Açıklama için bkz. YUKK Gereği Uyum Faaliyetleri.

²⁰⁸ AB Konseyi Vasıf Yönergesi de mültecilerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla üye devletlerin uygun gördükleri entegrasyon programlarını sağlayacaklarını ya da bu programlardan yararlanmayı temin eden ön koşulları oluşturacaklarını; uygun buldukları durumlarda, ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilerin de entegrasyon programlarından yararlanmalarına olanak tanyacağını kabul etmiştir (m.33).

²⁰⁹ ÇİÇEKLİ, Yabancılar, s.268.

²¹⁰ RG 12.06.2009/27256.

²¹¹ RG 26.09.2006/26301.

TVK’da özel bir hüküm bulunmadığı için uluslararası koruma statüsü sahiplerinin Türk vatandaşlığını kazanması ancak genel hükümlerden yararlanma yoluyla²¹² mümkün olabilecektir. Bununla beraber, TVK’nın Türk vatandaşlığının istisnai olarak kazanılma yolunu düzenleyen 12. maddesinde, bu yolla Türk vatandaşlığını kazanabilecek yabancılar arasında ‘vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler’ de bulunmaktadır (m.12/1-b). Kanuna göre bu yabancılar, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak kaydıyla İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilirler. Hangi yabancıların vatandaşlığa alınmasının ‘zaruri’ olduğunu Bakanlar Kurulu takdir edecektir. Kanun ya da TVK’nın Uygulama Yönetmeliğinde²¹³ ‘zaruret’ in nasıl değerlendirileceği açıklanmamıştır. “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama²¹⁴” da ise ‘uluslararası ilişkilerin gerekliliği ve ülkemizin menfaati veya herhangi bir sebeple Bakanlar Kurulunca Türk vatandaşlığını kazanmaları zaruri görülen kişiler’in Türk vatandaşlığını istisnai olarak kazanabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Bakanlar Kurulu ‘zarureti’ takdir ederken uluslararası ilişkilerin gerekliliği ve ülkemizin menfaati ya da herhangi bir sebebe dayanabilecektir²¹⁵. Bu bağlamda, idareye tanınan bu geniş takdir yetkisinden hareketle, uluslararası koruma statüsü sahiplerinin de Bakanlar Kurulunun takdiriyle herhangi bir sebeple²¹⁶ vatandaşlığa alınmasının zaruri

²¹²Türk vatandaşlığının kazanılması hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. GÜNGÖR, G.: *Tâbiyet Hukuku*, Ankara:Yetkin Yayınları, 2012, s.52-139; DOĞAN, V.: *Türk Vatandaşlık Hukuku* (11.bs.), Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2014, s.47-106.

²¹³ RG 06.04.2010/ 27544

²¹⁴Açıklama için bkz. http://www.nvi.gov.tr/Mevzuat,Nufus_Mevzuat_Genelge.html (Erişim tarihi 29.01.2015).

²¹⁵GÜNGÖR, s.98.

²¹⁶Mülteciler söz konusu olduğunda, Cenevre Sözleşmesinin taraf devletlere mültecilerin vatandaşlığa alınmasını kolaylaştırma yükümlülüğü getirmesi sebebiyle Açıklamada belirtilen ‘uluslararası ilişkilerin gerekliliği’ sebebinden hareketle, bu yabancıların Türk vatandaşlığını kazanması zaruri kişilerden kabul edilmesinin yerinde olacağı yönünde bkz. GÜNGÖR, s.100.

görülmesi halinde TVK m.12/1-b kapsamında istisnai olarak Türk vatandaşlığına alınmasının mümkün olduğu söylenebilir²¹⁷.

b. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Uyum konusu Geçici Koruma Yönetmeliğinde düzenlenmemiştir. Geçici koruma, ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesinin uygulanması ve gelen kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması unsurları içeren ve kalıcı bir çözüm yolu olmaktan ziyade geçici bir koruma aracı olarak değerlendirilmektedir²¹⁸. Bu bağlamda yukarıda da belirtildiği üzere, genel olarak literatürde mülteci ve sığınmacıların yerinden edilme döngülerini sona erdirerek normal bir yaşam sürmelerine olanak sağlayacak geleneksel kalıcı çözüm yollarından biri olarak kabul edilen ‘yerel entegrasyon’ geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından ancak bu statüleri sona erip bireysel uluslararası koruma statülerinden birini kazanmalarıyla dikkate alınabilir. Ancak yine yukarıda da ifade edildiği üzere YUKK da düzenlenen şekliyle uyum faaliyetleriyle genel olarak yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırılması hedeflendiğinden, geçici korumadan yararlanan yabancıların da bu faaliyetlere dâhil edilmesi mümkün görünmektedir.

III. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Yükümlülükleri

Genel olarak uluslararası korumadan yararlanan yabancıların bu korumanın devamının sağlanması için uymaları gereken bazı yükümlülükler vardır. Nitekim Cenevre Sözleşmesi de, her mültecinin, bulunduğu ülkeye karşı, özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uyma yükümlülüğü olduğunu kabul etmiştir (m.2).

²¹⁷TVK 12/1-b hükmünün fonksiyonel olabileceği çeşitli haller ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz. GÜNGÖR, s.99-102.

²¹⁸ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.118-119.

A. Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi ile Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Yabancılar

YUKK'un uluslararası koruma başvuru veya uluslararası koruma statüsü sahibi yabancılar bakımından hükme bağladığı yükümlülükler genel olarak, ikamet, bildirim ve davete uyma yükümlülüğü olarak sınıflandırılabilir. Kanun ikamet ile ilgili yükümlülükleri belirlerken AB Konseyi Kabul Koşulları Yönergesi ile aynı esasları benimsemiştir²¹⁹. Kanun uyarınca, uluslararası koruma başvuru sahibine, kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ile istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir (m.71/1). Kanuna göre şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye de Genel Müdürlükçe, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, belirlenen süre ve usullerle bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir. Kanuna göre hem uluslararası koruma başvuru sahibi yabancılar hem de şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi olan yabancılar adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adreslerini valiliğe bildirmekle yükümlüdür (m.82).

YUKK, bildirim yükümlülüğünün kapsamını ise 90. maddesinde açıklamıştır. Buna göre uluslararası koruma başvuru veya statüsü sahibi kişi çalışma durumuna ait güncel bilgilerle gelirlerini, taşınır ve taşınmazlarını otuz gün içinde bildirmekle; adres, kimlik ve medeni hâl değişikliklerini ise yirmi iş günü içinde bildirmekle yükümlüdür.

Uluslararası koruma başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler; Türkiye'ye girişi veya Türkiye'de kalışı hakkında inceleme ihtiyacının doğması, hakkında sınır dışı etme kararı alınma ihtimalinin

²¹⁹AB Konseyi Kabul Koşulları Yönergesi uyarınca, üye devletler, kamu yararı, kamu düzeni, ya da gerektiği hallerde başvurunun hızla işleme konulması ve etkili bir şekilde takibi açısından, sığınma isteyen kişinin ikamet yerini karara bağlayabilirler. Örneğin yasal nedenlerle veya kamu düzeninin korunması gibi nedenlerle gerekli olduğunun tespit edildiği hallerde üye devletler, kendi ulusal hukukları uyarınca, başvuru sahibini belli bir yerde tutabilirler (m.7/2-3). Üye devletler, ayrıca, başvuru sahiplerinden mevcut adreslerini yetkili makamlara bildirmelerini ve söz konusu adresteki herhangi bir değişikliği mümkün olan en kısa zamanda söz konusu makamlara bildirmelerini de isteyebilirler (m.7/6).

bulunması ya da YUKK'nun uygulanmasıyla ilgili işlemlerin bildirim, nedenleriyle ilgili valiliğe veya Genel Müdürlüğe davet edilebilirler. Davete uyulmadığında veya uyulmayacağına ilişkin ciddi şüphe olması durumunda yabancılar davet edilmeksizin kolluk tarafından getirilebilirler. Bu işlem, idari gözetim²²⁰ olarak uygulanamaz ve bilgi alma süresi dört saati geçemez (m.97).

Yukarıda belirtilen yükümlülükler dışında, Kanuna göre uluslararası koruma başvuru veya statüsü sahibi yabancılar kendilerine sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkânlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi hâlinde, bedellerini tamamen veya kısmen geri ödemekle (m.90/ç) ve Genel Müdürlükçe kendilerinden 'Uluslararası Koruma' başlıklı 3. Kısım çerçevesinde istenilenleri yerine getirmekle de yükümlüdür (m.90/d). Kabul Koşulları Yönergesi de üye devletlerin, başvuru sahiplerinin yeterli kaynaklara sahip olması halinde Yönerge uyarınca sağlanan maddi kabul koşullarının ve sağlık hizmetinin tamamını karşılamaları veya bunların maliyetine belli bir katkıda bulunmalarını isteyebileceğini düzenlemiştir. Başvuru sahibinin, söz konusu temel ihtiyaçların karşılandığı dönemde maddi kabul koşulları ve sağlık hizmetlerinin maliyetini karşılamaya yeterli imkânlara sahip olduğunun anlaşılması halinde üye devletler, sığınma isteğinde bulunan kişilerden yapılan harcamaları geri ödemesini isteyebilir (m.13/4).

²²⁰YUKK uyarınca idari gözetim altına alma istisnai bir yöntemdir ve sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmak idari gözetim altına alınmayı gerektirmez. Uluslararası koruma başvuru sahibinin kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla; sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla; idari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde; kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde idari gözetimin gerekip gerekmediği bireysel olarak değerlendirilir (m.68). Uluslararası koruma başvuru sahibinin idari gözetimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, N.: 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim, İstanbul:Beta Yayıncılık, 2014, s.118-130.

Kanunun belirlediği yükümlülüklere uymayanlara²²¹ eğitim ve temel sağlık hakları hariç, diğer haklardan faydalanmaları bakımından sınırlama²²² getirilebilir (m.90/2). YUKK'un bu hükmü, AB Konseyi Vasıf Yönergesinin, üye devletlerin mülteci ya da ikincil koruma statüsünden yararlanan kişilere verilen sağlık hizmetlerini temel yardımlarla sınırlayabileceğini kabul eden 29. maddesinden²²³ hareketle oluşturulmuştur.

B. Geçici Korumadan Yararlanan Yabancılar

Geçici Koruma Yönetmeliğinin düzenlediği yükümlülükler de YUKK'ta uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancılar bakımından kabul edilen yükümlülüklerle benzerdir. Bu yükümlülükler de genel olarak Yönetmeliğin 33. maddesi uyarınca, ikamet, bildirim ve davete uyma yükümlülüğüdür. Buna göre, geçici korumadan yararlananlara da Genel Müdürlük tarafından belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmek zorunluluğu getirilebilecektir. Yönetmeliğin uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemler nedeniyle geçici korumadan yararlanan yabancıların, ilgili birime davet edildiğinde davete uyma yükümlülükleri de vardır. Bu yükümlülüğe uymadıkları veya uymayacaklarına ilişkin şüphe oluşması halinde, ilgili mevzuat kapsamında, davet edilmeksizin kolluk görevlileri tarafından ilgili birime getirilebilecekler kabul edilmiştir (m.34).

Bildirim yükümlülüğü kapsamında da genel olarak valilikler tarafından belirlenen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma; çalışma durumlarına ait güncel bilgilerle gelir ve taşınmazlarını otuz gün içinde; adres, medeni hal ve ailelerindeki doğum ve ölüm gibi kimlik bilgisi değişikliklerini de yirmi iş günü içinde bildirmekle yükümlü kılınmışlardır. Yönetmeliğe göre, ayrıca geçici korumadan yararlananlar, bu sayılanlar

²²¹Uluslararası koruma başvuruları ile uluslararası koruma statüleriyle ilgili olumsuz karar verilenler bakımından da eğitim ve temel sağlık hakları hariç, diğer haklardan faydalanmaları bakımından sınırlama getirilebilir (m.90/2).

²²²Sınırlamaya ilişkin değerlendirme bireysel yapılır. Karar, ilgili kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir ve yine ilgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir (m.90/2).

²²³Bu durumda sağlanan temel yardımlar kendi vatandaşlarıyla aynı düzeylerde ve aynı uygunluk koşulları altında sağlanacaktır (m.29).

dışındaki diğer kişisel verilerini yetkili makamlara vermekle ve de Genel Müdürlük veya valilik tarafından yerine getirilmesi istenilen diğer hususlara uymakla da yükümlüdür (m.33). Yönetmelik, görüldüğü üzere yükümlülüklerin belirlenmesi konusunda idareye takdir yetkisi de tanımıştır.

Yönetmelik, belirlenen yükümlülüklerle uyulmaması halinde YUKK'ta da düzenlenen yaptırımın benzerini öngörmüş ve yükümlülüklerini kısmen veya tamamen ya da istenilen sürede yerine getirmeyenlerin yükümlülüklerine uymaları konusunda ilgili birimler tarafından uyarılacağını, uymayanlar hakkında adli ve idari işlem başlatılacağını; kendilerine uyarı yapıldığı halde, yükümlülüklerine uymayanlar hakkında; eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç, diğer haklardan faydalanmalarında tamamen veya kısmen kısıtlamaya gidilebileceğini kabul etmiştir²²⁴(m.35/1 ve 2). Kendilerine uyarı yapıldığı halde yükümlülüklerine uymayan yabancılardan geçici barınma merkezi dışında bulunanların, geçici barınma merkezi dışında kalmalarının süreli veya süresiz olarak sınırlandırılabilmesi de mümkündür (m.35/3).

SONUÇ

Uluslararası korumadan yararlanan yabancıların, bu korumadan yararlandıkları ülkede buldukları süre zarfında sahip olmaları gereken hak ve özgürlüklerinin kaynağını, temelde uluslararası mülteci hukuku ile uluslararası insan hakları hukuku kuralları oluşturur²²⁵. Bu bağlamda özel statülü yabancılar olarak kabul edebileceğimiz uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hakları, temel insan hakları yanında diğer yabancılardan ayrılmalarına neden olan özel durumları sebebiyle tanınması gereken haklardır. Bu durum YUKK hazırlanırken de dikkate alınmış ve

²²⁴AFAD'ın 2014/4 sayılı Genelgesi de Yönetmelikle aynı doğrultuda hazırlanmıştır. Buna göre, Yönetmelikte belirlenen hizmetlerden ancak geçici koruma altına alınan ve bu statünün gerektirdiği yükümlülükleri yerine getiren yabancılar yararlanabilir. Yönetmelikte belirlenen yükümlülüklerini kendilerine uyarı yapıldığı halde yerine getirmeyenler hakkında, eğitim, bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korunma hizmetleri ile acil sağlık hizmetleri hariç diğer hak ve imkânlar yönüyle ihlal edilen yükümlülükle orantılı bir şekilde kısıtlamaya gidilebilecektir (Genelge, Genel Hususlar, s.2).

²²⁵Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÇİÇEKLİ, Sığınmacılar, s.165-170.

böylece Kanunla sadece uluslararası koruma konusuna yasal ve kurumsal bir çerçeve sunmakla sınırlı kalmamış; uluslararası korumadan yararlanan yabancıların durumlarını göz önünde bulundurarak hak ve yükümlülükleri ile ilgili özel hükümler de kabul edilmiştir.

YUKK'ta, uluslararası korumadan yararlanan yabancılara tanınacak haklar belirlenirken, genel olarak temel hak ve özgürlüklerin tanınmasında bu yabancılar arasında ayırım yapılmamış olsa da, bazı hakların tanınması bakımından uluslararası korumanın türüne, sağlanan uluslararası koruma statüsüne ya da bulunulan aşamaya göre bu haklardan yararlanmada farklı usul ve esasların kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca gerek YUKK gerekse de Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca, özel ihtiyaç sahibi olarak sınıflandırılan yabancılar bakımından hak ve hizmetlerden yararlanma hususunda öncelik tanınacağı esası kabul edilerek bu yabancıların durumlarını gözeterek özel hükümler kabul edilmiştir.

YUKK ile uluslararası korumadan yararlanan yabancılara tanınan hakları içerik bakımından incelendiğinde, bu alanda yapılan en önemli yenilik ve değişikliklerin ikamet ve çalışma izni konusunda olduğu görülmektedir. Kanun uyarınca, uluslararası koruma başvurusu anından itibaren verilecek belgeler sayesinde, uluslararası koruma statüsü almak için başvuruda bulunan ve sonrasında da bu statülerden birini kazanan yabancıların ikamet izni almasına gerek kalmayacak ve hiçbir harca tâbi olmayan bu belgeler ikamet izni yerine geçerek sahibine uluslararası koruma statüsünün türüne göre kanunda belirlenen süre boyunca Türkiye'de ikamet hakkı tanyacaktır. Geçici korumadan yararlanan yabancılar için ise aynı kolaylıklar kabul edilmemiştir. Yönetmelik uyarınca, geçici korumadan yararlanacak yabancılardan kayıt işlemleri tamamlananlara verilecek olan 'geçici koruma kimlik belgesi' bireysel uluslararası koruma statüsü sahiplerine verilen belgelerden farklı olarak ikamet izni yerine geçmeyecektir. Bu bakımdan süreli ya da süresiz olarak düzenlenebileceği ve geçici koruma kararı sona erinceye kadar geçerli olacağı belirtilen bu belgeler, ancak geçerli koruma kararının yürürlükte olduğu süre için Türkiye'de 'kalış hakkı' sağlayacaktır. Kanun, uluslararası koruma

başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen ya da başvurusunu geri çeken veya geri çekilmiş sayılan, dolayısıyla Türkiye’de ikamet iznine sahip olmayan başvuru sahibinin bu işlemlere karşı yargı yoluna başvurusu halinde ya da başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince, en fazla birer yıllık olma şartıyla İçişleri Bakanlığının onayı ile valilikçe insani ikamet izni verilebileceğini kabul ederek bu süre zarfında yabancıya Türkiye’de yasal olarak bulunmasına da imkân tanımıştır. YUKK’un ikamet konusunda getirdiği yeniliklerden biri de uluslararası koruma statüsü sahibi olan yabancıların genel olarak yabancılar bakımından kabul edilen sınırlar çerçevesinde istedikleri yerde ve kabul ve barınma merkezleri dışında da ikamet edebilecek olmalarıdır. Bu durum ancak kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından, belirli bir ilde ikamet etme, yükümlülüğü getirilmesi nedeniyle istisnaya uğrayabilecektir. Geçici korumadan yararlanan yabancılar bakımından da aynı esas kabul edilmişse de uluslararası koruma statüsü sahiplerinden farklı olarak bu yabancılar sadece Genel Müdürlüğün belirleyeceği illerde kalabileceklerdir. YUKK, uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi yabancıların, barınma ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamasının esas olduğunu kabul etmişse de bu yabancıların barınma, işe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı kabul ve barınma merkezlerinde kalabilmelerine de imkân tanımaktadır. Geçici korumadan yararlanan yabancıların da geçici barınma merkezlerinde kalmaları mümkündür.

Kanun, mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi olan yabancıların çalışma izni alma zorunluluğunu da ortadan kaldırmıştır. Kanun uyarınca bu yabancılara verilmiş olan uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgeleri çalışma izni yerine geçecek ve bu yabancılar, kendilerine statü tanındıktan sonra ayrıca çalışma izni almalarına gerek kalmadan bağımlı veya bağımsız olarak çalışabileceklerdir. Buna karşın uluslararası koruma statüsü başvuru sahibi veya şartlı mülteci statüsü sahibi olan yabancıların çalışmak istediklerinde YÇİHK kapsamında çalışma izni almaları gerekecektir. Geçici korumadan yararlanan yabancıların çalışma izni de Yönetmelikte özel olarak

düzenlenmiş ve bu yabancıların geçici koruma kimlik belgesine sahip olma kaydıyla ve geçici korumanın süresinden fazla olmama şartıyla çalışma izni alabilmeleri kabul edilmiştir. Ancak Yönetmelik uyarınca, geçici korunanlara verilen çalışma izni, diğer yabancılar verilen çalışma izninden farklı olarak Kanunda düzenlenen ikamet izinleri yerine de geçmeyecektir. Uluslararası korumadan yararlanan tüm yabancılar bakımından genel olarak yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere ilişkin mevzuatta yer alan hükümler ise saklıdır.

Kanunla ilk kez düzenlenen hususlardan biri ‘aile birleştirme hakkı’dır. Kanun, mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin aile ikamet izni aracılığıyla aile birleştirme hakkından yararlanmasını mümkün kılmış; ancak aile ikamet izni talep hakkından yararlanacak yabancılar arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunanları, şartlı mültecileri ve geçici korumadan yararlanan yabancıları saymamıştır. Anılan bu yabancıların ülkede kalışının geçici olarak görülmesi sebebiyle böyle bir düzenleme yapılmış olduğu kabul edilse dahi YUKK’tan sonra yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici korumadan yararlanan yabancılar, Türkiye’de bir araya gelmek üzere aile birleştirme talep hakkı tanımıştır. Şartlı mültecilerin aile birleştirme hakkından yararlanabilmelerini sağlayacak başka bir hukuki düzenleme bulunmaması nedeniyle bunu sağlayacak bir yol olan aile ikamet izninin kapsamı dışında bırakılmaları kanaatimizce bir eksikliklerdir.

YUKK ile ilk kez düzenlenen konulardan bir başkası ise “uyum” konusudur. Kanunun gerekçesine göre bu düzenlemeyle, yabancıların ve uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahibi kişilerin toplumla uyumu, toplumun da yabancılarla uyum içinde bulunabilmesi için yapılacak çalışmalara imkân tanınmakta, her şeyden önce bu sürecin önü açılmaktadır. Kanaatimizce, ‘uyum’ konusunun düzenleme altına alınması bile Türk hukuku açısından önemli bir gelişmedir. Ancak mevcut hukuki düzenlemeler çerçevesinde, YUKK ile birlikte sosyal, ekonomik ya da kültürel entegrasyonun sağlanması bakımından yapılabilecekler düzenleme altına alınmasına rağmen mültecilik statüsünün sona erdirilmesi açısından

mülteciler bakımından en çok arzu edilen ve en kalıcı görülen çözüm yolu olarak değerlendirilen ve hukuksal entegrasyon bakımından da önemli bir araç olarak kabul edilen²²⁶ vatandaşlığın kazanılması bakımından istisnai hükümler ya da kolaylıklar sağlayacak değişiklikler yapılmadığı sürece uyum konusu eksik kalacaktır.

Kanun ve Yönetmelik, uluslararası korumadan yararlanan yabancılar bakımından genel olarak ikamet, bildirim ve davete uyma yükümlülüğü olarak sınıflandırılabilirler. Bu yükümlülükler de kabul etmiştir. Bu yükümlülükleri uymayanlar bakımından, eğitim ve temel sağlık hakları hariç, diğer haklardan faydalanma bakımından sınırlama getirilebilecektir.

2014 yılının Nisan ayı itibariyle uygulamaya giren YUKK sadece uluslararası korumaya ilişkin yasal bir düzenleme sağlamakla kalmamış; bu sürece ilişkin işlemleri yürütecek idari yapıyı da değiştirmiştir. Dolayısıyla bu yapının merkez ve taşra teşkilatının oluşturulması, buralarda istihdam edilen personelin eğitimi belirli bir süreç gerektirecektir. YUKK'un uygulanmasına ilişkin Yönetmelik de henüz hazırlanmamıştır; ancak Kanunun belirttiği üzere YUKK'a ilişkin farklı yönetmelikler birbiri ardına hazırlanarak yürürlüğe girmektedir. Sonuç olarak YUKK, genel olarak uluslararası koruma hususunda istendiği gibi AB müktesebatı ile uyumlu ve uluslararası korumadan yararlanan yabancıların Türkiye'de sahip olacakları hakları bu yabancıların özel statüsü dikkate alınarak özel olarak yasal bir temelde düzenleyen, dağıtık mevzuatı birleştiren çağdaş bir Kanun olsa da getirilen yeniliklerin uygulamaya ne şekilde yansıtılacağını²²⁷ ancak zaman gösterecektir.

²²⁶ÇİÇEKLİ, Mülteci Hukuku, s.380.

²²⁷Bu bağlamda, YUKK'un yürürlüğe girmesine rağmen devam eden sorunlar olarak; emniyet müdürlüklerinden Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne geçiş sürecinin uzun bir vadeye yayılmış olması ve hali hazırda tüm yetkilerin emniyet genel müdürlüklerine bırakılmış olması; uluslararası koruma sürecinde yabancı ve mültecileri potansiyel suçlu ya da devlet güvenliğine karşı tehdit olarak gören anlayışın engellenmesi için sivil bir otoriteye görev verilmesi amacıyla kurulan Genel Müdürlüğün personelinin yabancılar şubesinde görev yapan polis memurlarından seçilmesi sebebiyle uygulamadaki sorunların devam edeceği; idari gözetim ile ilgili Kanunda belirtilen sürelerle, bilgilendirme hakkına uygun davranılmadığı ve geri gönderme merkezlerinin koşullarının belirlenmesine rağmen uygulamada bu merkezlerin fiziki anlamda yetersiz ve sağlıksız olduğu ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

- ALTUĞ, Y.** : Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler, İstanbul, 1967.
- AYBAY, R.** :Yabancılar Hukuku, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
- BAŞARAN, E.** : “Evaluation of the ‘Carrier’s Liability’ Regime as a Part of the EU Asylum Policy under Public International Law”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.4, N.15, 2008, s.149-161.
- ÇELİKEL, A. / ÖZTEKİN GELGEL, G.:** Yabancılar Hukuku,17. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011 (Yabancılar).
- ÇELİKEL A. / ÖZTEKİN GELGEL, G.:** Yabancılar Hukuku (Yenilenmiş 20.bs.), İstanbul:Beta Yayıncılık, 2014 (20. Bası)
- ÇİÇEKLİ, B.** : Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009 (Sığınmacılar).
- ÇİÇEKLİ, B.** :“Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar, Vatandaşlık Göç ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler”, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, *TBB Yayınları*, Yayın No:175, 15-16 Mayıs 2009, s.327-362 (Sempozyum).
- ÇİÇEKLİ, B.** : Yabancılar Hukuku, (Güncellenmiş 4.bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013 (Yabancılar).
- ÇİÇEKLİ, B.** : Yabancılar ve Mülteci Hukuku (Güncellenmiş 5.bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014 (Mülteci Hukuku).

Belirtilen bu sorunlar ve uygulamadaki diğer aksaklıklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, U.: “Türkiye’de Mültecilik ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, *Mülteci Bülteni*, S.1, Y.2014, s.45-53.

- DARDAĞAN KİBAR, E.** : “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 11, No:2, 2012, s.53-74 (Karşılaştırma)
- DARDAĞAN KİBAR, E.** : “An Overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection”, *Perceptions Journal of International Affairs*, T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi yayınları, Autumn 2013, V.XVIII, N.3, s.109-128 (Discussion)
<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2014/02/Esra-Darda%C4%9Fan-Kibar.pdf> (Erişim tarihi 29.01.2015).
- DOĞAN, V.** : Türk Vatandaşlık Hukuku (11.bs.), Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2014.
- EKŞİ, N.** : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı), İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012 (Tasarı).
- EKŞİ, N.** : Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular (4.bs.), İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012 (Temel Konular).
- EKŞİ, N.** : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014 (Uluslararası Koruma).
- EKŞİ, N.** : “İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye’den Sınır dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılara İlişkin AİHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na Etkisi”, *TAAD*, Yıl:5, Sayı:19, Ekim 2014, s.53-99.
- EKŞİ, N.** : 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda İdari Gözetim, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2014.

- ERGÜL, E.** : “Avrupa Birliği Müktesabatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması”, *Ankara Barosu Dergisi* S.3, 2013, s.197-206.
- GÜNGÖR, G.** :Tâbiyet Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.
- MICHAELSEN, C.** : “The Renaissance of Non-Refoulement? The Othman(Abu Qatada) Decision of the European Court of Human Rights”, *ICLQ*, V. 61, Issue 3, 2012, s. 750-765.
- ODMAN, T.** : Mülteci Hukuku, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, 1995.
- OOSTING, D./ BOUTELLET PAQUET, D./ HENDERSON, N.** :“AB İltica Politikasına Eleştirel Bir Analiz: Tampere’den Düşüş” (Çeviren: Helmut Oberdiek), Mülteci Çalıştayları, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi yayınları, s.7; http://www.multeci.net/images/stories/AB_Itica_Politika.pdf (Erişim tarihi 29.01.2015).
- ÖNER ŞİRİN, N. A.** : “In Which Direction Do the Efforts Proceed? The European Union’s Attempts to Develop a Common Immigration and Asylum Policy”, *Marmara Journal of European Studies*, V.20 No:2, 2012, s.121-140.
- ÖZCAN, M.** : Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ankara:Usak Yayınları, 2005.
- PAZARCI, H.** :Uluslararası Hukuk, Ankara:Turhan Kitabevi, 2010.
- TEKİNALP, G.** : Türk Yabancılar Hukuku, Beta Yayınevi, 2003.
- TEKİN, E.** : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Türkiye’de İkameti, Dicle

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2014 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TEKSOY, B.** : “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, *AÜHFĐ* 62(3), 2013, s.855-906.
- UZUN, E.** : “Geri Göndermeme (*Non-Refoulement*) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı: 30, 2012, s.25-58.
- YILDIRIM, U.** :“Türkiye’de Mültecilik ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, *Mülteci Bülteni*, S.1, Y.2014, s.41-53.

ĐİĐER KAYNAKLAR

AFAD’ın 2014/4 Sayılı Genelgesi:
<http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/6f6b76cbd7144fba8cb6bd1c12df6104.pdf> (Erişim tarihi 29.01.2015) .

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yayınlanan ‘Suriye Raporu’:
<https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim tarihi 29.01.2015).

2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi:
http://goc.gov.tr/icerik6/2001-yili-katilim-ortakli-belgesi_344_658_662_icerik (Erişim tarihi 29.01.2015).

BMMYK’nın Suriyeli mültecilerin bölgesel dağılımına dair verileri: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi 15.03.2015)

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının duyuruları:
<http://www.csqb.gov.tr/csqbPortal/yabancilar.portal?page=duyurular> (Erişim tarihi 11.09.2014).

Emniyet Genel Müdürlüğünün 22.06.2006 tarihli 57 No'lu
Uygulama Talimatı:
http://www.egm.gov.tr/Documents/uygulama_talimati_2010_genelge.pdf
(Erişim tarihi 29.01.2015)

G.H.H ve diğerleri Türkiye Davası: (G.H.H and others v. Turkey, Application no. 43258/98, 11/07/2000,Final11/10/2000),[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\"dmdocnumber\":\[\"696776\"\],\"itemid\":\[\"001-58899\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\).
(Erişim tarihi 29.01.2015)

Jabari-Türkiye Davası:
http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/40035_98.pdf (Erişim tarihi 29.01.2015)

İltica ve Göç Mevzuatı: http://goc.gov.tr/icerik6/iltica-ve-goc-mevzuati_363_382_725_icerik(Erişim tarihi 29.01.2015)

İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı:
http://goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylemplani_327_344_699
(Erişim tarihi 29.01.2015)

MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 16.08.2010 tarih ve 2010/48 sayılı Genelgesi:
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/6544_48.html (Erişim tarihi 29.01.2015)

Türkiye ve Göç: http://goc.gov.tr/icerik3/turkiye-ve-goc_363_382_1445

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun 2014 yılı 24. Dönem 5. Yasama Yılı 'Ülkemize Sığınan Suriye ve Irak Vatandaşlarının Barındıkları Çadır Kentler Hakkında İnceleme Raporu':

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/cadi_rkentler_hak_inceleme_rap.pdf (Erişim tarihi 29.01.2015)

http://www.nvi.gov.tr/Mevzuat,Nufus_Mevzuat_Genelge.html

YÖK basım açıklaması:

<http://www.yok.gov.tr/web/guest/duyurular> (Erişim tarihi 09.01.2015).

YUKK'un genel gerekçesi: http://goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330 (Erişim tarihi 29.01.2015).

YUKK Gereği Uyum

Faaliyetleri: http://www.goc.gov.tr/icerik3/uyum-hakkinda_409_564_566 (Erişim tarihi 29.01.2015)